

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Józef WARSZEWICZ (1812–1866) – główny ogrodnik (inspektor) Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, podróżnik, zbieracz roślin i odkrywca wieluset nowych gatunków w Ameryce Południowej i Środkowej, głównie storczyków (zob. *Wiadom. Bot.* 34(4) (1990): 47 – fotografia portretowa, 48 – pomnik w Ogrodzie Botanicznym UJ).

Litografia barwna o wymiarach 17,2 × 25,7 cm. Brak daty. Drukowany podpis: „Joseph von Warszewicz”. Sygnatura u dołu: „L. Stroobant Lith. In Horto Van Houtteano”. Właściciel: Muzeum Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

Fotografia o wymiarach $4,5 \times 7,3$ cm. Brak daty. Właściciel: Muzeum Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Opracowała: Alicja ZEMANEK

ROZSTANIA • OBITUARIES

PROFESOR ZBIGNIEW PODBIELKOWSKI
(1921–2012)

Professor Zbigniew Podbielkowski (1921–2012)

Dnia 22 maja 2012 roku odszedł nasz Mistrz i wielki Przyjaciel, Profesor dr hab. Zbigniew Podbielkowski. Będąc przez wiele lat uczniem i bliskim współpracownikiem Profesora, czuję się szczególnie zobowiązany do przypomnienia Jego sylwetki naukowej i zainteresowań w dziedzinie, która nam obu była najbliższa.

Zainteresowania naukowe Profesora Podbielkowskiego to przede wszystkim szeroko pojęta geografia roślin, a głównie florystyka oraz fitosocjologia i ekologia roślin, zwłaszcza wodnych i torfowiskowych. Osiem pierwszych, nie publikowanych, ale udokumentowanych prac, wykonał Profesor na zlecenie Państwowego Instytutu Geologicznego w latach 1951–1955. Dotyczyły one roślinności torfowisk. Prace florystyczne i kolejne fitosocjologiczne prowadził Profesor w okolicach Warszawy. Ich efektem był szereg notatek florystycznych z lat 1959–1967, które zostały opublikowane w czasopiśmie *Fragmenta Floristica et Geobotanica* oraz niezwykle cenny, pionierski cykl obszernych, monograficznych opracowań, dotyczących roślinności sztucznych zbiorników i cieków wodnych. Cykl ten rozpoczęła w 1960 roku praca doktorska pt. „Zarastanie dołów potorfowych”, a po niej ukazały się kolejno: „Zarastanie rowów melioracyjnych na torfowiskach okolic Warszawy”, „Roślinność stawów rybnych województwa warszawskiego” oraz „Roślinność glinianek województwa warszawskiego”. Cykl ten został opublikowany w czasopiśmie Polskiego Towarzystwa Botanicznego – *Monographiae Botanicae*. Podsumowała go praca habilitacyjna Profesora pt. „Die Vegetation und der Verlauf des Verwachsungsprozesses der künstlichen Wasserbecken und Wasserläufe der Mazowsze-Niederung”, która ukazała się w roku 1970, w najważniejszym

polskim czasopiśmie botanicznym, znajdującym się dzisiaj na liście filadelfijskiej – *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*.

Prace wchodzące w skład powyższego cyklu nie były tylko standardowymi opisami roślinności. Profesor zawarł w nich szereg informacji o biologii roślin. Pokazał, jak pędy i systemy korzeniowe roślin wodnych i bagiennych penetrują wodę i podłoże, jak rośliny zdobywają przestrzeń, jak tworzą się pływające darnie roślinności oraz kępy i łany. Jako jeden z pierwszych w Polsce uwzględnił wszechstronny wpływ środowiska wodnego na rośliny, w tym również chemizmu wody oraz niezwykle szeroko omówił zagadnienia dynamiki roślinności. Opisał typy zarastania sztucznych zbiorników i cieków wodnych i udowodnił, że w tych typach ekosystemów rośliny biorące udział w ich zarastaniu wykazują olbrzymią ekspansywność, że w trakcie procesów sukcesyjnych tworzy się szereg rozmaitych serii rozwojowych roślinności, a powstające w nich zbiorowiska stanowią różne stadia roślinności, inicjowane lub zniekształcane antropogenicznie. Efekty zachodzących procesów, np. stadia zarastania, formy fizjonomiczne roślinności, układy przestrzenne, zostały znakomicie udokumentowane zdjęciami fotograficznymi. Prace te na długie lata stały się wzorem dla wielu badaczy roślinności wodnej i były wielokrotnie cytowane przez polskich, a także zagranicznych fitosocjologów (np. Pietsch 1977, Lindner 1978, Meriaux 1978, Balátová-Tulácková, Venanzoni 1989, Doll 1991, Chytrý 2011).

Problematyce związanej z roślinnością wodną i torfowiskową Profesor Podbielkowski pozostawał wierny w ciągu dalszej działalności naukowej. Obok prac dotyczących roślinności niebadanych dotąd kompleksów jezior („Roślinność jezior Suwalskiego Parku Krajobrazowego”), czy nowych stanowisk rzadkich zbiorowisk roślinnych (“Nowe stanowiska *Wolffietum arrhizae* Miyav. et J. Tx. 1960 na Nizinie Mazowieckiej”) i „Rzadkie zbiorowiska roślinne Pojezierza Suwalskiego”), publikował też prace z zakresu syntaksonomii roślinności wodnej („Syntaxonomic position of *Hydrocharitetum morsus-ranae* Langendonck 1935”) i ochrony rzadkich gatunków

torfowiskowych („O ochronę torfowisk z wierzbą laponką *Salix lapponum* na Pojezierzu Sejneńskim”). Wszystkie te prace były wykonane we współautorstwie z H. Tomaszewiczem.

Wyniki swoich badań Profesor zawarł w syntetycznej formie w podręczniku akademickim *Zarys Hydrobotaniki*, z którego dotąd korzystają studenci i pracownicy nauki krajowych uczelni i który jest często cytowany przez polskich hydrobiologów w międzynarodowych czasopismach naukowych.

Osobowość i pasje naukowe Profesora wpłynęły zasadniczo na kształtowanie się mojej drogi naukowej i przyszłości wielu Jego uczniów, a wśród nich: prof. Henryka Tomaszewicza, dr Grażyny Tomaszewicz, prof. Barbary Sudnik-Wójcikowskiej, dr Hanny Szymańskiej, dr Hanny Werblan-Jakubiec, ks. dr. Kazimierza Nowaka i wielu innych.

Profesor zawsze pozostanie w naszej wdzięcznej pamięci.

LITERATURA

- BALÁTOVÁ-TULÁČKOVÁ E., VENANZONI R. 1989. Sumpf- und Feuchtrassengesellschaften in der Verlandungszone des Kälterer Sees (Lago di Caldaro), der Montiggler (Monticolo) Seen und in der Etsch (Adige) Aue, Oberitalien. *Folia Geobotanica et Phytotaxonomica* **24**(3): 253–295.
- CHYTRÝ M. (ed.) 2011. Vegetace České republiky. 3. Vodní a mokřadní vegetace. Akademia, Praha.
- DOLL R. 1991. Die Pflanzengesellschaften der stehenden Gewässer in Mecklenburg-Vorpommern. Teil I.3. *Potamogetonetea* Tx. et Prsg. 42 – Laichkrautgesellschaften. *Feddes Repertorium* **102**(3–4): 217–317.
- LINDNER A. 1978. Soziologisch-ökologische Untersuchungen an der submersen Vegetation in der Boddenkette südlich des Darß und des Zingst (südliche Ostsee). *Limnologica* (Berlin) **11**(2): 229–305.
- MERIAUX J. L. 1978. Etude analytique et comparative de la végétation aquatique d'étangs et marais du Nord de la France (Vallée de la Sensée et Bassin houiller du Nord – Pas-de-Calais) – Aspects physiologiques, floristiques, systématiques, chorologiques et écologiques. *Documents Phytosociologiques N. S. III*: 1–244.
- PIETSCH W. 1977. Beitrag zur Soziologie und Ökologie der europäischen *Littorelletea*- und *Utricularietea*-Gesellschaften. *Feddes Repertorium* **88**(3): 141–245.

Stanisław KŁOSOWSKI

PROFESOR ZBIGNIEW PODBIELKOWSKI (1921–2012)

Professor Zbigniew Podbielkowski
(1921–2012)

Każda śmierć przychodzi nie w porę... Wiadomość o odejściu Profesora zastała mnie na stepach przyczarnomorskich. Błyskawiczny powrót, możliwy dzięki życzliwości władz Wydziału Biologii, mój pierwszy powrót z innej strefy klimatyczno-roślinnej, po którym nie mogłam już podzielić się wrażeniami, nie usłyszałam charakterystycznego głosu Profesora i cennego, interesującego, jak zwykle, komentarza...

Profesor w tym roku ukończył 91 lat, od ponad 20 lat był na emeryturze (Ryc. 1). Nasza współpraca i przyjaźń trwały blisko 40 lat. Do ostatnich chwil życia, mimo nienajlepszego stanu zdrowia, Profesor interesował się sprawami najbliższych współpracowników. Spotykaliśmy się z nim, byliśmy w stałym kontakcie telefonicznym. Zawsze potrafił zrozumieć, doradzić, wesprzeć, pomóc odnaleźć dystans do trudnych spraw.

Ryc. 1. Profesor Zbigniew Podbielkowski (1921–2012) (fot. B. Sudnik-Wójcikowska).

Fig. 1. Professor Zbigniew Podbielkowski (1921–2012) (phot. B. Sudnik-Wójcikowska).

Ryc. 2. Profesor Z. Podbielkowski w trakcie zajęć terenowych ze studentami (przełom lat 60. i 70. XX w.) (autor fotografii nieznany).

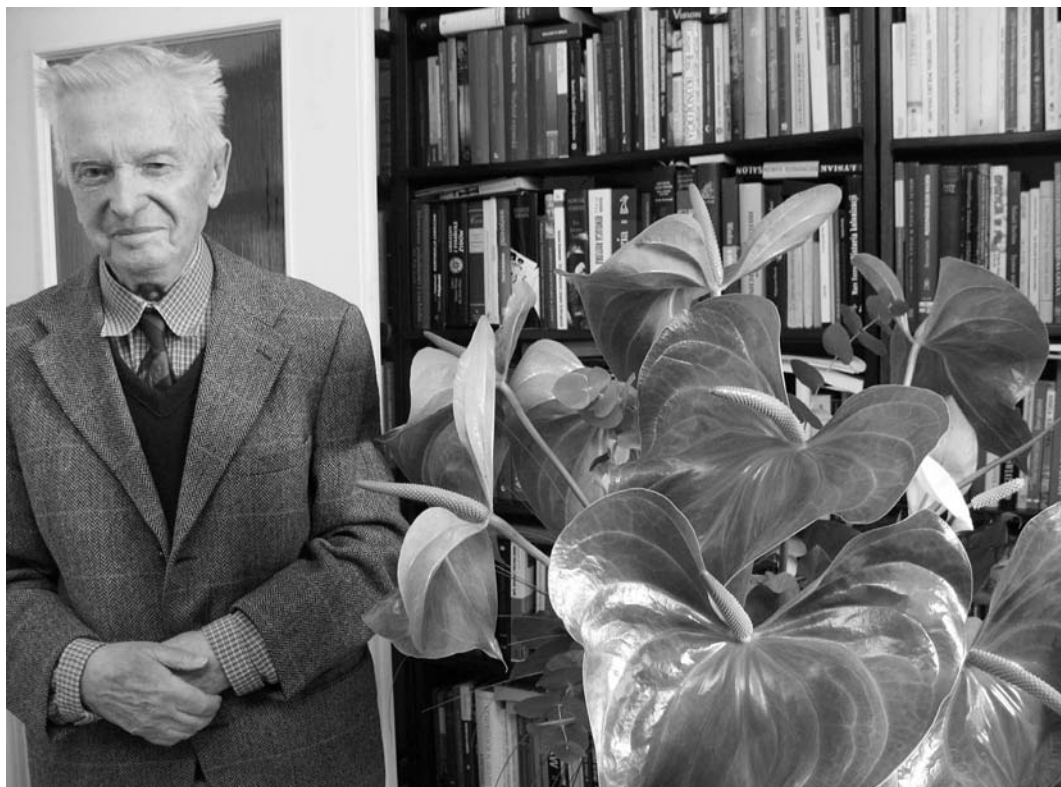
Fig. 2. Professor Z. Podbielkowski during field trip with students 1960s or 70s (phot. – author unknown).

Profesor był związany z Warszawą od 1946 roku, kiedy to rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego. Jeszcze przed uzyskaniem tytułu magistra, rozpoczął pracę pod kierunkiem prof. Bolesława Hryniewieckiego w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UW, odradzającego się po zniszczeniach drugiej wojny światowej. Równolegle studiował w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, lecz wkrótce zmuszony był przerwać te studia. Przez krótki okres pracował także w Państwowym Instytucie Geologicznym.

Swoją karierę naukową związał jednak z Wydziałem Biologii i Nauk o Ziemi UW, od którego w 1969 roku oddzielił się Wydział Biologii. Początki były trudne, nie tylko ze względu na ogrom zniszczeń wojennych i nadmiar obciążeń dydaktycznych. Bolesnym problemem tamtego okresu były próby wdrażania w nauce obłąkającej ideologii łysenkowskiej, z którą Profesor nigdy się nie zgadzał. Niemal całe dalsze życie

zawodowe Profesora (ponad 40 lat) było związane z instytucjami uniwersyteckimi, mającymi siedzibę w Al. Ujazdowskich 4. Od końca lat siedemdziesiątych kierował stworzonym przez siebie Zespołem Ekologii Ekosystemów Wodnych. Zespół ten w 1980 roku przekształcił się w Zakład Fitogeografii, a następnie zmienił nazwę na Zakład Botaniki Środowiskowej. Profesor był kierownikiem naszego Zakładu do chwili przejścia na emeryturę w roku 1991. Lata 80. to także trudny okres stanu wojennego. Niezapomniana pozostanie dla nas, najbliższych współpracowników, niezłomna i pełna godności postawa Profesora – dodawał nam otuchy i budził nadzieję.

Profesor – geograf roślin, ekolog, hydrobotanik, świetny specjalista, a jednocześnie człowiek o niezwykle szerokiej wiedzy, autor kilkudziesięciu książek naukowych i popularnonaukowych. Wszystkie bez wyjątku to opracowania niezwykle rzetelne, świetne merytorycznie, z biegiem lat nie tracące na aktualności, a wręcz przeciwnie! Na Jego książkach wychowywały się

Ryc. 3. Profesor Z. Podbielkowski w dniu 90 urodzin (3 luty 2011) (fot. B. Sudnik-Wójcikowska).

Fig. 3. Professor Z. Podbielkowski celebrating his 90th birthday (3rd February 2011) (phot. B. Sudnik-Wójcikowska).

całe pokolenia studentów. Wystarczy wspomnieć: *Roślinność kuli ziemskiej*, *Państwa roślinne kuli ziemskiej*, *Geografię roślin*, *Zarys hydrobotaniki* czy 6-języczny *Słownik roślin użytkowych*, który miał już 7 wydań.

Profesor jako dydaktyk to przede wszystkim autor podręczników akademickich i szkolnych oraz przyjaciel młodzieży. Sprawy kształcenia były dla Niego niezwykle ważne. Był dziekanem do spraw studenckich i członkiem rad programowych. Niezapomniane były zajęcia z Profesorem, zwłaszcza jego zaangażowanie i życzliwość w trakcie seminariów czy wyjazdów terenowych (Ryc. 2).

Szczególne zasługi ma Profesor Podbielkowski w działaniach na rzecz ochrony przyrody w okolicach Warszawy i na ukochanej przez Niego Suwalszczyźnie. Przez wiele lat ściśle współpracował z Wojewódzkim Konserwatorem

Przyrody – Czesławem Łaszkiem. Godne podkreślenia są inicjatywy Profesora utworzenia rezerwatów oraz bezkompromisowa walka z kontrowersyjnymi projektami zagrażającymi przyrodzie, m.in. na terenie dzisiejszego Suwalskiego Parku Krajobrazowego.

Niewiele osób wiedziało, że Profesor był także poetą. Pierwsze wiersze opublikował w tomiku poezji polskich botaników *Wyglądając poza zieleni* (1998). W 90 rocznicę urodzin (Ryc. 3), dzięki zaangażowaniu Instytutu Botaniki PAN w Krakowie, wsparciu Polskiego Towarzystwa Botanicznego i ogromnej życzliwości i aktywności dr Haliny Galera, ukazał się autorski tomik Profesora *Wiersze*. Większość z zamieszczonych tam utworów znałam już od dawna. Gdy wróciłam do nich po latach, jeszcze bardziej dotarła do mnie ich głębia, fascynacja przyrodą, poczucie przemijania i kruchości ludzkiej

egzystencji, dystans do świata, smutek starości. Profesor był mistrzem lapidarnych sformułowań, trafnych obserwacji, zaskakującej pointy.

Na zawsze pozostaną w pamięci rozmowy z Profesorem, także na tematy pozanaukowe. Miał wiele zainteresowań – sztuka, literatura, historia, filozofia – i ogromne życiowe doświadczenie. Umiał słuchać. Bardzo trafnie oceniał sytuację, pomagał wyciągać wnioski. Dla człowieka jego pokroju szczególnie wielkim dramatem musiała być postępująca utrata wzroku i niemożność korzystania z literatury. Próbowaliśmy „być Jego oczami”, ale to oczywiście za mało. Bardzo ciekawe były rozmowy z Profesorem na tematy wiary, choć mówił o tym nieczęsto. Niezapomniane dla mnie jest jego zdanie: „Pani Basiu, ja nie wierzę, ja WIEM”.

Będąc wybitnym przedstawicielem nauki, pozostał jednocześnie człowiekiem niezwykle skromnym, wzbudzającym sympatię i ogromny szacunek. Przyjaźń z Nim – to dla nas zaszczyt i zobowiązanie. Bardzo trudno jest mówić o Profesorze Podbielkowskim w czasie przeszłym. Po Jego odejściu pozostaje boleśnie puste miejsce.

Barbara SUDNIK-WÓJCIKOWSKA

PUBLIKACJE PROF. DR HAB. ZBIGNIEWA PODBIELKOWSKIEGO

PUBLIKACJE NAUKOWE

- PODBIELKOWSKI Z. 1959. Notatki florystyczne z okolic Warszawy. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 5.
- PODBIELKOWSKI Z. 1960. Notatki florystyczne z okolic Warszawy. Część II. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 6.
- PODBIELKOWSKI Z. 1960. Zarastanie dolów potorfowych. *Monographiae Botanicae* 10.
- PODBIELKOWSKI Z. 1960. O ochronę stanowiska brzozy niskej i gnidosza królewskiego na torfowisku Całowanie koło Warszawy. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 3.
- PODBIELKOWSKI Z. 1961. Notatki florystyczne z okolic Warszawy. Część III. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 7.
- PODBIELKOWSKI Z. 1962. Struktura zbiorowisk kępkowo-

dolinkowych i jej przemiany na torfowisku przejściowym Królewskie Bagno. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 31.

- PODBIELKOWSKI Z. 1963. Notatki florystyczne z okolic Warszawy. Część IV. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 9.
- PODBIELKOWSKI Z. 1967. Rzadsze rośliny naczyniowe województwa warszawskiego. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 13.
- PODBIELKOWSKI Z. 1967. Zarastanie rowów melioracyjnych na torfowiskach okolic Warszawy. *Monographiae Botanicae* 23.
- PODBIELKOWSKI Z. 1968. Roślinność stawów rybnych woj. warszawskiego. *Monographiae Botanicae* 27.
- PODBIELKOWSKI Z. 1969. Roślinność glinianek woj. warszawskiego. *Monographiae Botanicae* 30.
- PODBIELKOWSKI Z. 1970. Die Vegetation und der Verlauf des Verwachsungsprozesses der künstlichen Wasserbecken und Wasserläufe der Mazowsze-Niederung. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 39.
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1974. Syntaxonomic position of *Hydrocharitum morsus-ranae* von Langendonck 1935. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae* 43.
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1977. Roślinność jezior Suwalskiego Parku Krajobrazowego. *Monographiae Botanicae* 55.
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1977. O ochronę torfowisk z wierzbą lapońską *Salix lapponum* na Pojezierzu Sejneńskim. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 4.
- PIECZYŃSKA H., PODBIELKOWSKI Z. 1978. Antropogeniczne przekształcenia wód powierzchniowych. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1979. Nowe stanowiska *Wolffietum arrhizae* Miyav. et J. Tx. 1960 na Nizinie Mazowieckiej. *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 25.
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1981. Rzadkie zbiorowiska roślinne na Pojezierzu Suwalskim. *Rocznik Białostocki* 15.

PODRĘCZNIKI AKADEMICKIE I KSIĄŻKI POMOCNICZE

- PODBIELKOWSKI Z., REJMENT-GROCHOWSKA I., SKIRGIEL-ŁO A., WYSOCKA H. 1952. Materiały do ćwiczeń z systematyki i morfologii roślin zarodnikowych. Tom I i II. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z., REJMENT-GROCHOWSKA I., SKIRGIEL-ŁO A. 1961. Rośliny zarodnikowe. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1979, III – 1982].
- TUROWSKA I., PODBIELKOWSKI Z., WOJEWODA W. 1971. Rośliny zarodnikowe. Wyd. I. Akademia Medyczna w Krakowie. Kraków [wyd. II – 1976 i III – 1986].

- PODBIELKOWSKI Z. 1975. Roślinność kuli ziemskiej. Wyd. I. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [wyd. II – 1982 i III – 1987].
- PODBIELKOWSKI Z., 1977. Państwa roślinne kuli ziemskiej. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI, Z. TOMASZEWICZ H. 1977. Podział systematyczny świata roślin. W: Z. PROŃCZUK (red.), Świat roślin. Wyd. I. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1979 i III – 1982, IV – 1986].
- PODBIELKOWSKI Z. 1977. Strefy klimatyczno-roślinne kuli ziemskiej. W: Z. PROŃCZUK (red.), Świat roślin. Wyd. I. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1979, III – 1982 i IV – 1986].
- PODBIELKOWSKI Z., TOMASZEWICZ H. 1979. Zarys hydrobotaniki. Wyd. I. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1982].
- PODBIELKOWSKI Z. 1987. Fitogeografia części świata. Tom I: Europa, Azja, Afryka. Tom II: Ameryka, Australia, Oceania, Antarktyda. Wyd. I. Państw. Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1995].
- PAŁCZYŃSKI A., PODBIELKOWSKI Z., POLAKOWSKI B. 1989. Botanika. Wyd. I. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa [wyd. II – 1994, wyd. III – zapowiadane].
- PODBIELKOWSKI Z. 1991. Geografia roślin. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z. 1992. Rośliny użytkowe. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z., PODBIELKOWSKA M. 1992. Przystosowania roślin do środowiska. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z. 1995. Wędrowki roślin. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- SŁOWNIKI I ENCYKLOPEDIA
- PODBIELKOWSKI Z. 1958–1975. Koncepcje tablic i liczne hasła do: Małej i Wielkiej Encyklopedii Powszechnej. Państwowe Wydaw. Naukowe, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z. 1964. Słownik roślin użytkowych. Wyd. I. Państwowe Wydaw. Rolnicze i Leśne, Warszawa [wyd. II – 1966, III – 1974, IV – 1979, V – 1985 i VI – 1989].
- KARPOWICZOWA L. (red.), BRZYWCZY-KUŃSKA L., BUGAŁA W., BUKOWIECKI H., KOSTYNIUK M., PODBIELKOWSKI Z. 1972. Słownik nazw roślin obcego pochodzenia, łacińsko-polski i polsko-łaciński. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (suplement – 1973).
- PODBIELKOWSKI Z. 1976. Podręczny słownik biologów polskich. Wydawnictwa Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, Warszawa [wybrane hasła].
- PODBIELKOWSKI Z. 1980. Człowiek i przyroda. Książka i Wiedza, Warszawa [opracowanie 6 rozdziałów].
- PODBIELKOWSKI Z. 1999. Encyklopedia Szkolna – Biologia. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [około 500 haseł].
- PODBIELKOWSKI Z. 1997. Wielka encyklopedia geografii świata. Tom 7. Szata roślinna Ziemi. Kurpisz, cop., Poznań.
- PODBIELKOWSKI Z., SUDNIK-WÓJCIKOWSKA B. 2003. Rośliny mięsożerne zwane owadożernymi. Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa.
- PODBIELKOWSKI Z., SUDNIK-WÓJCIKOWSKA B. 2003. Słownik roślin użytkowych: polski, łaćniński, angielski, francuski, niemiecki, rosyjski. Wyd. VII, popr. i uzup. Państwowe Wydaw. Rolnicze i Leśne, Warszawa.
- PODRĘCZNIKI SZKOLNE
- PODBIELKOWSKA M., PODBIELKOWSKI Z., UMIŃSKI T., PALKA L. 1974. Biologia dla klasy II liceum ogólnokształcącego. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [do r. 1988 – 13 wydań].
- PODBIELKOWSKA M., PODBIELKOWSKI Z., UMIŃSKI T. 1988. Biologia, część I. Podręcznik dla klasy pierwszej liceum ogólnokształcącego o profilach humanistycznym, klasycznym, matematyczno-fizycznym oraz dla klasy pierwszej liceum zawodowego 5-letniego. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [wyd. II – 1989].
- PODBIELKOWSKA M., PODBIELKOWSKI Z. 1986. Biologia z higieną i ochroną środowiska. Podręcznik dla klasy pierwszej liceum ogólnokształcącego o profilu podstawowym i biologiczno-chemicznym. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [do r. 1995 – 10 wydań].
- FREJLAK S., KOSZEWSKA B., PODBIELKOWSKA M., PODBIELKOWSKI Z., ZABŁOCKA T. 1985. Biologia. Podręcznik dla klasy szóstej szkoły podstawowej. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [do r. 1995 – 8 wydań].
- FREJLAK S., KOSZEWSKA B., PODBIELKOWSKA M., PODBIELKOWSKI Z., ZABŁOCKA T. 1980. Biologia. Zeszyt ćwiczeń. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa [do r. 1995 – 8 wydań].
- PUBLIKACJE POPULARNO-NAUKOWE
- PODBIELKOWSKI Z. 1956. Rośliny owadożerne. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych, Warszawa [wyd. II – 1961 i III – 1967].
- PODBIELKOWSKI Z. 1956. Rośliny na polowaniu. *Wiedza i Życie* 8.
- PODBIELKOWSKI Z. 1956. Kwiaty i owady. *Wiedza i Życie* 4.
- PODBIELKOWSKI Z. 1959. Rośliny torfowisk. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne), Warszawa [wyd. II – 1965 i III – 1969].

- PODBIELKOWSKI Z. 1960. Rośliny chronione. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych, Warszawa [wyd. II – 1962].
- PODBIELKOWSKI Z. 1962. Rośliny wyd. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne), Warszawa [wyd. II – 1968 i III – 1992].
- PODBIELKOWSKI Z. 1967. Głony. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne), Warszawa [wyd. II – 1975 i III – 1978, IV – 1985].
- PODBIELKOWSKI Z. 1972. Rozmnażanie się roślin. Państw. Zakł. Wydaw. Szkolnych (Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne), Warszawa [wyd. II – 1982].
- PODBIELKOWSKI Z. 1994. Niektóre problemy terminologii botanicznej. *Biologia w Szkole* (240)47.
- PODBIELKOWSKI Z. 1994. O ziołach i mocy ich. *Wiedza i Życie* 11.

TLUMACZENIA

- Uniwersalna klasyfikacja dziesiętna, Botanika. 1966. Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, Warszawa.
- SCHAEDE R. 1967. Symbiozy roślinne. Państwowe Wydaw. Rolnicze i Leśne, Warszawa.

PROFESOR KRZYSZTOF JĘDRZEJKO (1945–2012)

Professor Krzysztof Jędrzejko (1945–2012)

Profesor Krzysztof Andrzej Jędrzejko urodził się 10 października 1945 roku w miejscowości Kozy w powiecie bielskim w województwie śląskim. W latach 1952–1959 uczęszczał do Szkoły Podstawowej nr 2 w Kozach, a po jej ukończeniu podjął naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika w Bielsku-Białej, które ukończył w 1963 roku. W tym też roku rozpoczął studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Już w czasie studiów szczególnie interesował się botaniką, pełniąc w latach 1966–1968 funkcję przewodniczącego Sekcji Botanicznej Studenckiego Koła Naukowego Biologów. Jego szczególną uwagę zwróciły mszaki. Pracę magisterską pt. „Flora mszaków obszarów andezytowych w okolicach Pienin” przygotował pod kierunkiem wybitnego znawcy tej grupy roślin, prof. dr.

Ryc. 1. Profesor Krzysztof Jędrzejko (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 1. Professor Krzysztof Jędrzejko (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

Bronisława Szafrana, a po obronie, 15 czerwca 1968, uzyskał dyplom magistra biologii w zakresie botaniki. Po ukończeniu studiów odbył roczny staż naukowo-dydaktyczny (1968–1969) w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. dr. Jana Kornasia.

W 1969 roku w nowo powstałym Uniwersytecie Śląskim w Katowicach powołano Instytut Biologii (obecnie Wydział Biologii i Ochrony Środowiska), w którym z dniem 1 lipca 1969 roku Krzysztof Jędrzejko zatrudniony został na stanowisku asystenta. Na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Ekologia i rozmieszczenie mszaków w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym”, której promotorem był doc. dr hab. Krzysztof Rostański, w dniu 14 czerwca 1976 roku otrzymał stopień naukowy doktora nauk przyrodniczych i zatrudniony został na stanowisku adiunkta w Zakładzie Botaniki Systematycznej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Śląskiego.

Dwa lata później, 15 lutego 1978 roku, podjął pracę w Śląskiej Akademii Medycznej im. L. Waryńskiego w Katowicach (obecnie Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach)

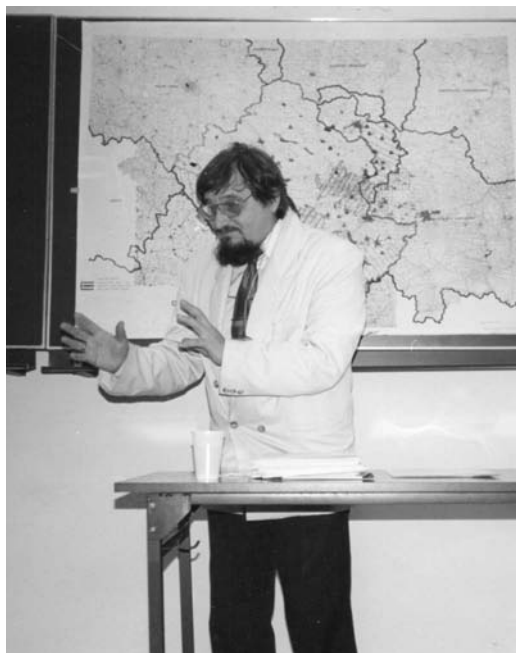
na stanowisku adiunkta w Zakładzie Botaniki Farmaceutycznej i Farmakognozji Instytutu Farmakodynamiki i Analityki Medycznej Wydziału Farmaceutycznego w Sosnowcu. W 1979 roku jednostka ta zmieniła nazwę na Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej Instytutu Bioanalizy i Badania Środowiska. Od 1982 roku był kierownikiem Pracowni Botaniki Farmaceutycznej i Leku Roślinnego. W 1985 roku dr Krzysztof Jędrzejko opublikował rozprawę habilitacyjną pt. „Wątrobowce (*Hepaticopsida*) Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego na Wyżynie Śląskiej wobec antropopresji”. Kolokwium habilitacyjne odbyło się 30 czerwca 1986 roku na Wydziale Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a 24 listopada Centralna Komisja Kwalifikacyjna

zatwierdziła stopień doktora habilitowanego nauk przyrodniczych w zakresie botaniki. W dniu 1 sierpnia 1987 roku Krzysztof Jędrzejko uzyskał stanowisko docenta, a w 1991 roku został mianowany na stanowisko profesora nadzwyczajnego Śląskiej Akademii Medycznej (Ryc. 2). 30 listopada 2001 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego, a z dniem 1 sierpnia 2007 roku mianowanie na stanowisko profesora zwyczajnego Śląskiego Uniwersytetu Medycznego. Profesor Krzysztof Jędrzejko w latach 1989–1993 pełnił funkcję kierownika Zakładu Botaniki Farmaceutycznej, a w latach 1994–2011 kierownika Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa. W latach 1992–1999 był również pracownikiem filii Politechniki Łódzkiej w Bielsku-Białej na stanowisku profesora (Ryc. 3).

Ryc. 2. Promocja doktorska na Wydziale Farmaceutycznym i Oddziale Analityki Medycznej Śląskiej Akademii Medycznej, 1995 rok. Od prawej – prof. Krzysztof Jędrzejko, dr Adam Stebel i prof. Tadeusz Wilczok, dziekan (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 2. Doctoral promotion on the Faculty of Pharmacy with Subfaculty of Laboratory Medicine in the Silesian Medical Academy, 1995. From the right – Prof. Krzysztof Jędrzejko, Dr Adam Stebel and Prof. Tadeusz Wilczok, the dean (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

Ryc. 3. Profesor K. Jędrzejko na konferencji naukowej w Bielsku-Białej, 1996 rok (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 3. Professor K. Jędrzejko in the scientific conference, Bielsko-Biała, 1996 (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

Dorobek naukowy Profesora obejmuje ponad 450 prac. Należą one do czterech głównych dziedzin przyrodznawstwa, którymi się zajmował: (1) briologii ze szczególnym uwzględnieniem ekologii mszaków, (2) florystyki i fitosocjologii roślin naczyniowych, (3) oceny naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi oraz (4) ochrony przyrody. Ponadto był on wielkim popularyzatorem wiedzy botanicznej, zielarstwa i ziołolecznictwa, autorem licznych prac pisanych w sposób interesujący w czasopiśmie i prasie zarówno o zasięgu ogólnokrajowym, jak również lokalnym. Z ważniejszych prac naukowych, których był autorem lub współautorem, wymienić należy: „Wątrobowce (*Hepaticopsida*) Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego na Wyżynie Śląskiej wobec antropopresji” (1985), „Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi” (1985), „Mchy (*Bryopsida*)

Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego wobec antropopresji” (1990), „Rośliny naczyniowe istniejących i projektowanych rezerwatów przyrody Makroregionu Południowego Polski ze szczególnym uwzględnieniem naturalnych zasobów roślin leczniczych” (1997), „Mszaki naziemne w strukturze zbiorowisk roślinnych rezerwatów przyrody Makroregionu Południowego Polski” (1999), „Medicinal plants and herbal materials in use in Poland: a check list – Wykaz roślin i surowców leczniczych stosowanych w Polsce” (2001).

Bardzo ważne miejsce w działalności Profesora zajmowała praca dydaktyczna, którą realizował z wielką pasją, często kosztem prywatnego czasu (Ryc. 4, 5). Jeszcze jako pracownik Uniwersytetu Śląskiego, jak wspomniano, opiekował się Sekcją Botaniczną Studenckiego Koła Naukowego Biologów, organizując liczne wyjazdy terenowe. Po podjęciu pracy w Śląskim Uniwersytecie Medycznym zorganizował działające do tej pory studenckie koło naukowe „Cedro”. Pod jego egidą odbyło się kilka letnich obozów naukowych oraz, zorganizowana w trudnych ekonomicznie i politycznie czasach (1988 rok), wyprawa naukowa „North Africa '88”, której trasa prowadziła przez Czechosłowację, Austrię, Jugosławię, Bułgarię, Turcję, Syrię, Jordanię i Egipt. Zbiory roślin naczyniowych z tej podróży, oznaczone przez prof. Krzysztofa Rostańskiego, przechowywane są obecnie w zielniku Uniwersytetu Warszawskiego.

W okresie swej działalności dydaktycznej w filii Politechniki Łódzkiej (obecnie Akademia Techniczno-Humanistyczna) w Bielsku-Białej zorganizował studenckie koło naukowe „Ekofilus”. Przez prawie 30 lat opiekował się Studium Wiedzy o Zielarstwie, Ziołolecznictwie i Racjonalnym Żywieniu Uniwersytetu III Wieku, działającym przy Uniwersytecie Śląskim (we współpracy ze Śląskim Uniwersytetem Medycznym w Katowicach). W latach 1993–1996 pełnił funkcję Prodziekana d/s Studenckich na Wydziale Farmaceutycznym z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Śląskiej Akademii Medycznej. Profesor nie szczędził też swojego trudu dydaktycznego młodzieży licealnej, organizując

Ryc. 4. Zajęcia terenowe w parku zamkowym w Pszczynie ze studentami farmacji, koniec lat 90. XX wieku (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Ziolarstwa).

Fig. 4. Field research with pharmacy students in the castle park, Pszczyna, late 90s (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

przez wiele lat wycieczki botaniczne dla uczniów II Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater w Sosnowcu (Ryc. 6). Efekty tego głębokiego zaangażowania dydaktycznego są imponujące. Profesor Krzysztof Jędrzejko wypromował 139 magistrów farmacji (Ryc. 7) i kosmetologii, 18 magistrów ochrony środowiska, 5 licencjatów kosmetologii i 65 inżynierów ochrony środowiska, a pod Jego kierunkiem swoje prace napisało i obroniło 11 doktorów – 2 nauk biologicznych, 6 nauk farmaceutycznych, 2 nauk medycznych i 1 nauk technicznych (Ryc. 8). Profesor Krzysztof Jędrzejko był nietuzinkowym nauczycielem akademickim, lubianym i cenionym przez studentów, młodzież licealną i innych słuchaczy, którzy mieli z Nim styczność, a w środowisku botanicznym i farmaceutycznym do dziś krążą liczne dowcipne historyjki związane z Jego osobą.

Również duże było zaangażowanie organizacyjne Profesora. Od 1969 roku był członkiem

Polskiego Towarzystwa Botanicznego, gdzie w latach 1989–1995 pełnił funkcję Przewodniczącego Sekcji Briologicznej. Był również członkiem wielu innych stowarzyszeń naukowych: Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego, Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji, Zespołu do Spraw Suplementów Diety, Zarządu Stowarzyszenia „Polska Rada Leku Roślinnego”. Był też inicjatorem utworzenia Ogólnopolskiej Sekcji Roślin Leczniczych, Ziolarstwa i Ziołolecznictwa Polskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. Został wyróżniony honorowym członkostwem Polskiej Izby Zielarsko-Medycznej i Drogerijnej oraz Polskiego Towarzystwa Aromaterapeutycznego. Był współorganizatorem kilku zjazdów i konferencji naukowych, m.in. konferencji ekologiczno-socjologicznych pt. „Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska” w Bielsku-Białej. Zasiadał również w Radach Naukowych takich

Ryc. 5. Zajęcia w ogrodzie botanicznym w Krakowie ze studentami farmacji, początek lat 2000 (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 5. Field research with pharmacy students in the botanical garden, Cracow, beginning of the 2000s decade (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

Ryc. 6. Zajęcia terenowe z uczniami Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater w Sosnowcu, koniec lat 90. XX wieku (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 6. Field research with pupils of the E. Plater Secondary School, Sosnowiec, late 90s (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

czasopism, jak *Wiadomości Botaniczne* (od 1996 roku), *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* (w latach 1997–2000) oraz *Natura Silesiae Superioris* (od 1997 roku).

Zaangażowanie naukowe, dydaktyczne i organizacyjne Profesora znalazło uznanie w oczach przełożonych i władz różnych organizacji. Kilka razy był wyróżniany indywidualnie za działalność naukową i dydaktyczną przez JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego, a następnie wielokrotnie nagradzany indywidualnie i zespołowo przez JM Rektora Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. Za popularyzację wiedzy i działalność organizacyjną wyróżniony został Srebrną (1980) i Złotą Odznaką (1986) Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, następnie Srebrną Odznaką „Zasłużonemu w rozwoju województwa katowickiego” (1983), a także Srebrnym (1988) i Złotym Krzyżem Zasługi (2004), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1998), Srebrną Odznaką „Za zasługi dla Uniwersytetu Śląskiego” (2004) i Odznaką „Zasłużony dla Śląskiego Uniwersytetu Medycznego” (2008). W 2007 roku Polskie Towarzystwo Botaniczne uhonorowało Go Medalem im. Profesora Bolesława Hryniewieckiego: „Za silne zaangażowanie w popularyzację wiedzy botanicznej szczególnie z obszaru botaniki stosowanej oraz nasycenie jej poezją”. W 2008 roku otrzymał nagrodę miasta Sosnowca w dziedzinie kultury za 2007 rok – „Za dorobek publicystyczno-naukowy”, a także w tym samym roku honorowe wyróżnienie „Platan 2008” przyznane przez Zarząd Miłośników Historii i Zabytków Kóz: „Z szacunkiem i wdzięcznością, dla podtrzymania pamięci o ludziach, którzy swoim zaangażowaniem, pracą i postawą przyczyniają się do pomnażania dobra Małej Ojczyzny”. Szczególnie to ostatnie wyróżnienie było Mu bliskie, gdyż pochodziło z Jego rodzinnej miejscowości, z którą był bardzo związany.

Spośród rozlicznych zainteresowań i pasji Profesora nie sposób nie wspomnieć o poezji, którą także tworzył. Swoje utwory publikował w różnych czasopismach, a najlepsze z nich wydał w 2007 roku w tomiku wierszy *W blasku słońca – w poświęcie księżycy*.

Ryc. 7. Badania terenowe ze studentami w Inwałdzie w Beskidzie Małym, rok 2003 (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielarstwa).

Fig. 7. Fieldwork with students, Inwałd, Beskid Mały, 2003 (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

Profesora Krzysztofa Jędrzejko poznałem na początku 1990 roku. Byłem wtedy studentem V roku Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Śląskiego, kończyłem pisanie pracy magisterskiej dotyczącej roślinności leśnej środkowej części Beskidu Małego. Mój promotor, nieżyjący już Profesor Tadeusz Kimsa, skierował mnie do Krzysztofa Jędrzejko w celu weryfikacji oznaczeń mszaków zebranych do zdjęć fitosocjologicznych. Profesor przyjął mnie bardzo życzliwie i po kilku spotkaniach zaproponował pracę z swoim Zakładzie. Pamiętam pierwszy wspólny wyjazd badawczy. Profesor, chcąc sprawdzić moje kwalifikacje botaniczne, zaproponował wyjazd w okolice Wadowic w Beskidzie Małym. Choć był już początek kwietnia, okazało się, że Beskidy są jeszcze zasypane śniegiem i ostatecznie nasze badania prowadziliśmy w Lasach Pszczyńskich, których brioflorę szczegółowo opracowałem później

Ryc. 8. Promocja doktorska na Wydziale Farmaceutycznym z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej ŚUM, 2011 rok. Profesor K. Jędrzejko z ostatnimi wypromowanymi doktorami, dr n. farm. Mikołajem Konstantym (od lewej) i dr n. med. Michałem Maniara (z prawej) (ze zbiorów Katedry i Zakładu Botaniki Farmaceutycznej i Zielařstwa).

Fig. 8. Doctoral promotion on the Faculty of Pharmacy with Subfaculty of Laboratory Medicine in the Medical University of Silesia in Katowice, 2011. Professor K. Jędrzejko with his last promoted doctors, Mikołaj Konstanty (from the left) and Michał Maniara (from the right) (from the archive of Department of Pharmaceutical Botany).

w ramach pracy doktorskiej, wykonanej pod Jego kierunkiem. W pierwszych latach swojej pracy naukowej intensywnie współpracowałem z Profesorem, który nieustannie zachęcał mnie do podejmowania dalszych tematów badawczych. Oprócz licznych publikacji zaowocowało to stosunkowo szybkim ukończeniem i obroną rozprawy doktorskiej. W tym czasie Profesor miał już swoich nowych uczniów, a ja rozpocząłem wędrówkę naukową własną drogą. Nasze relacje były bardzo poprawne i chociaż czasem mieliśmy odmienne zdania, zawsze mogłem liczyć na Jego wsparcie. Kilka lat temu Profesor poważnie zachorował, co spowodowało, że zaniedbał większości swoich badań. Zajmował się głównie dydaktyką i popularyzacją wiedzy, a kiedy pozwalał Mu na to stan zdrowia, jeździł na badania terenowe z doktorantami i magistrantami, oznaczał rośliny i organizował seminaria

naukowe. Swoją stan znośił z godnością. Kiedy pojawiał się w Katedrze, był zawsze zainteresowany sprawami naukowymi, dydaktycznymi i organizacyjnymi, żył problemami uczelni, chociaż z pewnością było Mu ciężko zmagać się z wieloma chorobami. Wiosną tego roku zrezygnował z funkcji Kierownika Katedry. Drugą połowę czerwca Profesor zamierzał spędzić w sanatorium w Ustroniu, wierzył, że nabierze tam sił do dalszych prac. Niestety, stało się inaczej. Zmarł rano, 17 czerwca, w drodze z Ustronia do szpitala w Cieszynie. Odszedł w miejscu szczególnie Mu bliskim, na Pogórzcu Cieszyńskim, gdzie przez prawie 30 lat jesiennymi zajęciami terenowymi z botaniki farmaceutycznej wprowadzał świeżo przyjętych studentów pierwszego roku Wydziału Farmaceutycznego z Oddziałem Medycyny Laboratoryjnej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w świat roślin i życia studenckiego.

Pogrzeb Profesora Krzysztofa Jędrzejko odbył się 20 czerwca 2012 roku na cmentarzu przy alei Mireckiego w Sosnowcu. Pożegnała Go rodzina i liczne grono przyjaciół, kolegów oraz uczniów.

Adam STEBEL

**WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI
ZEBRANYCH W PORZĄDKU
CHRONOLOGICZNYM**

- JĘDRZEJKO K. 1969. Nowe stanowiska *Bryum mildeanum* Jur. i *Grimmia elatior* Bruch w Polsce i na terenach sąsiednich. *Fragm. Florist. Geobot.* **15**(3): 353–357.
- JĘDRZEJKO K. 1970. Mszaki terenów andezytowych w okolicach Czorsztyna i Szczawnicy. *Fragm. Florist. Geobot.* **16**(4): 521–536.
- JĘDRZEJKO K. 1975. Mszaki a środowisko przyrodnicze. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **31**(3): 25–35.
- JĘDRZEJKO K. 1975. Studia briologiczne z obszaru Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Cz. I. *Fragm. Florist. Geobot.* **21**(3): 325–347.
- ROSTAŃSKI K., JĘDRZEJKO K. 1976. O występowaniu *Euphorbia epithymoides* L. (= *E. polychroma* A. Kerner) w okolicach Będzina w woj. katowickim. *Fragm. Florist. Geobot.* **22**(3): 295–299.
- CIEPAŁ R., JĘDRZEJKO K. 1977. Nowe stanowiska pełnika europejskiego *Trollius europaeus* L. i kosaćca syberyjskiego *Iris sibirica* L. na Wyżynie Śląskiej. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **33**(2): 50–53.
- ROSTAŃSKI K., SENDEK A., JĘDRZEJKO K. 1980. Rezerwat cisów Zadni Gaj koło Cieszyna. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* **375**, *Acta Biol.* **9**: 81–95.
- JĘDRZEJKO K. 1981. Bryological relations in the Upper Silesian Industrial District. W: J. SZWEJKOWSKI (red.), *New Perspectives in Bryotaxonomy and Bryogeography*. Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznań. Ser. Biologia **20**, s. 131–134.
- JĘDRZEJKO K. 1981. Studia briologiczne z obszaru GOP. I. Mszaki parków i skwerów miast. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią, Ser. B – Botanika* **32**: 168–178.
- JĘDRZEJKO K. 1982. Mszaki rezerwatu przyrody „Segiet” na Wyżynie Śląskiej w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym. *Ochr. Przyr.* **44**: 146–161.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1982. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. I (1–50). Laboratory of Pharmaceutical Botany of the Silesian Medical Academy, Sosnowiec, s. 16.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1982. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. II (51–100). Laboratory of Pharmaceutical Botany of the Silesian Medical Academy, Sosnowiec, s. 16.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1982. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. I (1–15). Laboratory of Pharmaceutical Botany at the Silesian Medical Academy, Sosnowiec, s. 5.
- JĘDRZEJKO K. 1983. W sprawie utworzenia rezerwatu torfowiskowego „Bagna im. prof. Bronisława Szafrana” w Zagłębiu Dąbrowskim. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* **39**(5): 63–68.
- JĘDRZEJKO K., CABALA S. 1983. Charakterystyka ekologiczna brioflory podgórskiego boru trzcinnikowego *Calamagrostio villosae-Pinetum* Stasz., 1958 w południowej Polsce. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach* **541**, *Acta Biol.* **11**: 205–226.
- JĘDRZEJKO K. 1984. Problem wykorzystania zasobów roślinnych surowców leczniczych w obliczu antropopresji. *Farmacja Polska* **40**(11): 641–645.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1984. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. II (16–30). Laboratory of Pharmaceutical Botany at the Silesian Medical Academy, Sosnowiec, s. 7.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1984. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. III (31–45). W: Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. III–VII. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 5–9.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1984. Charakterystyka synekologiczna brioflory rejonu torfowiskowego Antoniów–Piła Ujejska w Dąbrowie Górniczej. *Archiwum Ochrony Środowiska* **3/4**: 171–186.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1984. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. III (101–125). Laboratory of Pharmaceutical Botany of the Silesian Medical Academy, Sosnowiec, s. 13.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1984. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV (126–150). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 5–13.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1984. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. V (151–175). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 17–25.
- JĘDRZEJKO K. 1985. Możliwość wykorzystania geobotanicznych metod badawczych do oceny zasobów i racjonalnego pozyskiwania surowców roślinnych. *Farmacja Polska* **41**(8): 463–468.

- JĘDRZEJKO K. 1985 (red.). Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec.
- JĘDRZEJKO K. 1985. Ocena zasobów flory leczniczej w szacie roślinnej kompleksu urbanistyczno-przemysłowego Łazisk w Górnos Śląskim Okręgu Przemysłowym. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 10–11: 189–208.
- JĘDRZEJKO K. 1985. Problem oceny i możliwości praktycznego wykorzystania naturalnych zasobów roślinności w zakresie pozyskiwania surowców leczniczych – zagadnienia wprowadzające. W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 5–12.
- JĘDRZEJKO K. 1985. Wątrobowce (*Hepaticopsida*) Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego na Wyżynie Śląskiej wobec antropopresji. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 1–174.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1985. Propozycja oceny zasobności fitocenoz Kóz w gatunki lecznicze (Beskid Mały, Pogórze Śląskie). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 13–27.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1985. Flora naczyniowa Kóz (Pogórze Śląskie, Beskid Mały) ze szczególnym uwzględnieniem roślin leczniczych. W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 29–61.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1985. Flora naczyniowa rezerwatów przyrody Jeleniak-Mikuliny (Wyżyna Woźnicko-Wieluńska) i Rotuz (Kotlina Oświęcimska), ze szczególnym uwzględnieniem gatunków leczniczych. W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 207–229.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1985. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV (46–60). W: Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. III–VII. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 13–18.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1985. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. V (61–75). W: Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. III–VII. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 21–25.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1985. Flora lecznicza na tle zróżnicowania roślinności obszaru torfowiskowego koło Antoniewa w Zagłębiu Dąbrowskim (Wyżyna Śląska). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 197–206.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1985. Ocena zasobów i specyfiki flory leczniczej z obszaru dorzecza Czarnej Przemszy w Zagłębiu Dąbrowskim na Wyżynie Śląskiej. W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 153–196.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1985. Roślinność Kóz i okolic (Pogórze Śląskie, Beskid Mały) z uwzględnieniem udziału roślin leczniczych. W: K. JĘDRZEJKO (red.), Ocena naturalnych zasobów roślin leczniczych metodami geobotanicznymi. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 63–151.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1985. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. VI (176–200). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 29–37.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1985. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. VII (201–225). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 41–49.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1985. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. VIII (226–250). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 53–60.
- JĘDRZEJKO K. 1986. Brioflora i zbiorowiska mszyste Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego na tle zróżnicowania ekologicznego siedlisk i szaty roślinnej. *Acta Biol. Siles.* 2(19): 7–45.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1986. Wątrobowce okolic Kóz w województwie bielsko-bialskim (Beskid Mały, Pogórze Śląskie). *Acta Biol. Siles.* 4(21): 107–124.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1986. Mchy okolic Kóz w województwie bielsko-bialskim (Beskid Mały, Pogórze Śląskie). *Acta Biol. Siles.* 4(21): 125–140.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1986. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IX (251–275). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 63–71.
- JĘDRZEJKO K. 1986–1987. Studia briologiczne z obszaru Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego. Cz. II. Mszaki siedlisk związanych z przewodnimi gatunkami drzewiastymi. *Rocznik Dendrologiczny* 37: 115–137.

- JĘDRZEJKO K. 1987. Mszaki – przyroda i człowiek. Cz. I. Rola i wykorzystanie mszaków w badaniu środowiska przyrodniczego. *Wiadomości Zielarskie* 7: 6–8.
- JĘDRZEJKO K. 1987. Mszaki – przyroda i człowiek. Cz. II. Mszaki jako mało znane źródło cennych leków naturalnych i preparatów syntetycznych. *Wiadomości Zielarskie* 8: 14.
- JĘDRZEJKO K. 1987. Próba wyróżnienia brio-apofitów we florze Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego. *Archiwum Ochrony Środowiska* 37(3–4): 185–200.
- JĘDRZEJKO K. 1987. Szata roślinna w krajobrazie terenów przemysłowych Wyżyny Śląskiej. W: T. SZCZYPEK, J. WACH (red.), Problemy geograficzne górnośląsko-ostrowskiego regionu przemysłowego. Materiały Sympozjum polsko-czechosłowackiego 5–7 maja 1987, Oddział Doskonalenia Nauczycieli Instytutu Kształcenia Nauczycieli, Katowice, Wydział Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego, Sosnowiec, s. 49–56.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1987. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. VI (76–90). W: Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. III–VII. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 29–33.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1987. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. X (276–300). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 75–82.
- JĘDRZEJKO K. 1988. Mszaki i porosty rezerwatu przyrody Rotuz w Kotlinie Oświęcimskiej. *Ochr. Przyr.* 46: 159–174.
- JĘDRZEJKO K. 1988. Ocena zasobów roślin leczniczych w środowisku naturalnym. Cz. I. Ocena naturalnych zasobów roślin i doboru metod ich badania. *Wiadomości Zielarskie* 1: 10–11.
- JĘDRZEJKO K. 1988. Ocena zasobów roślin leczniczych w środowisku naturalnym. Cz. II. Ocena zasobów roślin leczniczych w rezerwach przyrody. *Wiadomości Zielarskie* 2: 7–8.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1988. Zasoby flory leczniczej roślinności naturalnej i półnaturalnej województwa bielskiego Cz. I. *Wiadomości Zielarskie* 7: 13–16.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1988. Zasoby flory leczniczej roślinności naturalnej i półnaturalnej województwa bielskiego Cz. II. *Wiadomości Zielarskie* 8–9: 12–21.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1988. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. VII (91–105). W: Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. III–VII. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 37–41.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1988. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. (301–325). W: Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccatai. Fasc. IV–XI. Silesian School of Medicine, Katowice – Sosnowiec, s. 85–93.
- JĘDRZEJKO K. 1989. Mszaki i przewodnie zbiorowiska mszyste na siedliskach synantropijnych w Górnos Śląskim Okręgu Przemysłowym. Cz. I. Siedliska ruderalne. *Archiwum Ochrony Środowiska* 38(1–2): 147–162.
- JĘDRZEJKO K. 1989. Mszaki i przewodnie zbiorowiska mszyste na siedliskach synantropijnych w Górnos Śląskim Okręgu Przemysłowym. Cz. II. Siedliska segetalne, przydroża i wypaleniska. *Archiwum Ochrony Środowiska* 38(3–4): 171–181.
- JĘDRZEJKO K., WIKA S. 1989. Brioflora zbiorowisk roślinnych projektowanego rezerwatu przyrody „Pazurek” koło Olkusza. *Acta Biol. Siles.* 12(29): 99–113.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1989. Zasoby flory leczniczej roślinności naturalnej i półnaturalnej województwa katowickiego Cz. I. *Wiadomości Zielarskie* 11: 17–18.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1989. Zasoby flory leczniczej roślinności naturalnej półnaturalnej województwa katowickiego Cz. II. *Wiadomości Zielarskie* 12: 5–8.
- JĘDRZEJKO K. 1990. Mchy (*Bryopsida*) Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego i Leśnego Pasa Ochronnego wobec antropopresji. *Prace i Studia* 39: 1–264.
- JĘDRZEJKO K. 1990. Wyżyna Śląsko-Krakowska – zagadnienia briologiczne na tle zjawiska antropopresji. W: S. GODZIŃSKI (red.), Zagrożenia i stan środowiska przyrodniczego regionu śląsko-krakowskiego. Centralny Program Badań Podstawowych 04.10., Ochrona i Kształtowanie Środowiska Przyrodniczego, 62. SGGW-AR, Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska PAN Zabrze, Wydaw. SGGW-AR Warszawa, s. 39–57.
- JĘDRZEJKO K. 1990. Zagadnienia eksploatacji roślinnych surowców leczniczych. Cz. 1. Problematyka badawcza naturalnych zasobów roślin. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 21: 117–126.
- JĘDRZEJKO K. 1990. Zagadnienia eksploatacji roślinnych surowców leczniczych. Cz. 2. Badania zasobów roślin leczniczych na obszarach nie podlegających antropopresji wielkoprzemysłowej. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 21: 127–135.
- JĘDRZEJKO K., WIKA S. 1991. Mszaki zbiorowisk roślinnych projektowanego rezerwatu przyrody „Ruskie Góry” (Wyżyna Częstochowska). *Archiwum Ochrony Środowiska* 3–4: 101–113.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1991. Rośliny lecznicze w rezerwach przyrody (istniejących i proponowanych) województwa katowickiego. *Archiwum Ochrony Środowiska* 3–4: 115–142.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1991. Torfowisko

- Antoniów nad Trzebyczką koło Dąbrowy Górniczej (Wyżyna Śląska). *Ochr. Przyr.* **48**: 161–193.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J. 1991. Roślinność rezerwatu przyrody Jeleniak-Mikuliny w okolicach Piłki koło Koszęcina. *Ochr. Przyr.* **49**, II: 79–101.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1991. Charakterystyka fitosocjologiczna roślinności torfowiskowej rezerwatu przyrody Rotuz w Kotlinie Oświęcimskiej. *Ochr. Przyr.* **48**: 135–159.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1992. Flora mszaków wybranych rezerwatów przyrody Jury Krakowsko-Częstochowskiej. *Archiwum Ochrony Środowiska* **1**: 53–65.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1992. Mszaki Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. *Prądnik* **5**: 65–74.
- JĘDRZEJKO K., WIKI S. 1992. Mszaki projektowanego rezerwatu przyrody „Góra Stołowa” w Jaroszowcu (Płaskowyż Olkuski). *Prądnik* **5**: 95–108.
- JĘDRZEJKO K., ZIOBER A. 1992. Mszaki wybranych jaskiń na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej na tle warunków mikroklimatycznych i zróżnicowania ekologicznego siedlisk. *Ziemia Częstochowska* **18**: 107–151.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1992. Zbiorowiska mszyste wybranych rezerwatów przyrody na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. *Prądnik* **5**: 75–93.
- JĘDRZEJKO K. 1993. Park Kresowy im. Leona Kruczkowskiego w Sosnowcu i Egzotarium – botaniczne obiekty dydaktyczno-rekreacyjne Sosnowca. *Kształtowanie Środowiska Geograficznego i Ochrona Przyrody na Obszarach Uprzemysłowionych i Zurbanizowanych* **8**: 16–24.
- JĘDRZEJKO K. 1993. Tereny zielone Sosnowca – charakterystyka florystyczno-ekologiczna. *Rocznik Sosnowiecki* **2**: 116–139.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1993. Zagadnienia z botaniki farmaceutycznej i zielarstwa ogólnego. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 1–233.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1993. Przewodnik dydaktyczny po ścieżce przyrodniczo-kulturowej okolic Babic (Ziemia Chrzanowska), 3. Zarząd Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych Województwa Katowickiego, Katowice, s. 1–21.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 1993. Nowe stanowisko łączenia baldaszkowego *Butomus umbellatus* L. (*Butomaceae*) w Kotlinie Oświęcimskiej. *Kształtowanie Środowiska Geograficznego i Ochrona Przyrody na Obszarach Uprzemysłowionych i Zurbanizowanych* **10**: 35–37.
- JĘDRZEJKO K. 1994. W sprawie ochrony stanowisk wilczomleczka pstrego *Euphorbia epithymoides* na Wyżynie Śląskiej. *Chrońmy Przyr. Oczystą* **50**(2): 79–84.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 1994. Flora i zbiorowiska roślinne rezerwatu „Zamczyśko nad Rabą” w Myślenicach (Karpaty Zachodnie). *Ochr. Przyr.* **51**: 55–70.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 1994. Mszaki rezerwatu przyrody „Zamczyśko nad Rabą” w Myślenicach (Karpaty Zachodnie). *Ochr. Przyr.* **51**: 71–80.
- JĘDRZEJKO K. 1994–1995. Synuzjalne zbiorowiska mszyste w roślinności naczyniowej rezerwatów przyrody „Dolina Mnikowska”, „Bieleńskie Skałki”, „Kajasówka”, „Skałki Przegorzalskie” i „Skołczanka” (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska). *Prądnik* **9**: 137–153.
- JĘDRZEJKO K., BABCZYŃSKA-SENDEK B. 1994–1995. Charakterystyka brioflory naturalnej i półnaturalnej roślinności nieleśnej Wyżyny Częstochowskiej. Cz. 1. Mszaki zbiorowisk szuwarowych, łąkowych i torfowisk. *Prądnik* **9**: 75–86.
- JĘDRZEJKO K., BABCZYŃSKA-SENDEK B. 1994–1995. Charakterystyka brioflory naturalnej i półnaturalnej roślinności nieleśnej Wyżyny Częstochowskiej. Cz. 2. Mszaki muraw kserotermicznych i psammofilnych. *Prądnik* **9**: 87–100.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1994–1995. Udział mszaków w zbiorowiskach roślin naczyniowych rezerwatów przyrody – „Dolina Mnikowska”, „Bieleńskie Skałki”, „Kajasówka”, „Skałki Przegorzalskie” i „Skołczanka” (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska). *Prądnik* **9**: 101–118.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1994–1995. Brioflora rezerwatów przyrody – „Dolina Mnikowska”, „Bieleńskie Skałki”, „Kajasówka”, „Skałki Przegorzalskie” i „Skołczanka” (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska). *Prądnik* **9**: 119–136.
- JĘDRZEJKO K. 1995. Jubileusz 40 lat pracy naukowej i dydaktycznej profesora zw. dr. hab. n. przyr. Krzysztofa Rostańskiego. *Wiadom. Bot.* **39**(1–2): 125–127.
- JĘDRZEJKO K. 1996. Charakterystyka briologiczna siedlisk wapiennych i dolomitowych Górnos Śląskiego Okręgu Przemysłowego. *Acta Biol. Siles.* **28**(45): 109–129.
- JĘDRZEJKO K. 1996. Charakterystyka mszaków. W: K. BĄK, G. MORCINEK (red.), Przewodnik florystyczny po Zespole Jurajskich Parków Krajobrazowych województwa katowickiego. Dąbrowa Górnicza, s. 25–58.
- JĘDRZEJKO K. 1996. Charakterystyka mszaków województwa bielskiego. Cz. I. Wątrobowce *Hepaticopsida*. *Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej. Inżynieria Włókiennicza i Ochrona Środowiska* **40**(12): 63–70.
- JĘDRZEJKO K. 1996. Charakterystyka mszaków województwa bielskiego. Cz. II. Mchy *Bryopsida*. *Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej. Inżynieria Włókiennicza i Ochrona Środowiska* **40**(12): 71–82.
- JĘDRZEJKO K. 1996. Mszaki jako obiekt i model bioindykacji stosowany w ocenie wpływu toksyn egzogennych. W: A. WŁOCHOWICZ (red.), Materiały z III konferencji

- „Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska”. Politechnika Łódzka, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 355–362.
- JĘDRZEJKO K., STAWIARZ W. 1996. Projektowany rezerwat torfowiskowy „Pogoria” w Dąbrowie Górniczej. *Chrońmy Przyr. Oczyszcz.* 52(1): 46–53.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Czerwona lista mchów Górnego Śląska. *Raporty Opinie* 2: 18–37.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Czerwona lista wątrobowców Górnego Śląska. *Raporty Opinie* 2: 7–17.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Mszaki Jurajskich Parków Krajobrazowych województwa katowickiego – na tle zróżnicowania i specyfiki briologicznej mezoregionów Wyżyny Śląsko-Krakowskiej. W: K. BAŁ, M. BRODA, G. MORCINEK (red.), Materiały z Sesji Popularno-Naukowej: „Ochrona zasobów przyrodniczych Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej”, Dąbrowa Górnicza, s. 75–125.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Podwarpie – projektowany rezerwat przyrody. *Przyroda Górnego Śląska* 7: 16.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Zagrożenie i problem ochrony mszaków w Makroregionie Południowym Polski. Cz. I. Ginące mszaki na Górnym Śląsku. *Archiwum Ochrony Środowiska* 23 (1–2): 193–200.
- JĘDRZEJKO K. 1997. Zagrożenie i problem ochrony mszaków w Makroregionie Południowym Polski. Cz. II. Mszaki proponowane do ochrony regionalnej. *Archiwum Ochrony Środowiska* 23 (1–2): 201–211.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1997. Zarys wiedzy o roślinach leczniczych. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 1–695.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., STEBEL A., ŻARNOWIEC J. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XIII (181–195). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 27–30.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., STEBEL A., ŻARNOWIEC J. 1997. Hepaticae macroregioni meridionali Poloniae exsiccati. Fasc. XIV (196–210). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 31–34.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXI (551–575). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 61–66.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXII (576–600). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 67–72.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXIII (601–625). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 73–78.
- JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXIV (626–650). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 79–84.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. VIII (106–120). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 7–10.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. IX (121–135). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 11–14.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. X (136–150). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 15–18.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XI (151–165). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 19–22.
- KLAMA H., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., STEBEL A. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XII (166–180). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 23–26.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. 1997. Hepaticae Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XV (211–225). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Liverworts from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 35–38.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXV (651–675). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 85–90.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXVI (676–700). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 91–96.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXVII (701–725). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 97–102.

- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXVIII (726–750). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 103–108.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXIX (751–775). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 109–114.
- STEBEL A., JĘDRZEJKO K., ŻARNOWIEC J., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XXX (776–800). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 115–120.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., KLAMA H. 1997. Rośliny naczyniowe istniejących i projektowanych rezerwatów przyrody Makroregionu Południowego Polski ze szczególnym uwzględnieniem naturalnych zasobów roślin leczniczych. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 1–103.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XII (326–350). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 7–12.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XIII (351–375). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 13–18.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XIV (376–400). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 19–24.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XV (401–425). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 25–30.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XVI (426–450). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 31–36.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XVII (451–475). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 37–42.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XVIII (476–500). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 43–48.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XIX (501–525). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 49–54.
- ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., STEBEL A., KLAMA H. 1997. Musci Macroregioni Meridionali Poloniae Exsiccati. Fasc. XX (526–550). W: K. JĘDRZEJKO (red.), Mosses from southern Poland. Silesian School of Medicine in Katowice, Katowice, s. 55–60.
- JĘDRZEJKO K. 1998. Godne ochrony enklawy rzadkich mszaków na Górnym Śląsku (województwo katowickie i tereny przyległe). *Acta Universitatis Wratislaviensis 2090 Prace Botaniczne* 77: 245–262.
- JĘDRZEJKO K. 1998. Problem antropopresyjnego zagrożenia mszaków na przykładzie brioflory Górnego Śląska (Makroregion Południowy Polski). W: J. SUSCHKA, A. WŁOCHOWICZ (red.), Materiały z V konferencji „Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska”. Politechnika Łódzka, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 200–221.
- JĘDRZEJKO K. 1998. Szata roślinna. W: T. BORUTKA (red.), Z dziejów parafii Świętych Szymona i Judy w Kozach. Wydawnictwo Św. Stanisława B. M. Archidiecezji Krakowskiej, Kraków, s. 35–48.
- JĘDRZEJKO K. 1998. Walory botaniczne ośrodka wypoczynkowego „Sosina” i interesujące gatunki roślin leczniczych tego rejonu. W: A. KUBAJAK, P. KUBAJAK (red.), Ścieżki dydaktyczne po terenach rekultywowanych Kopalni Piasku „Szczakowa” S. A. – Propozycja zajęć dydaktycznych z ekologii i odbudowy zdegradowanego środowiska. Wydawnictwo Kubajak, Krzeszowice, s. 69–80.
- JĘDRZEJKO K. 1998. Waloryzacja briologiczna środowiska przyrodniczego Górnego Śląska w obrębie Makroregionu Południowego Polski. W: B. M. BUSZMAN, M. POPCZYK, K. WIECZOREK (red.), Przestrzeń i Wartości. Studia i materiały waloryzacji przestrzeni Górnego Śląska 2: 67–69.
- JĘDRZEJKO K., KLAMA H., ŻARNOWIEC J. [aut.], JĘDRZEJKO K. (red.) 1998. Zarys wiedzy o roślinach leczniczych. Atlas Cz. 2. Wyd. 1. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 1998. Flora naczyniowa i zbiorowiska roślinne projektowanego rezerwatu przyrody „Podwarpie” koło Siewierza (Wyżyna Śląska). *Archiwum Ochrony Środowiska* 24(1): 121–140.
- JĘDRZEJKO K. 1999. Mszaki południowej części województwa śląskiego – stan poznania, zagrożenia i ochrona. W: J. SUSCHKA, A. WŁOCHOWICZ (red.), Materiały z VI konferencji „Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska”.

- Politechnika Łódzka, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 201–238.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 1999. Materiały do poznania roślinności synantropijnej Bieszczadów Zachodnich (Karpaty Wschodnie). *Roczniki Bieszczadzkie* 7: 185–230.
- KLAMA H., ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K. 1999. Mszaki naziemne w strukturze zbiorowisk roślinnych rezerwatów przyrody Makroregionu Południowego Polski. Politechnika Łódzka, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała.
- KLAMA H., ŻARNOWIEC J., JĘDRZEJKO K., HERCZEK A. 1999. Przyrodnicza ścieżka dydaktyczna w Cygańskim Lesie (Bielsko-Biała). Liga Ochrony Przyrody, Zarząd Okręgu w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała.
- JĘDRZEJKO K. 2000. Charakterystyka dendroflory na tle zróżnicowania fitocenozy leśnych – Cygański Las (Bielsko-Biała) – ścieżka dydaktyczna. W: J. SUSCHKA, A. WŁOCHOWICZ (red.), Materiały z VII konferencji „Zapobieganie zanieczyszczeniu środowiska”. Politechnika Łódzka, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 81–94.
- JĘDRZEJKO K. 2000. Jubileusz 45-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Krzysztofa Rostańskiego. *Acta Biol. Siles.* 35(52): 5–9.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A. 2000. *Alisma gramineum* (*Alismataceae*) – nowy gatunek we florze roślin naczyniowych Wyżyny Śląskiej. *Fragm. Florist. Geobot. Ser. Polonica* 7: 356–357.
- JĘDRZEJKO K., STEBEL A., SZCZYPEK T., WIKA S. 2000. Szata roślinna projektowanego rezerwatu przyrody „Diabla Góra” koło Bukowna na Wyżynie Śląskiej. *Archiwum Ochrony Środowiska* 2: 81–112.
- JĘDRZEJKO K. 2001. Medicinal plants and herbal materials in use in Poland: a check list. Wykaz roślin i surowców leczniczych stosowanych w Polsce. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec, s. 1–393.
- JĘDRZEJKO K. 2001. Mszaki przewodnich zbiorowisk leśnych Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 2317 *Prace Botaniczne* 79: 73–92.
- JĘDRZEJKO K., USTUPSKI J. 2001. Kształtowanie świadomości ekologicznej – wybrane idee i problemy. *Rocznik Sekcji Pedagogiki Religijnej Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie 2000–2002*: 236–241.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2001. Propozycja utworzenia użytku ekologicznego dla ochrony stanowisk skrzypu olbrzymiego *Equisetum telmateia* w Bugaju koło Kalwarii Zebrzydowskiej (Pogórze Wielickie). *Chrońmy Przyr. Ojczystą* 57(2): 106–110.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2003. Nowe stanowisko dęgosza królewskiego *Osmunda regalis* na Wyżynie Śląskiej. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* 59(6): 92–95.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2003. O potrzebie utworzenia rezerwatu przyrody „Bagna w Antoniowie” w Dąbrowie Górniczej. *Chrońmy Przyr. Ojczystą* 59(6): 66–75.
- JĘDRZEJKO K., WIKA S. 2004. Mszaki naziemne przewodnich zespołów leśnych środkowej części Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej (Polska Południowa). W: J. PARTYKA (red.), Zróżnicowanie i przemiany środowiska przyrodniczo-kulturowego Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. 1. Przyroda, Ojcowski Park Narodowy, Ojców, s. 179–186.
- JĘDRZEJKO K. 2006. Poznawcze i kulturowe aspekty badań botanicznych na cmentarzach – możliwości i ograniczenia etyczne oraz metodyczne. W: Rola geobotaniki w ochronie różnorodności biologicznej. Materiały konferencji poświęconej pamięci prof. dr hab. Floriana Celińskiego. Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, Katowice, s. 14.
- JĘDRZEJKO K., KOWALCZYK B., BACLER B. 2006. Rośliny kosmetyczne. Śląska Akademia Medyczna w Katowicach, Katowice – Sosnowiec.
- JĘDRZEJKO K., MANIARA M. 2006. Wpływ wyciągu z tarzycy bajkalskiej *Scutellaria baicalensis* na rozwój bakterii tlenowych uczestniczących w suchym zapaleniu zębodołu (*Alveolitis sicca dolorosa*). *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 60, Supl. 95: 54–57.
- JĘDRZEJKO K., OLSZEWSKI P. 2006. Analiza zróżnicowania gatunkowego i specyfiki ekologicznej flory naczyniowej na terenach poeksploatacyjnych wybranych likwidowanych kopalń węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim (GOP). *Prace Naukowe GIG. Górnictwo i Środowisko* 3: 43–65.
- JĘDRZEJKO K., OLSZEWSKI P. 2006. Flora synantropijna terenów poeksploatacyjnych kopalni węgla kamiennego „Niwka-Modrzejów” w Sosnowcu (Zagłębie Dąbrowskie). *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekologii, Ekologia* 2: 47–73.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2006. Nowe stanowiska *Kickxia spuria* i *K. elatine* (*Scrophulariaceae*) na Pogórzu Śląskim (Pogórze Cieszyńskim) w województwie Śląskim. *Fragm. Florist. Geobot. Ser. Polonica* 13(1): 3–9.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2006. O ochronę stanowisk rzadkich roślin obcego pochodzenia na przykładzie dwóch gatunków kiksji (Inicy). *Chrońmy Przyr. Ojczystą* 62(6): 32–40.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2006. Ostoje skrzypu olbrzymiego *Equisetum telmateia* w rejonie Kalwarii Zebrzydowskiej i Lanckorony na Pogórzu Wielickim – konieczność ich ochrony. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekologii, Ekologia* 2: 75–90.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2006. Unikatowe stanowisko rzadkich, prawem chronionych gatunków roślin naczyniowych w Lanckoronie na Pogórzu Wielickim – propozycja utworzenia użytku ekologicznego. W: Rola

- geobotaniki w ochronie różnorodności biologicznej. Materiały konferencji poświęconej pamięci prof. dr hab. Floriana Celińskiego. Katedra Geobotaniki i Ochrony Przyrody, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Śląski, Katowice, s. 30–31.
- JĘDRZEJKO K., OLSZEWSKI P. 2007. Analiza zróżnicowania gatunkowego, specyfiki florystycznej i ekologicznej roślin naczyniowych na terenach poeksploatacyjnych likwidowanych kopalń węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim i na terenach przyległych (GOP). W: H. KASZA, H. KLAMA (red.), Materiały z XIV konferencji „Zapobieganie zanieczyszczeniu, przekształcaniu i degradacji środowiska XIV”. Akademia Techniczno-Humanistyczna, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 45–54.
- JĘDRZEJKO K., OLSZEWSKI P. 2007. Charakterystyka flory naczyniowej na terenach likwidowanych kopalń węgla kamiennego w Zagłębiu Dąbrowskim (GOP). *Prace Naukowe GIG. Górnictwo i Środowisko* 1: 29–47.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2007. Rośliny naczyniowe cmentarza w Targanicach (Beskid Mały). W: H. KASZA, H. KLAMA (red.), Materiały z XIV konferencji „Zapobieganie zanieczyszczeniu, przekształcaniu i degradacji środowiska XIV”. Akademia Techniczno-Humanistyczna, Filia w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała, s. 31–43.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2007. Zasoby florystyczne Pęksowego Brzyzka, najstarszego cmentarza w Zakopanem. *Rocznik Podhalański* 10: 243–262.
- JĘDRZEJKO K., KONSTANTY M. 2008. Parki miejskie Gliwice-Zabrze i Zabrze-Maciejów jako przykłady naturalnych zasobów roślin leczniczych na obszarach zurbanizowanych (GOP). *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 62(5–6): 44–51.
- JĘDRZEJKO K., OLSZEWSKI P. 2008. Charakterystyka gatunków flory naczyniowej na terenie likwidowanej kopalni węgla kamiennego „Jan Kanty” w Jaworznie (GOP). *Prace Naukowe GIG. Górnictwo i Środowisko* 2: 19–35.
- JĘDRZEJKO K., SIKORSKI M. 2008. Flora synantropijna zatoczek drogowych i przydroży w wybranych rejonach Świętokrzyskiego Parku Narodowego (Polska Południowa). *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Inżynierii Bezpieczeństwa i Ekologii, Ekologia* 3: 55–76.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2008. Charakterystyka florystyczno-fitosocjologiczna unikatowego stanowiska rzadkich i chronionych roślin naczyniowych w Lancoronie (Pogórze Wielickie). *Fragm. Florist. Geobot. Ser. Polonica* 15(2): 239–251.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2008. The flora of vascular species and their associations and microcommunities of selected cemeteries of the West-Carpathian Podbeskidzie Region (Southern Poland). *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Inżynierii Bezpieczeństwa i Ekologii, Ekologia* 3: 77–98.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2008. Unikatowe stanowisko rzadkich i chronionych roślin naczyniowych w Lancoronie (Pogórze Wielickie) – propozycja utworzenia użytku ekologicznego „Jar leśny z lilią złotogłów”. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Inżynierii Bezpieczeństwa i Ekologii, Ekologia* 3: 99–107.
- JĘDRZEJKO K., KMIECIK M. 2009. Ocena zasobów gatunkowych flory naczyniowej obszarów rekreacyjno-wypoczynkowych „Rów Murckowski” – Katowice-Murcki, „Stawy Błotne” – Tychy-Czułów i „Jezioro Łysina” – Bieruń koło Tychów ze szczególnym uwzględnieniem udziału roślin leczniczych. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 63(4): 53–66.
- JĘDRZEJKO K., KOZŁOWSKI M., MANIARA M. 2009. Rośliny źródłem leku laryngologicznego (część 1). *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 63(2): 24–35.
- JĘDRZEJKO K., KOZŁOWSKI M., MANIARA M. 2009. Rośliny źródłem leku laryngologicznego (część 2). *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 63(3): 7–32.
- JĘDRZEJKO K., TAJER A. 2009. Ocena naturalnych zasobów roślin naczyniowych na terenie ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych „Źródła Boliny Południowej” Katowice, „Wesoła Fala” Mysłowice oraz „Park Zadole” Katowice ze szczególnym uwzględnieniem gatunków leczniczych. *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 63(5): 25–40.
- RAHMANOW O., JĘDRZEJKO K., MAJGIER L. 2009. The secondary succession in the area of abandoned cemetery in Northern Poland. W: R. KANKA, M. BARANČOKOVÁ, J. KRAJČI, O. ĎUGOVÁ (red.), “Landscape – Theory and Practice”. The 15th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research September 29th – October 2nd, 2009. Bratislava, Slovak Republic, s. 64.
- JĘDRZEJKO K., ANDREJCZUK W., SIKORSKI M. 2010. Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze Świętokrzyskiego Parku Narodowego (na przykładzie Góry Chełmowej). W: W. G. JAWKIN, W. P. RUDENKO, W. M. ANDREJCZUK, O. D. KOROL (red.), Geograficzne aspekty rozwoju turystyki na przykładzie Ukrainy i Polski. Czerniowski Narodowy Uniwersytet, Czerniowiec, s. 232–245.
- JĘDRZEJKO K., NIKIEL A. 2010. Charakterystyka statystyczna potencjalnych i rzeczywistych zasobów naturalnych roślin naczyniowych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków leczniczych na terenie ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych: “Park Miejski Knurów”, „Park Szczygłowice” k. Knuruwa i „Czerwionka - Dębieńsko Las” w Górnśląskim Okręgu Przemysłowym (GOP). *Annales Academiae Medicae Silesiensis* 64(3–4): 26–41.
- JĘDRZEJKO K., WALUSIAK E. 2010. Wieloaspektowość i specyfika kulturowa badań przyrodniczych na cmentarzach – w nawiązaniu do analiz florystycznych i fitosocjologicznych na obszarze Podbeskidzia Zachodniokarpackiego (Pogórze Śląskie i Wielickie). *Problemy Ekologii* 14(2): 98–105.

- RAHMANOW O., JĘDRZEJKO K., MAJGIER L. 2010. The secondary succession in the area of abandoned cemeteries in Northern Poland. W: M. BARANČOKOVÁ, J. KRAJČÍ, J. KOLLÁR, I. BELČÁKOVÁ (red.), *Landscape Ecology – methods, applications and interdisciplinary approach*. Institute of Landscape Ecology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava, s. 647–657.
- JĘDRZEJKO K. (red.) 2011. V Franciszkańska Konferencja Zielarsko-Farmaceutyczna, Katowice-Panewniki, 28 maja 2011 r. Herbarium św. Franciszka przy klasztorze Braci Mniejszych Franciszkanów w Katowicach-Panewniki, Katowice, s. 43.
- JĘDRZEJKO K., ANDREJCZUK W., SIKORSKI M. 2011. Charakterystyka ekologiczna gatunków synantropijnych flory naczyniowej, stwierdzonych wzdłuż czarnego szlaku turystycznego na obszarze Chełmowej Góry w Świętokrzyskim Parku Narodowym. *Zeszyty Naukowe Beskidzkiej Wyższej Szkoły Umiejętności w Żywcu* 4: 26–48.
- JĘDRZEJKO K., MANIARA M., PIETRYJA M. (red.) 2011. Franciszkańskie Konferencje Zielarsko-Farmaceutyczne 2007–2010. Herbarium św. Franciszka przy klasztorze Braci Mniejszych Franciszkanów w Katowicach-Panewniki, Katowice, s. 176.
- JĘDRZEJKO K., NIKIEL A. 2012. Ocena naturalnych zasobów roślin naczyniowych na terenie ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych: Park Miejski, Park Szczygłowice koło Knuruwa i Czerwionka-Debieńsko Las, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków leczniczych (Rybnicki Okręg Węglowy). *Farmacja Polska* 68(3): 154–163.

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

WSPOMNIENIE O PROF. DR HAB. ZYGMUNCIE CZUBIŃSKIM – WIELKIM CZŁOWIEKU I UCZONYM

A remembrance of Professor Zygmunt Czubiński – a great man and great scientist

W roku 2012 mija 100 rocznica urodzin oraz 45 rocznica śmierci Profesora Zygmunta Czubińskiego (24 VI 1912 – 1 II 1967), wybitnego geobotanika, wieloletniego kierownika Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Zygmunt Czubiński urodził się w Kielcach i tam ukończył gimnazjum. Studia botaniczne

na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego odbył w latach 1930–1935, stykając się z botanikami tej miary co profesor dr honoris causa Józef Paczoski czy profesor dr Adam Wodziczko. Za pracę magisterską z dziedziny briologii, wykonaną pod kierunkiem prof. Wodziczko, uzyskał w roku 1935 srebrny medal Uniwersytetu Poznańskiego. W okresie wojny pracował początkowo w Kielcach, a następnie w Krakowie. Stopień doktora nauk ścisłych z dziedziny botaniki uzyskał w czerwcu 1945 roku w Zakładzie Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Poznańskiego. Od października 1946 roku rozpoczął pracę w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin UP jako adiunkt, a po przemianowaniu Zakładu na Katedrę został kierownikiem tej jednostki (1947). Budował Katedrę w trudnych warunkach powojennych od podstaw, z zapałem, wielką wiedzą, dobrocią i życzliwością. W 1951 roku habilitował się na podstawie pracy „Zagadnienia geobotaniczne Pomorza”. Była to pierwsza problemowa monografia geobotaniczna, która stała się wzorcem i wzorem monografii regionalnej (Faliński 1998). Dr hab. Z. Czubiński w 1954 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego.

Najwięcej energii i zapału poświęcił prof. Z. Czubiński pracy na polu ochrony przyrody. Opracował szczegółowy plan racjonalnej sieci rezerwatów przyrody w Polsce. Nie było w Polsce nikogo, kto by lepiej niż On znał rezerваты przyrody naszego kraju (Krotoska 1967). Prof. Z. Czubiński odegrał ważną rolę w pracach nad powstaniem pierwszego wydania znanego dzieła *Szata roślinna Polski*. Był wysoko ceniony jako najlepszy znawca szaty roślinnej niżu polskiego, szczególnie Pomorza i Wielkopolski.

Prof. Z. Czubiński był wsławnym organizatorem życia naukowego, a szczególnie zespołowych prac badawczych, za co był wielokrotnie nagradzany. Pod jego kierunkiem Katedra Systematyki i Geografii Roślin UAM rozwinęła się w najsilniejszy tego typu ośrodek w kraju. Obejmowała kilka zakładów naukowych i Ogród Botaniczny. Prof. Z. Czubiński organizował i popierał również badania paleobotaniczne, genetyczne, palinologiczne i mykologiczne. Pod

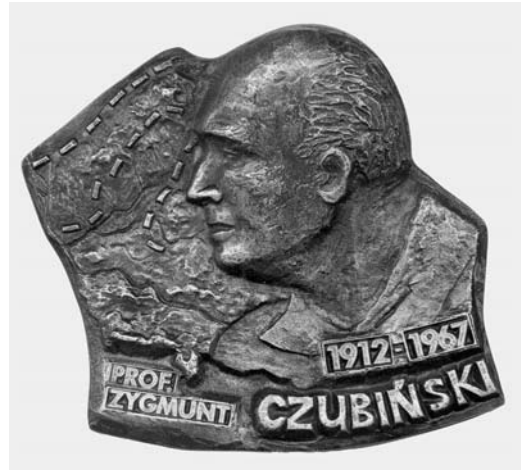

swoim kierunkiem, w ciągu niespełna 20 lat, wykształcił 250 magistrów, 18 doktorów i 9 docentów (Krotoska 1967). Dzięki tym osobom powstały w dalszych latach ośrodki geobotaniczne w nowotworzonych uczelniach, w Uniwersytecie Gdańskim (prof. dr hab. Hanna Piotrowska) i w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach (prof. dr hab. Florian Celiński).

W macierzystej uczelni w ramach byłej Katedry Systematyki i Geografii Roślin UAM, a później samodzielnie, działały następujące zakłady naukowe: Zakład Systematyki i Geografii Roślin, przemianowany w 1974 roku na Zakład Ekologii Roślin i Ochrony Środowiska (kier. – prof. dr hab. Teofil Wojterski), Zakład Systematyki Eksperymentalnej (kier. – prof. dr hab. J. Szweykowski), Zakład Ekologii Roślin (kier. – prof. dr hab. F. Celiński, prof. dr hab. T. Krotoska), Zakład Taksonomii Roślin (kier. – prof. dr hab. Waldemar Żukowski, prof. dr hab. Zygmunt Tobolewski), Zakład Hydrobiologii (kier. – prof. dr hab. I. Dąbska) i Zakład Geobotaniki (kier. – prof. dr hab. Stanisław Lisowski).

Prof. Z. Czubiński był wybitnym uczonym, bryologiem, geobotanikiem i fitogeografem. Był wspaniałym człowiekiem i wychowawcą. Cechy jego osobowości najlepiej oddają słowa Sergiusza Riabinina (1918–1997), biologa, twórcy i wieloletniego kierownika Zakładu Ochrony Przyrody UMCS w Lublinie, przekazane w 20 rocznicę śmierci Profesora: „Prof. Czubiński był bogatą mozaiką pięknych ludzkich cech; dawał radość, optymizm, wiarę w człowieka, prawdę, życie” (Balcerkiewicz 1998). Świadczą o tym również liczne wspomnienia i artykuły pisane przez uczniów i przyjaciół oraz tych, którzy dostrzegali wyjątkowe przymioty serca i umysłu tego Wielkiego Człowieka (Bujakiewicz, Żukowski 1997, Truszkowska 2002).

Pamięć o naszym Mistrzu i Nauczycielu przejawia się w organizowaniu konferencji i sesji naukowych. Szczególnie bogata w wydarzenia była sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci Profesora (maj 1997). Zgromadziła ona kilkadziesiąt osób ze wszystkich znaczących ośrodków naukowych w Polsce. W trakcie wspomnianej sesji przygotowano i wygłoszono szereg wystąpień,

Ryc. 1 i 2. Medal im. Profesora Zygmunta Czubińskiego (Ryc. 1. awers, Ryc. 2. rewers) (fot. P. Sujak).

Fig. 1 and 2. Professor Zygmunt Czubiński Medal (Fig. 1. obverse, Fig. 2. reverse) (phot. P. Sujak).

w których szczegółowo przedstawiono wojenną tułaczkę Profesora (Dzięczkowski 1998), osiągnięcia bryologiczne (Lisowski 1998), wkład w rozwój fitogeografii (Żukowski 1998) i fitosocjologii (Balcerkiewicz 1998), oraz mykologii (Bujakiewicz 1998) i paleobotaniki (Tobolski 1998), a także naukowe postulaty ochrony przyrody (Staniewska-Zątek 1998). Szczególnie zapadło w pamięć zebranych wystąpienie Profesora J. B. Falińskiego (1998), który monografię Prof. Z. Czubińskiego *Zagadnienia geobotaniczne*

Pomorza (1950) i wydany podręcznik W. Szafera *Zarys geografii roślin* (1949) uznał za dwa najważniejsze w owym czasie dzieła w Polsce. Ważną formą uczczenia pamięci o Prof. Z. Czubińskim był wyjazd do Parku Krajobrazowego Promno (Nadl. Czarniejewo) zorganizowany wiosną 1998 roku, podczas którego prof. dr hab. Teresa Krotoska z ogromnym wzruszeniem odsłoniła pamiątkową tablicę poświęconą pamięci Prof. Z. Czubińskiego, umieszczoną na głazie narzutowym z napisem następującej treści:

„Pamięci

Zygmunta Czubińskiego (1912–1967)
profesora Uniwersytetu Poznańskiego
wielkiego badacza przyrody Wielkopolski
i Pomorza

„przyjaciela przyrodników i zwykłych ludzi”
w miejscu Jego badań poświęcamy”
(Lisiewska, Żukowski 1998)

Pamięć o Profesorze trwa także w szczególnej formie powstałej w roku 2000 (Żukowski 2000). Jest to Medal im. Profesora Zygmunta Czubińskiego, który w postaci inicjatywy został zgłoszony podczas obrad wspomnianej sesji przez Prof. dr hab. J. B. Falińskiego. Medal przyznawany jest przez Oddział Poznański Polskiego Towarzystwa Botanicznego podczas Zjazdów PTB autorom wybitnych monografii geobotanicznych (Ryc. 1, 2). Dotychczas przyznano łącznie 15 Medali, w tym 7 w Poznaniu (52 Zjazd PTB – 2001 rok), 2 w Toruniu (53 Zjazd PTB – 2004 rok), 4 w Szczecinie (54 Zjazd PTB – 2007 rok) i 2 w Warszawie (55 Zjazd PTB – 2010 rok) (Łatowski 2003, 2007, 2010).

30 października 2006 roku z inicjatywy ówczesnego Dyrektora Ogrodu Botanicznego w Poznaniu, dr Karola Węglarskiego, oddano do użytku pawilon edukacyjno-dydaktyczny

Ryc. 3. Sala wykładowa im. Profesora Zygmunta Czubińskiego w pawilonie edukacyjno-dydaktycznym w Ogrodzie Botanicznym UAM w Poznaniu. Na fotografii Córka Profesora – Marta Czubińska-Eon Duval z Synem Stanisławem (fot. E. Jerzak).

Fig. 3. Lecture hall named after Professor Zygmunt Czubiński in the educational pavillion of the Botanic Garden in Poznań. Daughter of the Professor – Marta Czubińska-Eon Duval with her son Stanislaus (phot. E. Jerzak).

Ryc. 4. Miejsce spoczynku śp. Zygmunta Czubińskiego na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu (fot. W. Wójtowicz).

Fig. 4. Resting-place of the late Zygmunt Czubiński in the Junikowo cemetery in Poznań (phot. W. Wójtowicz).

i nadano sali wykładowej imię Profesora Zygmunta Czubińskiego, wmurowując tablicę granitową ze stosownym napisem i motywem bluszczu (Ryc. 3). Z tej okazji uporządkowano też miejsce spoczynku Profesora Czubińskiego na Cmentarzu Junikowskim w Poznaniu, kładąc nową płytę granitową z metalowym krzyżem oplecionym bluszczem (Ryc. 4).

BIBLIOGRAFIA

- BALCERKIEWICZ S. 1998. Fito-socjologiczne dzieło Profesora Zygmunta Czubińskiego. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 46–48.
- BUJAKIEWICZ A. 1998. Zasługi Profesora Zygmunta Czubińskiego dla mikologii. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 55–58.
- BUJAKIEWICZ A., ŻUKOWSKI W. 1997. Sesja naukowa zorganizowana w 30. rocznicę śmierci Prof. dr hab. Zygmunta Czubińskiego (Poznań, 9–10 maja 1997). *Wiadom. Bot.* 41(3/4): 92–94.
- DIĘCZKOWSKI A. 1998. Wojenne curriculum vitae Profesora Zygmunta Czubińskiego. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 28–31.
- FALIŃSKI J. B. 1998. Zygmunta Czubińskiego „Zagadnienia geobotaniczne Pomorza” jako przedmiot rozważań entuzjasty. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 59–66.

- KROTOSKA T. 1967. Prof. dr Zygmunt Czubiński – naukowiec i wychowawca. *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za I półrocze 1967*: 174–179.
- LATOWSKI K. 2003. Pierwsi laureaci edycji Medalu im. Profesora Zygmunta Czubińskiego *Wiadom. Bot.* **47**(1/2): 90–91.
- LATOWSKI K. 2007. Laureaci trzeciej edycji Medalu im. Zygmunta Czubińskiego. *Wiadom. Bot.* **51**(3/4): 132–133.
- LATOWSKI K. 2010. Laureaci czwartej edycji Medalu im. Profesora Zygmunta Czubińskiego. *Wiadom. Bot.* **54**(3/4): 140–141.
- LISIEWSKA M., ŻUKOWSKI W. (red.) 1998. Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- LISOWSKI S. 1998. Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński jako briolog. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 32–34.
- STANIEWSKA-ZĄTEK W. 1998. Jak realizowane są naukowe podstawy ochrony przyrody przekazane nam w pracach i poglądach Profesora Zygmunta Czubińskiego. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 35–39.
- TRUSZKOWSKA W. 2002. 35. rocznica śmierci Prof. dr hab. Zygmunta Czubińskiego. *Wiadom. Bot.* **46**(1/2): 66.
- ŻUKOWSKI W. 1998. Wkład Profesora Zygmunta Czubińskiego w rozwój geografii roślin w ośrodku poznańskim. W: M. LISIEWSKA, W. ŻUKOWSKI (red.), Prof. dr hab. Zygmunt Czubiński (1912–1967). Sesja naukowa w 30. rocznicę śmierci. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, s. 40–45.
- ŻUKOWSKI W. 2000. O Medalu im. Profesora Zygmunta Czubińskiego – Komunikat Zarządu Oddziału Poznańskiego PTB. *Wiadom. Bot.* **44**(3/4): 67–68.

Anna BUJAKIEWICZ

**OBCHODY DWUSETNEJ
ROCZNICY URODZIN JÓZEFA
WARSZEWICZA (1812–1866)**

**Celebrations of bicentennial anniversary
of Józef Warszewicz (1812–1866) birth**

Józef Warszewicz należy do ścisłego grona prekursorów polskiej botaniki tropikalnej. Urodzony w Wilnie w zubożałej rodzinie szlacheckiej bardzo wcześnie rozpoczął pracę w Ogrodzie

Botanicznym Uniwersytetu Wileńskiego pod kierunkiem Józefa Jundziłła (1794–1877). Wziął udział w powstaniu listopadowym, a po jego upadku przeszedł wraz z całym oddziałem do Prus. Przez kilkanaście lat pracował tam jako ogrodnik m.in. w Insterburgu (rejencja *Gumbinnen* w Prusach Wschodnich, obecnie: Czerniachowsk w Obwodzie Kaliningradzkim), a następnie jako pomocnik ogrodnika w królewskich ogrodach w Poczdamie, a w końcu w berlińskim Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma. Z polecenia Aleksandra von Humboldta (1769–1859) wziął udział w latach 1845–1850 w ekspedycji naukowej do Ameryki Środkowej i Południowej. Swą drugą podróż do Ameryki Południowej odbył w latach 1850–1853 na polecenie Brytyjskiego Towarzystwa Ogrodniczego. Wśród przesyłanych do ogrodów botanicznych Niemiec, Anglii, Belgii czy Szwajcarii okazów roślin wiele było nieznanymi jeszcze nauce. Samych storczyków w materiałach tych opisano ponad 300 nowych gatunków. Oprócz dużych kolekcji roślin gromadził także okazy ornitologiczne, herpetologiczne i malakologiczne. Ponad 30 gatunków i dwa rodzaje roślin nazwano na jego cześć. W 1854 roku został głównym inspektorem Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, do którego przywiózł swe prywatne zbiory roślin, dzięki czemu kolekcje krakowskiego ogrodu osiągnęły największe rozmiary w historii (prawie 10 tys. gatunków). Był m.in. członkiem czynnym miejscowym Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Nie opublikował wprawdzie żadnej pracy naukowej, jednak był jednym z najlepszych znawców południowoamerykańskich roślin tropikalnych swojej epoki. Dla współczesnych mu rodaków był symbolem walki z zaborcą oraz oddania ojczyźnie. Już za życia otoczony legendą śmiałego podróżnika (Köhler, Mirek 2010).

Obchody rocznic urodzin lub śmierci Józefa Warszewicza były w Krakowie organizowane wielokrotnie – po raz pierwszy w 1913 roku. Wtedy to 8 września uroczystie obchodzono stulecie jego urodzin. Obchody zorganizowane zostały przez prof. Mariana Raciborskiego

Ryc. 1. Uczestnicy sesji przed Collegium Śniadeckiego (fot. A. Mróz).

Fig. 1. Participants in the session before the Śniadecki Collegium (phot. A. Mróz).

(1863–1917), dyrektora Ogrodu Botanicznego i świeżo utworzonego Instytutu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz Polski Związek Ogrodników w Krakowie. Na zachowanych fotografiach widać, że uroczystości odbyły się przed pomnikiem Warszewicza w Ogrodzie Botanicznym UJ i na jego grobie na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. W obchodach brał nawet udział jeden z ostatnich żyjących uczniów Warszewicza – Ignacy Kluz. Polski Związek Ogrodników postanowił wtedy przyjąć imię Józefa Warszewicza (anonim 1913a, b).

60 rocznicę śmierci Warszewicza obchodzono 2 stycznia 1927 roku. Uroczystości zorganizowane zostały przez Centralny Związek Zawodowy Chrześcijańskich Ogrodników i Pomocników. O godz. 9.00 odprawiono w intencji J. Warszewicza nabożeństwo w kościele św. Mikołaja w Krakowie. Z kościoła uczestnicy przemaszerowali do Ogrodu Botanicznego UJ, gdzie złożyli kwiaty pod pomnikiem Warszewicza. Następnie dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ prof. Władysław Szafer (1886–1970) nakreślił życiorys

tego przyrodnika, omówił jego prace i zasługi dla nauki i Polski. Spośród okazów przywiezionych z ekspedycji do Ameryki Łacińskiej znajdowały się jeszcze w kolekcji ogrodu drzewiaste paprocie, pandany i wiele innych cennych roślin. Po zwiedzeniu szklarni i ogrodu uczestnicy udali się na Cmentarz Rakowicki i złożyli wieniec na grobie Warszewicza. Jeden z uczestników streścił w krótkich słowach zasługi Józefa Warszewicza dla polskiego ogrodnictwa (Gołębski 1927). Z okazji sześćdziesięciolecia śmierci Warszewicza poświęcono jego osobie 1 zeszyt 23 rocznika *Ogrodnictwa* z 1927 roku. W tym zeszycie znalazły się następujące artykuły: *Nieznany portret J. Warszewicza, pendzla Artura Grottgera* (Rouppert 1927), *Józef Warszewicz* (Redakcja 1927a), *Pisownia nazwiska J. Warszewicza* (Ziobrowski 1927a), *Warszewiczia pulcherrima Kl. (W. coccinea Kl.)* (Szafer 1927), *Warszewiczella Rchab. f. (S. Z. 1927b)*, *Rośliny nazwiskiem J. Warszewicza oznaczone* (Ziobrowski 1927b), *Napis na pomniku J. Warszewicza w ogrodzie bot. U. J. w Krakowie* (Redakcja 1927b), *Kilka listów*

J. Warszewicza (Warszewicz 1927). W dziale „Kronika” umieszczono kilka dalszych krótkich notatek: *Obchód 60-tej rocznicy śmierci Warszewicza [...]* (S. Z. 1927a), *Z roślin przez Warszewicza do ogrodu przywiezionych zachowało się jeszcze [...]* (K. R. 1927), *Zamia Lindleyi Warsz. i Z. Skinneri Warsz.* (S. Z. 1927c), *Canna* (anonim 1927a), *Działalność publicystyczna J. Warszewicza [...]* (anonim 1927b).

Uroczystość 100 rocznicy śmierci odbyła się w dniu 23 listopada 1966 roku w lokalu Naczelnej Organizacji Technicznej przy ul. Straszewskiego w Krakowie. Jej organizatorami były Ogród Botaniczny UJ, Polskie Towarzystwo Botaniczne i Towarzystwo Ogrodnicze. Okolicznościowy referat wygłosił prof. Władysław Szafer (anonim 1966, Wróbel-Stermińska 1966a i b).

Uroczystość dwustulecia urodzin J. Warszewicza zorganizowana została przez Sekcję Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Bo-

tanicznego i Ogród Botaniczny UJ. Obchody odbyły się w dniu 7 listopada 2012 roku i miały formę sesji zatytułowanej „200-lecie urodzin Józefa Warszewicza – podróżnika, zbieracza roślin, inspektora Ogrodu Botanicznego UJ”. Uczestniczyło w niej ponad 50 osób (Ryc. 1). W sali prelekcyjnej w podziemiach Collegium Śniadeckiego (przy ul. Kopernika 27) wygłoszonych zostało kilka referatów. Początkowe trzy łączyła wspólna idea: „Koleje życia Józefa Warszewicza i jego działalność w Ogrodzie Botanicznym UJ”. Jako pierwszy referat pt. „Józefa Warszewicza (1812–1866) wileńsko-berliński okres życia” wygłosił dr hab. Piotr Köhler (UJ). Prelegent zapoznał zebranych z początkowymi 33 latami życia tego przyrodnika, a także z „białymi plamami” z tego okresu wymagającymi jeszcze wyjaśnienia. Dr Kamil Kulpiński (UJ) w wystąpieniu pt. „Podróże Józefa Warszewicza w latach 1844–1853” przedstawił prawdopodobny przebieg obu podróży do Ameryki Łacińskiej tego przyrodnika, zrekonstruowany na podstawie jego listów. Prof. dr hab. Alicja Zemanek (UJ) w referacie „Józef Warszewicz w Ogrodzie Botanicznym UJ (1854–1866)” zapoznała uczestników sesji z jego wszechstronną działalnością w tej instytucji. W referacie „Rośliny nazwane imieniem J. Warszewicza” prof. dr hab. Bogdan Zemanek (UJ) omówił obecny status nomenklatoryczny gatunków, w których nazwach początkowo użyto nazwisko Warszewicza. Wiele z dawnych nazw taksonów obecnie już zaliczanych jest do synonimów. Tym niemniej nadal nazwy sporej liczby gatunków nawiązują do tego polskiego przyrodnika.

Kolejnym punktem programu było złożenie kwiatów przed pomnikiem Józefa Warszewicza znajdującym się na terenie Ogrodu Botanicznego UJ (Ryc. 2).

Druga część sesji odbyła się w szklarniach Ogrodu Botanicznego. Mgr inż. Tomasz Głuszak (UJ) oprowadził uczestników sesji oraz omówił wybrane rośliny „warszewiczowskie”, czyli związane w jakiś sposób z tym przyrodnikiem (Ryc. 3). Pomimo upływu ponad 150 lat w szklarniach ogrodu nadal rosą okazy zasadzone jeszcze przez Józefa Warszewicza.

Ryc. 2. Złożenie kwiatów przed pomnikiem Józefa Warszewicza w Ogrodzie Botanicznym UJ (fot. A. Mróz).

Fig. 2. Laying flowers at the monument of Józef Warszewicz in the Botanical Garden of the Jagiellonian University (phot. A. Mróz).

Ryc. 3. Mgr Tomasz Głuszak omawia rośliny Warszewicza (nie tylko sagowce) (fot. A. Mróz).

Fig. 3. Tomasz Głuszak MSc discusses Warszewicz plants (not only cycads) (phot. A. Mróz).

Przykładem może być *Ceratozamia robusta* Miq. (*Zamiaceae*) – ogromny obecnie okaz o silnie rozgałęzionym pniu. Inna grupa to gatunki nazwane na cześć Warszewicza, np. *Cattleya warszewiczii* Rchb. f. (*Orchidaceae*). Kolejna grupa to gatunki nazwane przez Warszewicza, np. *Zamia variegata* Warsz. (*Zamiaceae*). Wreszcie – gatunki sprowadzone do Europy przez niego, np. *Eupatorium grandifolium* Regel (*Asteraceae*) czy *Monstera deliciosa* Liebm. (syn.: *Philodendron pertusum*) (*Araceae*). Prelegent bardzo interesująco opowiadał o ważniejszych okazach i historii ich sprowadzenia do Europy. Warto dodać, że z okazji obchodów dwusetnej rocznicy urodzin Warszewicza okazy roślin szklarniowych z nim związanych zostały zaopatrzone w wyróżniające je zielone etykiety.

LITERATURA

- [ANONIM] 1913b. Z roku rocznic. (Józef Warszewicz 1812–1866). *Tygodnik Ilustrowany* **54**(38) (og. zb. 2811) (27 IX 1913): 767.
- [ANONIM] 1927a. *Canna*. *Ogrodnictwo* **23**(1): 31–32.
- [ANONIM] 1927b. Działalność publicystyczna J. Warszewicza [...]. *Ogrodnictwo* **23**(1): 32.
- [ANONIM] 1966. Pamięci wybitnego botanika. *Echo Krakowa* **21**(274) (22 XI 1966): 5.
- GOŁĘBSKI W. 1927. Obchód ku czci śp. Józefa Warszewicza. *Przegląd Ogrodniczy* **10**(2): 56–57.
- K. R. [K. ROUPPERT] 1927. Z roślin przez Warszewicza do ogrodu przywiezionych zachowało się jeszcze [...]. *Ogrodnictwo* **23**(1): 31.
- KÖHLER P., MIREK Z. 2010 [wyd. 2011]. Nineteenth-century Polish researchers of the South American flora. W: Z. MIREK, A. FLAKUS, A. KRZANOWSKI, A. PAULO, J. WOJTUSIAK (red.), *The nature and culture of Latin America. Review of Polish Studies. Naturaleza y cultura de América Latina. Reseña de los estudios Polacos*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 173–179.
- [ANONIM] 1913a. Rocznica Warszewicza. *Wszechświat* **32**(36): 575–576.
- REDAKCJA 1927a. Józef Warszewicz. *Ogrodnictwo* **23**(1): 1–2.

- REDAKCJA 1927b. Napis na pomniku J. Warszewicza w ogrodzie bot. U. J. w Krakowie. *Ogrodnictwo* 23(1): 25.
- ROUPPERT K. 1927. Nieznany portret J. Warszewicza, pendzla Artura Grottgera. *Ogrodnictwo* 23(1): 1–2.
- S. Z. [S. ZIOBROWSKI] 1927a. Obchód 60-tej rocznicy śmierci Warszewicza [...]. *Ogrodnictwo* 23(1): 30–31.
- S. Z. [S. ZIOBROWSKI] 1927b. Warszewiczella Rchab. f. *Ogrodnictwo* 23(1): 12–13.
- S. Z. [S. ZIOBROWSKI] 1927c. Zamia Lindleyi Warsz. i Z. Skinneri Warsz. *Ogrodnictwo* 23(1): 31.
- SZAFER W. 1927. Warszewiczia pulcherrima Kl. (W. coccinea Kl.). *Ogrodnictwo* 23(1): 10–12.
- [WARSZEWICZ J.] 1927. Kilka listów J. Warszewicza. *Ogrodnictwo* 23(1): 26–30.
- WRÓBEL-STERMIŃSKA W. 1966a. W setną rocznicę śmierci Józefa Warszewicza. *Hasło Ogrodniczo-Rolnicze* 23: 335–336.
- WRÓBEL-STERMIŃSKA W. 1966b. W setną rocznicę śmierci Józefa Warszewicza. *Wszechświat* 9(1979): 215–217.
- ZIOBROWSKI S. 1927a. Pisownia nazwiska J. Warszewicza. *Ogrodnictwo* 23(1): 9.
- ZIOBROWSKI S. 1927b. Rośliny nazwiskiem J. Warszewicza oznaczone. *Ogrodnictwo* 23(1): 14–25.

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH DICTIONARY OF POLISH BOTANISTS

82. JADWIGA GAWŁOWSKA

1. DATA I MIEJSCE URODZENIA I ŚMIERCI. UR. 23 IX 1919 Kraków, zm. 10 XI 1998 Kraków.

2. RODZINA. Ojciec – Karol Gawłowski, pracownik fizyczny (woźny) w Banku Polskim w Krakowie, następnie konduktor w krakowskich tramwajach; matka – Jadwiga z domu Korzeniowska; rodzeństwo: Anna Kołłątaj, mgr inż. rolnik, pracownik Izby Rolniczej w Krakowie, Józef – lekarz w Krzeszowicach, Marianna (Maria) – docent nauk farmaceutycznych, pracownik naukowy Akademii Medycznej w Krakowie, Ignacy – inż. leśnik, absolwent Wydziału

Leśnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Barbara Mrocza – mgr chemii, pracownik Państwowej Inspekcji Handlowej, Elżbieta Rokita – lekarz pediatra w Krakowie.

3. WYKSZTAŁCENIE. 1925/1926–1928/1929 – szkoła powszechna w Krakowie [w jednym z życiorysów podała: szkoła powszechna im. J. Joteyko, ale to raczej niemożliwe, ponieważ J. Joteyko zmarła w 1928], 1929/1930–1936/1937 – Państwowe Gimnazjum Żeńskie im. Królowej Wandy w Krakowie, 1937 – matura tamże. 1937/1938–1938/1939 – dwa lata Studium Wychowania Fizycznego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego [przerwane wybuchem wojny], w czasie okupacji – od 1944 studia na tajnych kompletach na Wydziale Rolniczym UJ, kontynuowane po wojnie do 1947, 4 IV 1952 – dyplom magistra inżyniera nauk agrotechnicznych na Wydziale Rolniczym UJ [otrzymany na podstawie zdanych egzaminów, ale bez napisania pracy].

4. STOPNIE NAUKOWE I DANE BIBLIOGRAFICZNE ROZPRAW. 3 XII 1959 – dr nauk przyrodniczych na podstawie rozprawy „Ochrona naturalnych zasobów a możliwości uprawy miłka wiosennego *Adonis vernalis* L.” [praca

opublikowana w: *Ochrona Przyrody* 1958 **25**: 111–140], obrona w Zakładzie Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, promotor: prof. W. Szafer [22 VI 1960 – doktorat zatwierdzony przez Komisję Kwalifikacyjną Pracowników Nauki]. 10 VI 1967 – uchwała Wydz. Rolnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie o nadaniu stopnia naukowego docenta w zakresie hodowli i uprawy roślin na podstawie rozprawy „Badania nad morfologią i biologią mącznicy lekarskiej *Arctostaphylos uva-ursi* L. oraz sposób jej ochrony” [*Ochrona Przyrody* 1965 **31**: 7–51]. 21 XI 1967 – zatwierdzenie nadanego tytułu docenta przez Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. 9 VI 1989 – Rada Państwa PRL nadała tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk przyrodniczych.

5. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ – 1942 – I 1945 (w czasie okupacji) – Związek Hodowców Zwierząt przy Krakowskiej Izbie Rolniczej na powiat Kraków. 1945–1947 – Wydział Rolno-Leśny Zjednoczenia Przemysłu Węglowego w Katowicach: 15 XII 1945 – 31 V 1946 – pomocnik gospodarczy do prowadzenia prac kancelaryjnych w majątku „Maria”, 1 VI 1946 – 30 IX 1947 – księgową w księgowości rolnej. 1947–1952 – asystent naukowy w dziale doświadczalnictwa zielarskiego w Doświadczalnych Zakładach Zielarskich w Zakrzowie koło Koźła Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, równocześnie – Średnia Szkoła Zielarska w Zakrzowie. 1952–1992 – Zakład Ochrony Przyrody [1978–1993 – Zakład Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych] Polskiej Akademii Nauk w Krakowie: 1 II 1952 – 31 V 1955 – asystent, 1 VI 1955 – 31 V 1957 – starszy asystent, 1 VI 1957 – 19 VI 1969 – adiunkt, 20 VI 1969 – 30 VI 1989 – docent, od 1 VII 1989 do emerytury – profesor nadzwyczajny. 11 V 1992 – emerytowana. Po przejściu na emeryturę nadal utrzymywała kontakt z dotychczasowym miejscem pracy. Dodatkowo: 1 II 1969 – 30 XI 1990 – zatrudniona na 1/4 etatu jako starszy referent w Państwowym Wydawnictwie Naukowym Oddział w Krakowie [być może ze względu na pracę w redakcji czasopisma *Chrońmy Przyrodę Ojczystą*].

6. PODRÓŻE NAUKOWE. Związane z uczestnictwem w 15 zagranicznych sympozjach i konferencjach, m.in. w Tbilisi (1977) i Madrycie (Kongres IUNC w 1984).

7a. ZAKRES BADAŃ BOTANICZNYCH. Cała jej działalność badawcza mieściła się w szeroko pojętej ochronie przyrody, głównie roślin. Można jednakże wyróżnić dwa nurty: 1. rośliny lecznicze i racjonalna ochrona ich zasobów, 2. podstawy naukowe parków narodowych i rezerwatów w Polsce, oraz pobocznie: historia botaniki.

7b. LICZBA WSZYSTKICH PUBLIKACJI BOTANICZNYCH, MIEJSCE OPUBLIKOWANIA PEŁNEJ BIBLIOGRAFII PRAC, WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC. Opublikowała co najmniej 200 prac, w tym ok. 150 botanicznych, ich spis nie został nigdzie opublikowany, niepublikowany – w posiadaniu autora niniejszego biogramu. Najważniejsze z prac: 1. 1955. *Zielarz w służbie ochrony przyrody*. Polska Akademia Nauk, Zakład Ochrony Przyrody, Nr 8, Kraków, 129 s.; 2. 1960. Niektóre gatunki goryczek aklimatyzowanych w Polsce. Cz. I. Budowa morfologiczna i zawartość związków goryczkowych. *Dissertationes Pharmaceuticae* **12**(1): 47–55 [współautor: K. Rogowska]; 3. 1961. Mapy rozmieszczenia niektórych dziko rosnących w Polsce roślin leczniczych. Kruszyna (*Frangula alnus* Mill.). *Zielarski Biuletyn Informacyjny* **4**(10): 1–2 [współautorzy: I. Turowska, J. B. Skwara, Z. Brunarska, E. Cyunel]; 4. 1969. Budowa anatomiczna korzeni *Gentiana macrophylla* Pall. *Annales Pharmaceutici (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Lekarski, Prace Komisji Farmaceutycznej)* **7**: 83–92 [współautorka: M. Gawłowska]; 5. 1972. Ochrona naturalnej szaty roślinnej. [W:] W. SZAFAER, K. ZARZYCKI (red.), *Szata roślinna Polski*, t. II, s. 57–60, 83–86, 103–104, 164–168, 188, 240, 252 [współautorzy: M. Gawłowska, J. Guzik, mapa]; 6. 1973. Ochrona zasobów roślin przemysłowych i leczniczych. [W:] W. MICHAJŁOW (red.), *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka*. Wyd. I. PWN, Warszawa, s. 503–515 [współautorka: M. Gawłowska]; 7. 1973. Parki narodowe, obszary

chronionego krajobrazu, rezerwaty i pomniki przyrody żywej w Polsce (z uwzględnieniem ich opracowania naukowego). [W:] W. MI-CHAJŁOW (red.), *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka*. Wyd. I. PWN, Warszawa, s. 683–703 [współautorka: M. Gawłowska]; 8. 1977. *Rezerwaty przyrody w Polsce. Nature reserves in Poland*. PWN, Warszawa – Kraków, 528 s. [współautorzy: Z. Czubiński, K. Zabierowski, M. Bieniek, M. Gawłowska] + 10 map [współautor: M. Bieniek] (*Studia Naturae. Seria B, Wydawnictwa Popularnonaukowe* nr 27); 9. 1983. Marian Raciborski. *Pionier idei ochrony przyrody w Polsce*. Liga Ochrony Przyrody. Zarząd Główny, Państw. Rada Ochrony Przyrody, Warszawa, 39 s. (Seria: Ochrona Przyrody w Polsce – Twórcy i Działacze); 10. (red.) 1984. *Stan zagrożenia oraz warunki zabezpieczenia naturalnych zasobów roślin leczniczych. The state of endangerment and conditions of safeguarding the natural resources of medicinal plants*. PWN, Warszawa – Kraków, 165 s. (*Studia Naturae. Seria A, Wydawnictwa Naukowe* nr 25).

7c. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE. 1. Początkowo uczestniczyła w zespołowych badaniach prowadzonych pod kierunkiem prof. Ireny Turowskiej z Zakładu Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Krakowie. Dotyczyły one rozmieszczenia ważniejszych gatunków roślin leczniczych oraz wielkości i zasobności poszczególnych ich stanowisk. Pozwoliły m.in. na wykonanie przeglądowych map i ich sukcesywne aktualizowanie. Dały jednocześnie podstawę do określania wielkości zbioru poszczególnych gatunków bez degradacji zasobów naturalnych oraz objęcia ochroną częściową rzadszych gatunków farmakopealnych. Opracowano 78 tego rodzaju map z odpowiednimi kartotekami, z czego opublikowanych zostało 14 [patrz p. 7b, poz. 1, 3]. Były to prace o charakterze pionierskim. Z zagadnieniem zasobów roślin leczniczych związane były ściśle prace badawcze dotyczące: uprawy, hodowli, aklimatyzacji i zawartości ciał czynnych w roślinach leczniczych oraz tzw. zastępnych, o dużym znaczeniu przemysłowym. W związku z tym przeprowadzała próby aklimatyzacji oraz szczegółowe badania laboratoryjne

związane z walorami farmakopealnymi, m.in. kilku azjatyckich gatunków *Gentiana*, np. *G. tibetica*. Zdołała założyć pierwsze w Polsce uprawy polowe *G. lutea* L. [patrz p. 7b, poz. 2, 4]. W dziele *Ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego* opracowała rozdziały dotyczące ochrony zasobów roślin przemysłowych i leczniczych w Polsce [patrz p. 7b, poz. 6]. Podsumowaniem tego kierunku badań była praca zbiorowa wykonana pod redakcją i przy współautorstwie J. Gawłowskiej pt. *Stan zagrożenia oraz warunki zabezpieczenia naturalnych zasobów roślin leczniczych* [patrz p. 7b, poz. 10]. Na podkreślenie zasługują też liczne publikacje popularnonaukowe, w których przekazywała – m.in. na podstawie wyników badań własnych – interesujące informacje dotyczące roślin leczniczych i zalecenia nowoczesnych sposobów ich ochrony (uprawy, półuprawy itp.). Prace związane z racjonalną ochroną roślin leczniczych miały w znacznym stopniu charakter pionierski oraz dużą wartość poznawczą i praktyczną. 2. Spora grupa publikacji dotyczyła charakterystyki i walorów naukowych polskich parków narodowych i rezerwatów przyrody, jak też stanu i perspektyw rozwoju ich racjonalnej sieci. Prace te zawierały m.in. liczne i instruktywne mapy przeglądowe. W podręczniku *Szata roślinna Polski* w rozdziałach dotyczących ochrony roślin zestawiała i krótko scharakteryzowała parki narodowe i rezerwaty przyrody w poszczególnych krainach geobotanicznych Polski [patrz p. 7b, poz. 5]. Była współautorką mapy przeglądowej pt. *Parki narodowe i rezerwaty przyrody w Polsce*. W dziele *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka* opracowała (charakterystyka, rozmieszczenie, znaczenie itp.) rozdział „Parki narodowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerwaty i pomniki przyrody żywej w Polsce” [patrz p. 7b, poz. 7]. Wydała (z 4 współautorami) obszerną, pierwszą tego rodzaju książkę opisującą rezerwaty przyrody w Polsce. Opracowanie zawiera m.in. rys historyczny, metodykę opracowania, charakterystykę rezerwatów różnych typów, bibliografię oraz liczne mapy przeglądowe [patrz p. 7b, poz. 8]. Poświęciła też kilka publikacji

rezerwatów biosfery, zwracając szczególną uwagę na ich znaczenie dla ochrony zasobów roślinnych. W 1977 opublikowała podręcznik metodyczny *Poradnik dla nauczania ochrony przyrody w szkole podstawowej* – pierwszy taki podręcznik w języku polskim. W pracach zwracała uwagę na konieczność zabezpieczenia ze względów naukowych, ogólnospołecznych i wychowawczych, głównie w formie parków narodowych i rezerwatów, najcenniejszych przyrodniczo terenów (w tym florystycznych) oraz tzw. banku genów. Wskazywała też na sposoby racjonalnej ochrony szaty roślinnej w rezerwach oraz konieczność tworzenia, kształtowania i zabezpieczenia racjonalnej sieci obszarów chronionych w Polsce, do czego w znacznym stopniu przyczyniła się dzięki swoim pracom badawczym i działalności publikacyjnej. Do historii botaniki należą biogramy botaników-twórców nowoczesnej ochrony przyrody [patrz p. 7b, poz. 9].

8. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA, ORGANIZATORSKA I KOLEKCYJERSKA. 1947–1952 – lekcje i ćwiczenia z zakresu zasad racjonalnego gospodarowania zasobami roślin leczniczych w Średniej Szkole Zielarskiej w Zakrzowie i w Liceum Zielarskim w Piekarach koło Krakowa. Jeszcze przed 1968 rokiem brała udział w organizowaniu Podyplomowego Studium Ochrony Przyrody powoływanego przy Wydziale Leśnym WSR w Krakowie, 1970 i 1971 – wykłady na jesiennym i wiosennym zjeździe słuchaczy tegoż Studium. Uczestniczyła w opracowaniu programu wykładów dla słuchaczy Studium Ochrony Środowiska Człowieka przy Zakładzie Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN w Krakowie, 1972–1974 – wykłady na tymże studium. 1974–1976 – wykłady na Studium Doktoranckim „Botanika i teoretyczne podstawy ochrony środowiska przyrodniczego” przy Instytucie Botaniki PAN i Zakładzie Ochrony Przyrody i Zasobów Naturalnych PAN w Krakowie. 1949–1992 – wykłady i ćwiczenia (4 razy w roku) dla członków Związku Zbieraczy i Plantatorów Roślin Leczniczych. Wypromowała dr. Henryka Urbanika (w 1985 na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, tytuł pracy doktorskiej: „Rozwój

popularyzacji i form nauczania ochrony przyrody w Polsce i na forum międzynarodowym w ciągu XX wieku”). Brała aktywny udział w organizowaniu działu doświadczalnictwa roślin leczniczych w Zakładach Zielarskich w Zakrzowie. Przez wiele lat brała udział w obronach prac maturalnych z geografii związanych z tematyką ochrony przyrody i środowiska w IV Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie.

9. DZIAŁALNOŚĆ W INNYCH DZIEDZINACH. [brak informacji]

10. WAŻNIEJSZE GODNOŚCI I STANOWISKA W INSTYTUCJACH, TOWARZYSTWACH NAUKOWYCH I REDAKCJACH. 1 XI 1969 – 1 V 1970 – kierownik Zakładu Ochrony Przyrody PAN, 1971 [lub 1970]–1978 – zastępca kierownika ds. naukowych Zakładu Ochrony Przyrody PAN, 1960–1978 – kierownik Pracowni Ochrony Gatunkowej Roślin (od 1970 – Pracownia Ochrony Gatunkowej Roślin i Zwierząt), 1972–1976 – kierownik Tatrzańskiej Stacji Naukowej oraz Alpinarium Naukowo-Dydaktycznego w Zakopanem. 1968–1993 – sekretarz redakcji dwumiesięcznika *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę*. Członek Komisji Edukacji Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów (IUCN). 1967–1988 – członek Komisji Edukacji Wschodnioeuropejskiego Międzynarodowego Komitetu Ochrony Przyrody. 1971–1978 – członek zespołu koordynującego problem resortowy PAN-21 „Ochrona i kształtowanie przyrodniczego środowiska człowieka”. 1973–1976 – współdziałała na forum międzynarodowym w opracowaniu planu badawczego państw Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej dotyczącego metod realizacji ochrony przyrody. 1975 – członek zespołu ekspertów do realizacji 6. projektu programu UNESCO-MaB-6 „Ekosystemy górskie”. 1 V 1962 – 1 VI 1971 – sekretarz naukowy Komitetu Ochrony Przyrody i jej Zasobów PAN. 1962–1982 – członek Prezydium Komitetu Ochrony Przyrody PAN. 1986–1990, 1992–1995 – członek Komisji ds. Ochrony Roślin Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

11. NAJWAŻNIEJSZE WYRÓŻNIENIA I ODZNACZENIA. 1972 – Złoty Krzyż Zasługi, 17 VI 1974

– nagroda zespołowa Sekretarza Naukowego PAN za udział w opracowaniu monografii *Ochrona przyrodniczego środowiska człowieka*, 1974 – nagroda zespołowa I stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za współautorstwo w opracowaniu podręcznika *Szata roślinna Polski*, 1976 – Złota Odznaka Honorowa Ligi Ochrony Przyrody „Zasłużony dla Ochrony Przyrody”, 1978 – Medal XXV-lecia PAN, 29 IX 1979 – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, 1984 – Medal 40-lecia PRL.

12. INNE INFORMACJE. Przez 4 lata zajmowała się w ramach współpracy z krajami Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej zagadnieniami związanymi z naukowymi metodami realizacji ochrony przyrody. Należała do najważniejszych uczonych mających wpływ na kształtowanie się kierunków działalności Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Od 1930 roku należała do Ligi Ochrony Przyrody, od 1986 – do Związku Podhalan. Była zawsze niezwykle uczynna, spieszyła bezinteresownie z pomocą potrzebującym wykorzystując swą wiedzę za zakresu zoolecznictwa. Była bardzo pracowita i pełna poświęcenia. Pochowana została na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

13. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH ŹRÓDEŁ. Archiwalne: Archiwum UJ – WR 168 (Jadwiga Gawłowska), WR 175 (Kopie dyplomów inżyniera rolnika [...]); Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie – akta osobowe. Publikowane: *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego* nr 4 (30 IV 1961), poz. 11; J. Fabianowski, 1999. Wspomnienia o Profesor Jadwidze Gawłowskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 55(1): 9–17. Informacje ustne uzyskane od Elżbiety Rokity – siostry.

14. MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE. Archiwalne: Archiwum UJ – WR 175 (Kopie dyplomów inżyniera rolnika [...]); Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie – akta osobowe. Publikowane: J. Fabianowski, 1999. Wspomnienia o Profesor Jadwidze Gawłowskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 55(1): 9–17.

Piotr KÖHLER

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA „PROBLEMY ZACHOWANIA RÓŻNORODNOŚCI FLORYSTYCZNEJ I FITOCENOTYCZNEJ EKOSYSTEMÓW ŁĄKOWYCH” Z CYKLU „SZATA ROŚLINNA ŁĄK W PROCESIE PRZEMIAN” (GÓRZNO, 6–7 WRZEŚNIA 2012)

2nd Polish Conference Series ‘Plant cover of meadows in transformation process’ • Preservation problems of floristic and phytocoenotic diversity of meadow ecosystems’ (Górzno, 6–7 September 2012)

W dniach 6–7 września 2012 roku w Górznie odbyła się II Ogólnopolska Konferencja Naukowa z cyklu „Szata roślinna łąk w procesie przemian” pt. „Problemy zachowania różnorodności florystycznej i fitocenotycznej ekosystemów łąkowych”. Organizatorami konferencji były: Oddział Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Toruniu i Oddział PTB w Bydgoszczy, zaś współorganizatorami: Katedra i Zakład Biologii i Botaniki Farmaceutycznej Collegium Medicum im. L. Rydygiera w Bydgoszczy (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), Katedra Botaniki i Ekologii Wydziału Rolnictwa i Biotechnologii (Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy) oraz Pracownia Geobotaniki Katedry Botaniki (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Konferencji przewodniczył dr hab. Tomasz Załuski (UMK), a merytorycznie wspierały go dr hab. Halina Ratyńska (UKW) i dr Ewa Krasicka-Korczyńska (UTP). W skład komitetu organizacyjnego weszli: dr Dorota Gawenda-Kempczyńska (UMK), dr Iwona Paszek (UMK), dr Tomasz Stosik (UTP), dr Maciej Korczyński (UTP), dr Barbara Waldon (UKW), mgr Renata Hoffmann (UKW) i mgr Ewa Wachowiak (UKW).

Obrazy konferencyjne odbyły się w Ośrodku Edukacji Ekologicznej „Wilga” w Górznie na

terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Pomysł konferencji naukowych z cyklu „Szata roślinna łąk w procesie przemian” narodził się w czasie prac nad podręcznikiem dla doradców rolnośrodowiskowych „Roślinność siedlisk łąkowych i użytków przyrodniczych w regionie kujawsko-pomorskim” autorstwa E. Krasickiej-Korczyńskiej, T. Załuskiego, H. Ratyńskiej i M. Korczyńskiego. Wspólne opracowanie zainspirowało autorów do zainicjowania cyklu spotkań, w których uczestniczyliby jednocześnie geobotanicy, praktycy łąkarze i doradcy rolnośrodowiskowi. Pierwsza konferencja z tego cyklu odbyła się już we wrześniu 2011 roku w Minikowie koło Bydgoszczy, zorganizowana była przez dr E. Krasicką-Korczyńską i dotyczyła roślinności łąkowej w zróżnicowanych warunkach użytkowania.

Zamierzeniem inicjatorów konferencji w Górznie była wymiana doświadczeń dotyczących problemów związanych z ochroną różnorodności biologicznej ekosystemów łąkowych i agrotechniką użytków łąkowych. Głównym celem konferencji były: analiza stanu zachowania różnorodności florystycznej i fitocenotycznej łąk występujących na terenie Polski, analiza uwarunkowań ekologicznych łąk będących ostojami bogatej flory i cennych fitocenozy, ocena kierunków i tempa przemian cennej szaty roślinnej użytków zielonych a także dyskusja i wymiana doświadczeń na temat możliwości i skuteczności działań praktycznych dla zachowania łąk o wysokiej różnorodności biologicznej.

Organizatorzy zadbali o wysoki poziom merytoryczny konferencji zapraszając do dyskusji nie tylko przedstawicieli nauk przyrodniczych (florystów, fitosocjologów i ekologów roślin), ale także rolników i praktyków, którzy pracują nad odtworzeniem zdegradowanych zbiorowisk łąkowych i poprawą ich wartości użytkowej.

W konferencji uczestniczyło 31 osób z 12 placówek naukowych, skupionych w 9 ośrodkach: Bydgoszczy (Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego), Katowicach (Uniwersytet Śląski), Krakowie (Uniwersytet Jagielloński), Łodzi (Uniwersytet

Łódzki), Poznaniu (Uniwersytet Przyrodniczy), Rzeszowie (Uniwersytet Rzeszowski), Toruniu (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Warszawie (Instytut Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Warszawski), Wrocławiu (Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Przyrodniczy), a także przedstawiciele Nadleśnictwa Lidzbark i Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Podczas konferencji wygłoszono 24 referaty. W pierwszym dniu odbyło się pięć sesji referatowych na terenie Ośrodka Edukacji Ekologicznej „Wilga” w Górznie. Obrady zainaugurował dr hab. Tomasz Załuski, który przywitał wszystkich uczestników oraz zaprosił do wysłuchania referatów i podjęcia dyskusji. Głos zabrała również mgr Karolina Witkowska z Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, która w imieniu dyrektora parku podziękowała za zaproszenie i przekazała życzenia twórczych obrad (Ryc. 1).

Kolejne sesje referatowe prowadzili: dr hab. Halina Ratyńska, dr hab. Leszek Kucharski, prof. Anna Kryszak, prof. Roman Łyszczarz i dr hab. Małgorzata Kotańska.

Jako pierwsza wystąpiła dr Dorota Gawenda-Kempczyńska (UMK) z zespołowym referatem wprowadzającym pt. „Przekształcenia szaty roślinnej łąk na przykładzie wybranych obiektów woj. kujawsko-pomorskiego”. Prelegentka omówiła kilka ważnych procesów, jakie obecnie można zaobserwować w zbiorowiskach łąkowych, wśród których do najważniejszych zaliczyła przekształcenia łąk wilgotnych w kierunku ziołorośli ze związku *Filipendulion* oraz rozprzestrzenianie się gatunków ekspansywnych. Według niej i współautorów zmiany te są wynikiem zaniechania użytkowania i ostatecznie prowadzą do przebudowy fitocenozy łąkowych oraz obniżenia ich różnorodności gatunkowej.

Drugi referat pt. „Dynamika zbiorowisk łąk wilgotnych ze związku *Calthion* na Pogórze Wielickim w okresie 35 lat badań na stałych powierzchniach” zaprezentowała dr hab. Małgorzata Kotańska (Uniwersytet Rzeszowski). W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na wpływ naturalnych czynników siedliskowych i czynników antropogenicznych na przemiany

roślinności łąkowej oraz związany z tym odpowiedni typ procesów ekologicznych. W tym 35-letnim okresie badań stwierdziła: zmniejszenie liczby płatów łąk wilgotnych w związku ze zmianami użytkowania gruntów oraz znaczne zmiany w składzie florystycznym płatów o charakterze zmian fluktuacyjnych w latach suchych i mokrych lub o charakterze zmian sukcesyjnych; spontanicznych po zaprzestaniu koszenia lub wymuszonych po zalesieniu. Autorka zaobserwowała również szybką, wyraźną reakcję roślinności płatów na zmianę warunków siedliskowych przy zachowaniu własnej odrębnej dynamiki oraz podobne, ogólne tendencje, takie jak: obniżenie liczby gatunków i podobieństwa florystycznego w płatach w stosunku do okresu wyjściowego.

Kolejny referat pt. „Zmiany roślinności łąk po zaprzestaniu użytkowania na przykładzie doliny Pilsi” przedstawił dr hab. Leszek Kucharski (UŁ). Autor wykazał, że roślinność łąk wilgotnych ulega przemianom w ziołorośla *Lysimachio vulgaris-Filipenduletum*, w zbiorowiska z rzędu *Phragmitetalia* i w zbiorowiska *Deschampsia caespitosa* z udziałem nitrofitów. Ostatecznie zbiorowiska te zostają opanowane przez zarośla olszowe i wierzbowo-olszowe.

W następnym referacie prof. Czesława Trąba (UR), omówiła występowanie *Dactylorhiza majalis* w zbiorowiskach łąkowych rzędu *Molinietalia* w niektórych regionach południowo-wschodniej Polski. Autorka scharakteryzowała występowanie kukułki szerokolistnej na łąkach trzęślicowych, kłosówkowych, śmiałkowych i ziołoroślowych. Gatunek ten preferuje łąki ekstensywnie użytkowane (lub nieużytkowane najwyżej kilka lat), a największym dla niego zagrożeniem jest zaprzestanie użytkowania lub regularne nawożenie mineralne. Prof. Cz. Trąba podkreśliła, że *Dactylorhiza majalis*, będąca niegdyś stałym elementem zbiorowisk łąkowych, nadającym im swoisty charakter, obecnie jest gatunkiem zanikającym.

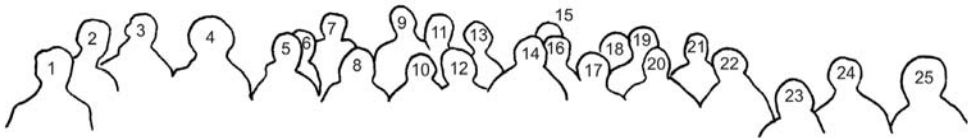
Pierwszą sesję zakończył referat mgr Izabeli Skowronek (UŚ) pt. „Ocena różnorodności fitocenotycznej i florystycznej zbiorowisk łąkowych kuesty górnojurajskiej”. We wstępie autorka

wyjaśniła, że kuesta górnojurajska to stromy, asymetryczny próg stanowiący zachodnią krawędź Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Ta specyficzna forma terenu przyczyniła się do wykształcenia zmiennych warunków abiotycznych, zaś działalność człowieka miała dodatkowy wpływ na powstanie dużej różnorodności gatunkowej. Następnie omówiła prawidłowości w rozmieszczeniu roślinności łąkowej, które w dużej mierze uwarunkowane są gradientem wilgotności kuesty.

W drugiej sesji referatowej jako pierwsza zabrała głos dr Teresa Nowak (UŚ). Autorka omówiła zagrożenia łąk trzęślicowych na terenie projektowanych obszarów Natura 2000 wschodniej części Wyżyny Śląskiej. Badania wykazały spadek liczebności gatunków reprezentatywnych, np. *Iris sibirica*, wykształcanie się zbiorowisk ziołoroślowych oraz zarastanie monitorowanych powierzchni przez drzewa i krzewy. Ponadto zaobserwowano dominację w płatach, takich gatunków jak: *Molinia caerulea*, *Deschampsia caespitosa* oraz ekspansję *Phragmites australis* i *Calamagrostis epigejos*.

„Stan zachowania i zagrożenia łąk Olkuskiego Okręgu Rudnego” to tytuł referatu dr Moniki Jędrzejczyk-Korycińskiej (UŚ). Wydawać by się mogło, że obszary przemysłowe nie przedstawiają dużej wartości przyrodniczej i nie należą do interesujących obiektów badawczych. Olkuski Okręg Rudny mimo wielowiekowej działalności wydobywczej posiada jednak w swoim krajobrazie siedliska o małym stopniu przekształcenia i półnaturalnym charakterze, w obrębie których występują zbiorowiska łąk zmiennowilgotnych ze związku *Molinion caeruleae*. Prelegentka dowiodła, że również obszary przekształcone i zniszczone działalnością człowieka mogą być interesujące przyrodniczo i wymagają dokładnego zbadania.

Trzeci referat tej sesji dotyczył wpływu intensywności koszenia na odnawianie słonnych łąk na solniskach śródlądowych. Dr Agnieszka Piernik (UMK) prezentując swoje wyniki badań podkreśliła fakt, że słone łąki jeszcze w latach 90. XX w. były w większości użytkowane przez koszenie lub wypas, jednak w ostatnim czasie

Ryc. 1. Uczestnicy konferencji w czasie sesji terenowej – Nadleśnictwo Lidzbark (fot. J. Bilaska).

Fig. 1. The participants of the conference during the field session – Lidzbark Forest District seat (phot. J. Bilaska).

Od lewej [from the left]: 1 – H. Ratyńska, 2 – Ł. Maćkowiak, 3 – J. Goldstein, 4 – G. Swacha, 5 – I. Paszek, 6 – B. Waldon, 7 – R. Dembek, 8 – D. Gawenda-Kempczyńska, 9 – L. Kucharski, 10 – M. Kotańska, 11 – T. Wójcik, 12 – T. Załuski, 13 – A. Piernik, 14 – B. Babczyńska-Sendek, 15 – I. Skowronek, 16 – M. Szymura, 17 – A. Dradrach, 18 – M. Czarniecka, 19 – P. Wolański, 20 – M. Podlaska, 21 – D. Pruchniewicz, 22 – A. Kryszak, 23 – M. Jędrzejczyk-Korczyńska, 24 – Z. Kącki, 25 – M. Braun.

zostały wyłączone z użytkowania i opanowane przez trzcinę pospolitą. W badaniach prowadzonych w dolinie rzeki Zgłowiączki na odcinku pomiędzy wsiami Janiszewo i Zgłowiączka (Kujawy) od 2003 roku autorka wydzieliła trzy transekty, które regularnie były poddawane koszeniu. Analiza porównawcza płatów koszonych i niekoszonych wykazała istotne różnice – konsekwencją był wzrost różnorodności gatunkowej na obiektach objętych eksperymentem.

Na zakończenie drugiej sesji dr Iwona Paszek (UMK) dokonała charakterystyki Łąk Bryńskich (zlokalizowane w północno-wschodniej Polsce w mezoregionie Równina Urszulewska) jako

objektu badań dynamiki szaty roślinnej, który w ciągu ostatnich kilkunastu lat uległ znacznym przekształceniom: zwiększyła się powierzchnia zarośli łożowych i zadrzewień brzoźowych, pojawiły się inicjalne stadia olsu oraz zmniejszyła się powierzchnia łąk, których miejsce zajęły zbiorowiska szuwarowe. Odnotowano również zanik lub zubożenie populacji wielu rzadkich, chronionych i reliktowych gatunków, a głównym powodem tych zmian jest zaniechanie użytkowania kośnego łąk, zarastanie rowów oraz działalność bobrów.

Trzecią sesję rozpoczął dr hab. Tomasz Załuski (UMK) referatem pt. „Ogólnopolski

monitoring łąkowych siedlisk przyrodniczych jako narzędzie ich oceny i ochrony”. Omówił metodykę monitoringu, a na przykładzie czterech łąkowych siedlisk przyrodniczych (murawy bliźniczkowe, łąki trzęślicowe, łąki selernicowe i łąki świeże użytkowane ekstensywnie) przedstawił główne wyniki wykonanych prac oraz ich znaczenie dla nauki i działań praktycznych.

Drugi referat tej sesji pt. „Klasyfikacja zbiorowisk łąkowych z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* w Polsce” zaprezentował dr Zygmunt Kącki (UW). Autor dokonał analizy wstępnej klasyfikacji łąk na podstawie bazy danych *Polish Vegetation Database*. Obecnie baza ta zawiera 5200 zdjęć fitosocjologicznych różnych zbiorowisk łąkowych, stąd możliwe jest sporządzenie krytycznego opracowania klasy *Molinio-Arrhenatheretea* w skali całego kraju. Wstępna analiza potwierdziła słuszność dotychczasowej klasyfikacji fitosocjologicznej, a niewielkie różnice (na poziomie zespołów i niższych jednostek) nie są na tyle istotne, żeby zmieniać dotychczasową klasyfikację, a jedynie wskazują na potrzebę dalszej pogłębionej analizy.

W kolejnym wystąpieniu mgr Marta Czarnecka (UWr) podjęła temat „Neofityzacja a bogactwo gatunkowe zbiorowisk łąkowych z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* w Sudetach”. Badania nad neofityzacją zbiorowisk łąkowych prowadzone są na terenie Sudetów w losowo wybranych punktach, w kwadratach zagnieżdżonych o powierzchni od 0.0001m² do 10 m². Zgodnie z wstępnymi wynikami badań w zbiorowiskach łąkowych Sudetów najczęściej występują trzy gatunki obce, są to: *Solidago canadensis*, *Solidago gigantea* i *Lupinus polyphyllus*. Jednocześnie można zauważyć, że istnieją różnice w bogactwie gatunkowym w kwadratach z neofitem i bez neofita oraz, że na występowanie gatunków obcych wpływają takie czynniki jak sposób użytkowania łąki oraz jej najbliższe otoczenie.

Z kolei mgr Grzegorz Swacha (UWr) przedstawił wstępne wyniki badań na temat „Wpływu różnych sposobów zbioru danych na wyniki analiz biocenotycznych i klasyfikacyjnych w zbiorowiskach ze związku *Molinion*”. Autor wykazał różnice w bogactwie gatunkowym

w próbach zebranych w sposób preferencyjny i losowy.

Ostatni referent tej sesji wywołał ożywienie na sali za sprawą interesującego referatu pt. „Sieć zapyleń – narzędzie do opisu mutualistycznych zależności między owadami a roślinami kwiatowymi na przykładzie łąki niżowej”. Mgr Jan Goldstein (UW) opisał zależności między owadami a roślinami przez nie zapylanymi przy zastosowaniu nowoczesnych metod numerycznych. Zobrazował to za pomocą graficznej konstrukcji sieci. Wypadnięcie jednego gatunku z sieci pociąga za sobą utratę innych, przy czym istotną rolę pełnią tutaj przede wszystkim rośliny tworzące najwięcej powiązań gatunkowych, m.in. *Polygonum bistorta*, *Anthriscus sylvestris* i *Angelica sylvestris*.

W czwartej sesji uczestnicy konferencji wysłuchali referatu dr hab. Haliny Ratyńskiej (UKW) pt. „Udział gatunków z klasy *Molinio-Arrhenatheretea* w roślinności Arboretum Leśnego w Zielonce koło Poznania”. Badania wykazały, że gatunki łąkowe występują prawie we wszystkich kompleksach zbiorowisk roślinnych, przy czym największy ich udział odnotowano w zbiorowiskach użytków zielonych.

Drugie wystąpienie, zaprezentowane przez dr Ewę Krasicką-Korczyńską (UT-P), dotyczyło udziału *Silaum silaus* w zbiorowiskach łąkowych. Autorka przeanalizowała spektrum występowania wymienionego gatunku w zbiorowiskach łąkowych Równiny Szubińsko-Labiszyńskiej położonej w województwie kujawsko-pomorskim w dolinie rzeki Noteć. Koniopłoch łąkowy (gatunek rzadki w tej części kraju) odnotowany został w 40 płatach roślinności, gdzie osiągał pokrycie od kilkunastu do kilkudziesięciu procent.

W kolejnym referacie dr Paweł Wolański (UR) przedstawił walory przyrodniczo-użytkowe zbiorowisk łąkowych z rzędu *Molinietalia* na Pogórzu Dynowskim przy zastosowaniu metody fitoindykacyjnej Ellenberga i metody Oświta oraz wskaźnika Shannona-Wienera. Porównując sześć zespołów roślinnych stwierdził, że najbogatsze florystycznie były zbiorowiska *Holcetum lanati* i *Cirsietum rivularis*. Na przykładzie fitocenoz występujących na Pogórzu Dynowskim

potwierdził tezę, że zbiorowiska występujące na glebach silniej uwilgotnionych przedstawiają stosunkowo wysokie walory przyrodnicze, jednakże runi, jaką dostarczają, posiada mierną wartość użytkową. Z kolei fitocenozy siedlisk suchszych dostarczają paszy o dobrej wartości użytkowej. W obecnej sytuacji zbiorowiska siedlisk mokrych, posiadające nadwyżki produkcji paszy, należałoby traktować jako ekosystemy, które pełnią ważne funkcje pozaprodukcyjne w krajobrazie rolniczym.

Następne wystąpienie to referat dr inż. Agnieszki Dradrach (UP we Wrocławiu) pt. „Charakterystyka botaniczna wybranych użytków zielonych Kotliny Jeleniogórskiej”. Autorka omówiła sposoby nawożenia mineralnego w warunkach górskich. Wyniki prowadzonych badań pokazują, że nawożenie fosforowo-potasowe i wapnowanie zwiększa różnorodność botaniczną, zaś azotowe w dawkach powyżej 100 kg/ha zmniejsza liczbę gatunków roślin dwuliściennych na korzyść traw.

„Oceny wartości botanicznych łąk w zlewni reprezentatywnej Strugi Toruńskiej” to tytuł kolejnego referatu przedstawionego przez mgr. Bartosza Borysowskiego (UMK). Autor wystąpienia zastosował wskaźnik Shannona-Wienera w celu analizy różnorodności badanych zbiorowisk. Znotował 23 zbiorowiska łąkowe i pastwiskowe, wśród których najwyższe wartości wskaźnika osiągnęły zespoły: *Angelico-Cirsietum oleracei*, *Arrhenatheretum elatioris* i *Alopecuretum pratensis*.

Ostatnia sesja referatowa poświęcona była głównie bioróżnorodności zbiorowisk łąkowych w aspekcie praktycznym. Jako pierwszy głos zabrał mgr Łukasz Maćkowiak (UP w Poznaniu), który przedstawił temat „Różnicowanie florystyczne zespołu *Lolio-Cynosuretum* a uwarunkowania ekologiczne”. Wyniki analizy tytułowego zespołu stały się podstawą wyróżnienia podjednostek syntaksonomicznych wykazujących różnicowanie florystyczne.

W drugim referacie prof. Roman Łyszczarz (UT-P) omówił przyrodnicze i techniczne aspekty odnawiania zbiorowisk łąkowych położonych na glebach pobagiennych z zachowaniem

różnorodności florystycznej. Wystąpienie dotyczyło zbiorowisk łąkowo-pastwiskowych, które przedstawiały niską wartość rolniczą, a było to związane ze znacznym udziałem w runi chwastów i turzyc, a także niskim nawożeniem. Zastosowane zabiegi pratotechniczne polegały na nawożeniu obornikiem oraz podsiewie runi szybko rozwijającymi się gatunkami. W wyniku tych działań wartość gospodarcza łąk wzrosła dwukrotnie, a plony od 2,5- do 3,5-krotnie.

W kolejnym referacie dr Magdalena Szymura (UP we Wrocławiu) dokonała oceny wpływu różnych zabiegów pratotechnicznych na skład gatunkowy łąk. Referentka przedstawiła różne metody przygotowania runi łąkowej do siewu (skalpowanie oraz stosowanie oprysku nieselektywnego) połączone z zastosowaniem trzech mieszanek siewnych. Wyniki wskazały, że najkorzystniejszą metodą pratotechniczną jest skalpowanie, które przyczynia się do zwiększenia ilości uzyskanej biomasy.

Temat wystąpienia mgr. Daniela Pruchnicwicza (UP we Wrocławiu) to „Wpływ czynników siedliskowych i sposobów użytkowania na roślinność łąk świeżych w wybranym rejonie Sudetów Środkowych”. Prelegent wykazał, że na zmienność fitocenozy ważny wpływ miał gradient wysokości hipsometrycznej oraz zawartość form wymiennych wapnia w glebie.

Ostatnie wystąpienie konferencyjne nosiło tytuł „Babka lancetowata jako komponent trwałych i odnawialnych użytków zielonych”. Dr Romuald Dembek (UT-P) podkreślił, że babka lancetowata jest gatunkiem wyjątkowo odpornym na defoliację, szybko odrasta i ma istotny wpływ na wartość użytkową runi.

W drugim dniu konferencji uczestnicy wzięli udział w sesji terenowej (Ryc. 2). Pierwszym obiektem zwiedzania była krawędź rynny subglacialnej położona na zachód od jeziora Górzno. Zbocza rynny zajmują ekstensywnie użytkowane murawy, zaś u podnóża zboczy występują źródłiskowe młaki (częściowo zarastające lasem i ziołoroślami) oraz łąki świeże. Dr hab. Tomasz Załuski oraz dr Dorota Gawenda-Kempczyńska przybliżyli historię tego miejsca oraz omówili występujące tu zespoły roślinne.

Kolejnym obiektem były Łąki Bryńskie, które stanowią bogaty układ łąkowo-bagienny zmeliorowanych torfowisk niskich. Do najważniejszych zbiorowisk tego terenu należą młaki i torfowiska źródłiskowe. Szczególnie cenne jest mechowisko z rzadkimi, chronionymi i reliktowymi gatunkami mchów (*Helodium blandowii*, *Paludella squarrosa*, *Tomentypnum nitens*, *Hamatocaulis vernicosus* i *Sphagnum warnstorffii*) oraz roślin naczyniowych (*Liparis loeselii*, *Dactylorhiza fuchsii*, *Epipactis palustris* i *Dryopteris cristata*). Zbiorowiska te ulegają ciągłym przemianom, np. zarastaniu przez trzcinę oraz zarosła wierzbowe, a także podtopieniu będącemu wynikiem działalności bobrów. Przejawem tych przemian jest zastępowanie jednych zbiorowisk przez drugie, co zobrazowali organizatorzy konferencji za pomocą map roślinności z trzech okresów badań.

Po skorzystaniu z gościnności Nadleśnictwa Lidzbarski i krótkiej przerwie na posiłek uczestnicy konferencji mogli zobaczyć Łąki Gutowskie.

Interesującym elementem tego kompleksu jest wyjątkowo rzadkie w skali kraju kopolowisko źródłiskowe. Charakterystyczne dla niego jest występowanie gatunków torfowiskowych (głównie trzciny) na wzniesieniu, gdzie ma miejsce wysięk wody. Powierzchnia tego układu jest niewielka i bogata florystycznie, co dodatkowo podkreśla jego unikalność. W sąsiedztwie omawianego źródłiska znajdują się łąki ostrożeńowe i trzęślicowe oraz stanowisko rzadkiej trawy występującej w północno-wschodniej Polsce – konietlicy syberyjskiej *Trisetum sibiricum*. Również te zbiorowiska podlegają wielu niekorzystnym zmianom, jak zaniechanie użytkowania, zalesianie (zamierzone przez człowieka) przez *Alnus glutinosa* oraz zarastanie przez *Calamagrostis epigejos*.

Ostatnim punktem sesji terenowej były łąki w Dolinie Drwęcy. Tworzy je kompleks wilgotnych łąk i ziołorośli. Występują tutaj fitocenozy *Caricetum gracilis* i *Caricetum distichae* z rzadkimi gatunkami, z których obok *Carex disticha*

Ryc. 2. Grupa uczestników sesji terenowej – Dolina Drwęcy (fot. T. Wójcik).

Fig. 2. Group of participants in the field session – Drwęca river Valley (phot. T. Wójcik).

warto wymienić *Ostericum palustre* wymienione w załączniku do Dyrektywy Siedliskowej.

Półnaturalne zbiorowiska roślinne, do których należą łąki, kształtują się pod wpływem różnorodnych czynników naturalnych i antropogenicznych. Łąki w dużej mierze zawdzięczają swe powstanie wielowiekowej gospodarce ekstensywnej, w której obok koszenia duże znaczenie miał wypas zwierząt. W ten sposób wytworzyły się charakterystyczne układy zbiorowisk, których zróżnicowanie przestrzenne zależy od zabiegów pratotechnicznych, stosunków hydrologicznych, trofii podłoża oraz użytkowania gospodarczego.

Obserwowane w ostatnich latach gwałtowne zmiany w tradycyjnej gospodarce, objawiające się zaniechaniem użytkowania łąk, prowadzą do przekształceń fitocenozy łąkowych, ich ubożenia florystycznego i zmniejszenia udziału cennych gatunków.

Pomysłodawcy konferencji: dr hab. Tomasz Załuski, dr hab. Halina Rątyńska oraz dr Ewa Krasicka-Korczyńska, podsumowując drugie spotkanie poświęcone zbiorowiskom łąkowym, podkreślili, że zachodzące obecnie przemiany fitocenozy łąkowych wymagają podjęcia działań ochronnych, które zawsze muszą być oparte na wcześniejszych dokładnych badaniach terenowych. Szczególnie cenne są tutaj wieloletnie badania na stałych powierzchniach, które pozwalają zaobserwować zmiany zachodzące w dłuższym okresie czasu. Ciągłe ważnym zadaniem pozostaje nawiązanie współpracy z rolnikami, bez udziału których zachowanie i skuteczna ochrona fitocenozy łąkowych są trudne do osiągnięcia. Wsparciem tych działań jest system dopłat w formie programów rolnośrodowiskowych, który zwiększa efektywność ochrony zbiorowisk łąkowych.

Ożywiona dyskusja, która wywiązała się na koniec konferencji, dowodzi potrzeby organizacji kolejnych, które umożliwią poznanie choćby niektórych problemów, jakie obecnie nurtują botaników i łąkarzy. Bez wątpienia należy do nich klasyfikacja zbiorowisk łąkowych oraz działania ochronne, które pozwolą zachować te cenne fitocenozy przed postępującą sukcesją i/lub agresywną agrotechniką.

PODZIĘKOWANIA. Serdeczne podziękowania składam dr hab. Tomaszowi Załuskiemu, dr Ewie Krasickiej-Korczyńskiej oraz dr Pawłowi Wolańskiemu za wszelkie wskazówki udzielone mi podczas pisania niniejszego tekstu.

Tomasz WÓJCIK

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „OCHRONA POROSTÓW – POROSTY CHRONIONE”

**International Conference ‘Lichen protection
– Lichen Protected Species’
(Brody/Jezioro Wysokie, 11–14.09.2012)**

W dniach 11–14 września 2012 roku odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa, która była jednocześnie XXVI Zjazdem Lichenologów Polskich w Brodach/Jeziorach Wysokich na Ziemi Lubuskiej, zorganizowana przez Zakład Biologii i Ochrony Przyrody Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim poznańskiej AWF im. E. Piaseckiego, Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Zielonej Górze – Leśny Kompleks Promocyjny „Bory Lubuskie” – Nadleśnictwo Lubsko oraz Sekcję Lichenologiczną Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Tematem spotkania była szeroko rozumiana ochrona porostów. Stało się ono forum dyskusyjnym na temat problemów związanych z metodami ochrony zagrożonych i rzadkich gatunków. Międzynarodowy charakter konferencji był okazją do wymiany wyników doświadczeń i poglądów związanych z jej hasłem przewodnim.

Komitet Organizacyjny stanowili ze strony AWF – dr hab. prof. AWF Ludwik Lipnicki (odpowiedzialny głównie za stronę naukową konferencji oraz przygotowanie publikacji konferencyjnych), dr Piotr Grochowski (na którego barkach spoczywała większość spraw organizacyjnych i logistycznych, w tym odpowiedzialność za organizację sesji terenowej) oraz mgr Wojciech Gruszka, który odpowiadał za sprawy biurowe i kontakty z uczestnikami.

W skład Komitetu Organizacyjnego z ramienia Lasów Państwowych weszli: mgr inż.

Bogdan Olejniczak, Nadleśniczy Nadleśnictwa Lubsko (odpowiedzialny za prowadzenie księgowości Konferencji) oraz mgr inż. Paweł Mrowiński jako gospodarz Ośrodka Edukacji Przyrodniczo-Leśnej (współpracujący także w organizacji i prowadzeniu sesji terenowej).

Konferencję wspierała współpracą naukową pani prof. dr hab. Krystyna Czyżewska z Uniwersytetu Łódzkiego.

Patronatem honorowym objęła konferencję pani Elżbieta Polak – Marszałek Województwa Lubuskiego. Niezależnie od oficjalnych patronów medialnych (TVP3, Gazeta Lubuska) informacje o konferencji przekazywane były także przez Polską Agencję Prasową oraz Radio Zachód.

Sponsorami konferencji byli m.in.: Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze – Nadleśnictwo Lubsko, Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze, PGNiG s.a. (Oddział w Zielonej Górze oraz Technologie Oddział ZRUG w Pogórskiej Woli), RDOŚ w Gorzowie Wielkopolskim oraz Zarząd Okręgu LOP w Gorzowie Wielkopolskim.

Niewątpliwie bardzo ważnym i szczególnie cennym osiągnięciem Organizatorów są wydane

drukami z okazji konferencji opracowania książkowe pod redakcją L. Lipnickiego. Uczestnicy otrzymali je w dniu otwarcia. Należy do nich przede wszystkim recenzowana, anglojęzyczna monografia pt. *Lichen protection – Protected lichen species* (Ryc. 1, a). Opracowanie to, liczące 345 stron, zawiera 31 artykułów oraz 9 doniesień na tematy związane z problemami ochrony porostów w Polsce i na świecie. Kolejną pozycją to *Ochrona porostów – Porosty chronione. Materiały konferencyjne* (121 stron). Treść tej książki stanowią informacje o konferencji, pełne polskojęzyczne wersje wybranych referatów oraz streszczenia w języku polskim pozostałych (Ryc. 1, b).

Bardzo cennym i od dawna wyczekiwany opracowaniem jest *Lichenologia i lichenolodzy w Polsce* autorstwa profesorów Krystyny Czyżewskiej i Ludwika Lipnickiego. Pozycja ta na 124 stronach tekstu i 20 stronach wkładki ze zdjęciami przedstawia historię polskiej lichenologii oraz sylwetki polskich lichenologów. Szczególnie podkreślono tu działalność i dorobek Sekcji Lichenologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego (Ryc. 1, c).

Ryc. 1. Książki wydane z okazji Konferencji: a. Monografia *Lichen protection – Protected lichen species* (red. L. Lipnicki), b. Materiały konferencyjne *Ochrona porostów – Porosty chronione* (red. L. Lipnicki), c. K. Czyżewska, L. Lipnicki: *Lichenologia i lichenolodzy w Polsce*.

Fig. 1. Books published on the occasion of the Conference: a. The monograph *Lichen protection – Protected lichen species* (ed. L. Lipnicki), b. The conference materials '*Ochrona porostów – Porosty chronione*' (ed. L. Lipnicki), c. K. Czyżewska, L. Lipnicki: '*Lichenology and lichenologists in Poland*'.

Wydano również folder zawierający szczegółowy program Konferencji.

Wszystkie pozycje wydawnicze ukazały się drukiem dzięki finansowemu wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze.

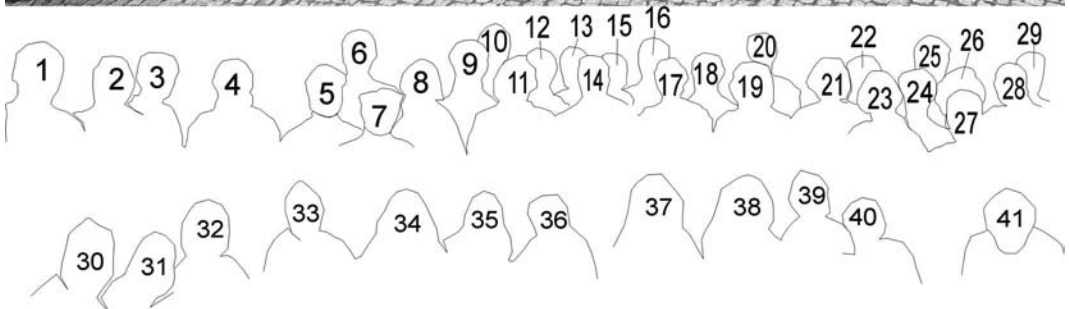
W konferencji wzięło udział 53 uczestników, w tym 7 gości zagranicznych: dr Edit Farkas z Hungarian Academy of Science (Węgry), prof. Mark Seaward z Uniwersytetu Bradford (Wielka Brytania), dr Volker Otte z Museum of Natural History, Görlitz (Niemcy), dr Peter Scholz (Schkeuditz, Niemcy) i dr John Volker z Pflanzmuseum für Naturkunde, Bad Durkheim (Niemcy) oraz doc. dr Wiera Koniewa (Tomskij Gosudarstwiennyj Uniwersitet, Tomsk) i dr Eugenia Muchnik (Russian Academy of Science) z Rosji. Polskę reprezentowali lichenolodzy z większości ośrodków naukowych w kraju. Jak zwykle liczną grupą stawił się ośrodek krakowski (Polska Akademia Nauk, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN) oraz gdański (Uniwersytet Gdański, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych) i wrocławski (Uniwersytet Wrocławski oraz Uniwersytet Przyrodniczy). Przybyli także przedstawiciele Bielska-Białej (Akademia Techniczno-Humanistyczna), Kielc (Uniwersytet Jana Kochanowskiego), Lublina (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej), Łodzi (Uniwersytet Łódzki), Olsztyna (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Pracownia Ekspertyz Przyrodniczych, RDOŚ), Słupska (Akademia Pomorska), Rzeszowa (Uniwersytet Rzeszowski), Torunia (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) i Warszawy (Uniwersytet Warszawski); w konferencji uczestniczył także lichenolog-amator z Polic (Ryc. 2).

W pierwszym dniu konferencji odbyło się uroczyste otwarcie z udziałem i wystąpieniami zaproszonych gości, w tym gości honorowych, sponsorów, współorganizatorów oraz reprezentantów uczestników spotkania; podniosły nastrój podkreślały wnętrza Pałacu Brühla w Brodach. W tej części, w obecności gości, zaprezentowane zostały dwa wykłady. W pierwszym pt. „Dlaczego chronimy porosty?” profesor Mark Seaward bardzo interesująco i z właściwym

sobie poczuciem humoru oraz wielką swadą odpowiedział na pytanie zawarte w tytule jego wystąpienia. Wykład o historii ochrony porostów w Polsce oraz o związanych z nią zmianach w kolejnych rządowych aktach prawnych wygłosił prof. dr hab. Ludwik Lipnicki. Bardzo ważnym elementem tego wystąpienia było podkreślenie postulatów niektórych spośród polskich lichenologów, którzy wytyczali kierunki działań dotyczących ochrony porostów. Wiele z nich wyprzedzało o całe dziesięciolecia postulaty lichenologów z innych krajów, a praktyczną działalność, polegającą m.in. na tworzeniu obiektów dla ochrony porostów (rezerwat, pomniki przyrody) można uznać za bezprecedensową w skali ogólnoswiatowej. Przedstawione zostały również efekty działalności lichenologów w postaci kolejnych wersji czerwonych list porostów oraz list gatunków chronionych.

Następne sesje odbywały się w Ośrodku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich oddalonym o niespełna kilometr od Pałacu Brühla. Wygłoszono 30 referatów i komunikatów naukowych oraz zaprezentowano 9 plakatów.

Dr Edit Farkas wygłosiła referat na temat prawnej ochrony porostów na Węgrzech a dr Eugenia Muchnik przybliżyła zebrany biotę porostów obszarów chronionych w regionie Riazania. Mgr Agnieszka Słaby zaprezentowała dorobek prof. dr hab. Marii Olech w zakresie tworzenia obszarów chronionych (głównie ze względu na porosty) na obszarze Antarktyki. Poruszano również zagadnienia związane z obszarami chronionymi w Polsce, m.in. dr Robert Kościelniak zaprezentował czerwoną listę porostów zagrożonych w Bieszczadzkiem Parku Narodowym, dr Anna Łubek omówiła stan zachowania porostów w rezerwacie „Świnia Góra”, dr Katarzyna Szczepańska – w rezerwacie „Kruczy Kamień”, mgr Wojciech Gruszka – na Pojezierzu Krajeńskim a dr Agnieszka Kowalewska – we Wdzydzkim Parku Krajobrazowym. Dr Mariusz Hachułka mówił o porostach chronionych z terenu Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich a dr Dariusz Kubiak – w Puszczy Nidzickiej. Poruszano również inne zagadnienia dotyczące

Ryc. 2. Uczestnicy Konferencji na terenie Ośrodka Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich – od lewej:

Fig. 2. The participants of Conference in the Centre of Natural Forest Education in Jezioro Wysokie – from the left:

1. P. Grochowski, 2. R. Janczar, 3. P. Czarnota, 4. L. Śliwa, 5. V. Konieva, 6. P. Zaniewski, 7. E. Muchnik, 8. K. Wilk, 9. M. Seaward, 10. M. Kukwa, 11. M. Kosowska, 12. D. Kubiak, 13. P. Scholtz, 14. M. Węgrzyn, 15. M. Lisowska, 16. V. John, 17. B. Guzow-Krzemińska, 18. E. Hernik, 19. E. Adamska, 20. V. Otte, 21. A. Zduńczyk, 22. W. Gruszka, 23. E. Farkas, 24. J. Szydłowska, 25. W. Pisarek, 26. A. Kowalewska, 27. U. Bielczyk, 28. M. Hachułka, 29. R. Szymczyk, 30. A. Kulisch, 31. K. Szczepańska, 32. A. Łubek, 33. B. Krzewicka, 34. A. Sadowska-Deś, 35. K. Pietrzykowska, 36. M. Oset, 37. A. Słaby, 38. D. Bielec, 39. I. Mrowińska, 40. H. Wójciak, 41. L. Lipnicki (fot. [phot.] P. Mrowiński).

ochrony porostów w Polsce. Dr hab. Paweł Czarnota, prof. UR wygłosił referat na temat ochrony porostów w parkach narodowych w Karpatach Zachodnich, dr hab. Lucyna Śliwa, prof. PAN wraz z dr Beatą Krzewicką problemy ochrony porostów przedstawiły na przykładzie Pogórza Karpackiego, a mgr Robert Janczar z Polic poinformował o pierwszym w województwie zachodniopomorskim lichenologicznym pomniku

przyrody. Dr hab. Urszula Bielczyk, prof. UP oraz dr Peter Scholz zaprezentowali w swoich referatach zagrożenia, stan zachowania i potrzeby ochrony porostów na terenach pokopalnianych w rejonie olkuskim w Polsce oraz na łałdach łupków miedzi w Niemczech. Poruszono również zagadnienia ochrony porostów na terenach miejskich: dr Dominika Bielec zaprezentowała porosty chronione z terenu Bielska-Białej, a autorka

niniejszego artykułu, z obszaru Torunia. Ważnym problemem podkreślanym podczas konferencji była potrzeba ochrony borów chrobotkowych – omówili to zagadnienie: dr Hanna Wójciak (w wykładzie dotyczącym okolicy Kodnia) i mgr Piotr Zaniewski (na obszarze Mazowieckiego Parku Krajobrazowego); zagadnienie to poruszył również w swoim inauguracyjnym wykładzie prof. L. Lipnicki.

Nie zabrakło też wystąpień poświęconych tak interesującym problemom, jak badania molekularne w aspekcie ochrony porostów (dr Beata Guzow-Krzemińska) oraz możliwości wykorzystania metod molekularnych i chemicznych w ocenie zagrożenia porostów w Polsce (dr hab. Martin Kukwa, prof. UG). O zmienności chemicznej chronionego gatunku mówiła mgr Anna Zduńczyk.

Treść zaprezentowanych podczas konferencji posterów dotyczyła takich problemów jak: znaczenie plantacji modrzewiowych dla ochrony zagrożonych gatunków porostów na terenie Niemiec (dr V. Otte), ochrona gatunków porostów górskich masywu Babiej Góry (dr Michał Węgrzyn, dr Maja Lisowska i mgr Agnieszka Słaby) oraz w Sudetach na podłożach antropogenicznych (mgr Katarzyna Pietrzykowska). Ważny problem ochrony porostów drzew przydrożnych poruszyli dr Rafał Szymczyk wraz z dr Anną Zalewską i mgr Justyną Szydłowską. Zagrożone i chronione gatunki z rodzaju *Caloplaca* zaprezentowała w formie posteru dr Karina Wilk, a rodzaj *Lyromma* z Boliwi dr Adam Flakus wraz z dr Edit Farkas. Ze zmiennością genetyczną *Lasallia pustulata* zapoznali uczestników mgr Anna Sadowska-Deś, dr J. Otte oraz dr I. Schmit.

Ważnym i wzruszającym elementem spotkania był punkt poświęcony wspomnieniom o profesorze Zygmuncie Tobolewskim, którego profesor Seaward nazwał po prostu: „Wielkim Lichenologiem i Pięknym Człowiekiem”. W 2012 roku minęło 60 lat od opublikowania przez prof. Tobolewskiego jego pierwszej pracy naukowej.

Oprócz sesji referatowych i posterowej, uczestnicy konferencji wzięli udział w jej części

terenowej. Podczas wycieczki Organizatorzy (prowadzący sesje: L. Lipnicki, P. Grochowski, W. Gruszka, przy udziale dr. Marka Maciantowicza z RDOŚ w Zielonej Górze i mgr. inż. Pawła Mrowińskiego) zaprezentowali uczestnikom trzy interesujące miejsca. Pierwszym był teren pożarysk, gdzie uczestnicy mogli zapoznać się z procesami sukcesji wtórnej porostów. Następnie uczestnicy odwiedzili miejsce masowego występowania rzadkich i chronionych gatunków porostów, zwłaszcza z rodzajów *Usnea* i *Bryoria*, rosnących na modrzewiach. W rezerwacie „Mierkowskie Suche Bory” można było zapoznać się z ciągami sukcesyjnymi interesujących zbiorowisk porostów naziemnych na śródlądowych wydmach (Ryc. 3).

W sesji terenowej, oprócz lichenologów, uczestniczyli także pracownicy nadleśnictw z obszaru RDLP w Zielonej Górze odpowiedzialni za zagadnienia ochrony przyrody. Lichenolodzy uczyli ich metod rozpoznawania najważniejszych chronionych gatunków porostów (Ryc. 4). Ta część, podobnie jak wcześniej otwarcie Konferencji, była filmowana, a następnie wyemitowana przez TVP3.

Lichenolodzy odbyli także spacer ścieżką edukacyjną „Od Sasa do lasa”, a przewodnikiem był jej twórca – mgr inż. Paweł Mrowiński. Podczas prawie godzinnej spaceru od pałacu Sasa, czyli hrabiego Henryka Brühla w Brodach do „lasa”, tzn. do Ośrodka Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich była możliwość zapoznania się z najwartościowszymi elementami przyrody tego terenu.

Po wysłuchaniu wszystkich prezentacji oraz głosów w dyskusji wysunięto szereg cennych wniosków o praktycznym znaczeniu dotyczących ochrony porostów w Polsce i zadań lichenologów w tym zakresie. Na treść niektórych wniosków wpłynęły także doświadczenia z trwającej już od 20 lat praktycznej ochrony stanowisk cennych gatunków porostów w Borach Tucholskich; uwzględniono również uwagi nadesłane przez dr Michała Węgrzyna z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wnioski, które przedstawił prof. dr hab. Ludwik Lipnicki jako podsumowanie Konferencji podczas jej uroczystego

Ryc. 3. Uczestnicy Konferencji na terenie rezerwatu „Mierkowskie Suche Bory” w Nadleśnictwie Lubsko (fot. A. Kulisch).

Fig. 3. The participants of the Conference in the ‘Mierkowskie Suche Bory’ nature reserve in the Forest District Lubsko (phot. A. Kulisch).

zakończenia, zostały zaakceptowane. Ich treść w pełnym brzmieniu przytaczam w zakończeniu niniejszego sprawozdania.

Niezwykle ważna dyskusja toczyła się również wokół projektu nowelizacji rozporządzenia dotyczącego ochrony porostów. Na jej podstawie sformułowano konkretne wnioski i ustalenia, które zostały przekazane autorom projektu.

W czasie uroczystego zamknięcia Konferencji uczestnicy spotkania, na czele z dr hab. Urszula Bielczyk złożyli również podziękowania na ręce „sprawców Konferencji” – prof. Ludwikowi Lipnickiemu, dr. Piotrowi Grochowskiemu oraz mgr. Wojciechowi Gruszce za ich ogromny trud organizacyjny. Drobne upominki stały się symbolem radości za wspólnie spędzony czas „na pałacowych włościach”.

Organizatorzy zapewnili uczestnikom wiele niespodzianek. Jedną z nich było zakwaterowanie w odrestaurowanej części Pałacu Brühla w Brodach, gdzie również serwowane były posiłki. Oczywiście nie obyło się bez tradycyjnego lichenologicznego ogniska wśród ruin części

pałacu, która jeszcze nie została odbudowana, z atrakcją w postaci pieczonego prosięcia. Przy dźwiękach gitary i śpiewach oraz w niezwykłych „okolicznościach przyrody”, bo podczas trwania „ogniska” rozpętała się najprawdziwsza burza z piorunami, spędziliśmy wspólnie miłe chwile. Niezwykle wrażenie wywarł „mini-recital” ludowych, tradycyjnych pieśni węgierskich wykonanych *a capella* pięknym głosem przez dr Edit Farkas; nagrodziliśmy ją gromkimi brawami prosząc o bis. Z dużym zainteresowaniem obejrzelśmy również wystawę zdjęć opatrzonych dowcipnymi komentarzami w „dymkach”, a prezentujących dotychczasowe spotkania lichenologów. Konferencja „Ochrona porostów – porosty chronione” i odbywający się w jej ramach XXVI Zjazd Lichenologów Polskich w Brodach/Jeziorach Wysokich przeszły już do historii, ale z pewnością długo jeszcze będą wspomniane.

Wnioski lichenologów uchwalone podczas Międzynarodowej Konferencji „Ochrona porostów – porosty chronione” i XXVI Zjazdu Lichenologów Polskich:

1. Praktyczna ochrona stanowisk cennych gatunków porostów zależy przede wszystkim od aktywności lichenologów w tym zakresie. To oni, w oparciu o wyniki swoich badań terenowych, powinni składać wnioski o ochronę stanowisk cennych gatunków. Adresatami takich wniosków powinny być właściwe Rady Miast lub Rady Gmin (w przypadku powołania pomników przyrody), RDOŚ (w przypadku wniosków o utworzenie lub poszerzenie granic rezerwatów) oraz administracja Lasów Państwowych – jeśli wniosek dotyczy obszarów leśnych.

2. Takie formy ochrony stanowisk porostów jak rezerваты lub powierzchniowe pomniki powinny być stosowane w odniesieniu do ekosystemów lub ich fragmentów, w których znajdują się zróżnicowane pod względem składu

gatunkowego, bogate populacje cennych porostów, np. płaty *Cladonio-Pinetum*.

3. Rezerваты przyrody, których głównym przedmiotem ochrony są porosty naziemne, np. fragmenty *Cladonio-Pinetum*, nie powinny mieć statusu rezerwatów ścisłych; należy stosować w nich ochronę czynną.

4. Dyrekcje górskich parków narodowych powinny w porozumieniu z lichenologami opracować metody skutecznego zabezpieczenia przed niszczeniem muraw wysokogórskich, w których występują cenne gatunki porostów.

5. Należy obejmować ochroną pojedyncze drzewa i ich grupy (np. aleje przydrożne) w formie lichenologicznych pomników przyrody tylko w przypadku występowania bogatych populacji chronionych lub/i zagrożonych gatunków porostów.

Ryc. 4. Sesja terenowa; profesor Mark Seaward (przy brzozie) szkoli leśników z RDLP Zielona Góra w trudnej sztuce rozpoznawania porostów (fot. H. Wójciak).

Fig. 4. Field session, Professor Mark Seaward (with birch) trained foresters from Regional Directorate of the State Forests Zielona Góra in the difficult art of lichens identification (phot. H. Wójciak).

6. Zarządcy dróg, rozpatrując wnioski o przeprowadzenie wycinki drzew przydrożnych, powinni wymagać od wnioskodawcy opinii lichenologicznej sporządzonej przez specjalistę-lichenologa.

7. Należy obejmować ochroną pojedyncze gązły narzutowe, skupiska gązłów, a w terenach górskich i podgórskich – skałki lub ich skupienia, jeśli występują na nich bogate populacje cennych gatunków porostów.

8. Na obszarach leśnych zabezpieczanie przydrożnych (lub rosnących przy liniach oddziaływowych) drzew jako lichenologicznych pomników przyrody jest celowe tylko wtedy, jeśli w najbliższym czasie (ok. 10 lat) nie jest planowany w sąsiedztwie wyręb lasu, szczególnie w formie zrębu zupełnego. Fragmenty zbiorowisk leśnych ze stanowiskami gatunków „parasolowych” powinny być obejmowane ochroną jako rezerwaty przyrody.

9. Należy zintensyfikować badania lichenologiczne na terenach przemysłowych, a ich najcenniejsze fragmenty, na równi z murawami rozwijającymi się na naturalnych glebach galmanowych, należy obejmować ochroną. W celu zabezpieczenia trwałości różnorodności biologicznej na takich powierzchniach powinny być zaprzestane działania rekultywacyjne, polegające przede wszystkim na zalesianiu; należy stosować ochronę czynną.

10. Przy opracowywaniu planów ochrony obszarów cennych przyrodniczo (np. rezerwatów i parków narodowych), w których wykazano obecność cennych gatunków porostów (w tym tzw. „parasolowych”), Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska powinny wymagać od wykonawców planu udziału w pracach specjalistów-lichenologów (ich dobór powinien odbywać się w oparciu o klasyfikację naukową stosowaną przez Ministerstwo Nauki bądź na podstawie informacji uzyskanej w Zarządzie Sekcji Lichenologicznej PTB), a lichenolodzy powinni być gotowi do czynnego włączania się do tych prac.

11. W przypadku powoływania lichenologicznych pomników przyrody lub wyznaczania stref ochronnych wokół stanowisk cennych

gatunków porostów (zgodnie z listą gatunków wymagających ochrony strefowej) powinno się unikać podawania do informacji publicznej szczegółowych informacji o lichenologicznych wartościach obiektu. Informację taką będzie posiadał zarządca obiektu (służby leśne, RDOŚ, właściciel drogi). Praktyka wykazuje, że ekspozowanie szczegółowych wartości lichenologicznych obiektu często skutkuje ich zniszczeniem przez „kolekcjonerów” lub pseudonaukowców. Znane są przypadki celowego niszczenia porostów, po to, aby podważyć sens powołania obiektu chronionego (dotyczy głównie drzew przydrożnych).

12. Wyznaczanie siedlisk Natura 2000, w tym również takich, gdzie istotnym elementem są porosty, jest obowiązkiem Lasów Państwowych. Do zadań Nadleśnictw należy wdrożenie w życie takich działań aktywnej ochrony, aby nie zmniejszała się przyrodnicza wartość tych siedlisk. Powinna być sporządzona krajowa lista Nadleśnictw, na terenie których występują siedliska cenne pod względem lichenologicznym. Lichenolodzy, a w szczególności ci spośród nich, którzy specjalizują się m.in. w badaniach porostów naziemnych i ich ekologii, powinni udzielać merytorycznej pomocy Nadleśnictwom po to, aby w kolejnych planach urządzania lasu w zaleceniach tego dokumentu znalazły się zapisy dotyczące aktywnej ochrony siedlisk porostów. Pomoc merytoryczna lichenologów powinna mieć również miejsce podczas opracowywania planów urządzania lasów, jeśli w granicach lasów objętych tych planem znajdują się Obszary Natura 2000 z cennymi siedliskami porostów.

13. Kolejne nowelizacje listy gatunków chronionych powinny być konsultowane – z odpowiednio dużym wyprzedzeniem – z innymi lichenologami.

PODZIĘKOWANIA. Pragnę podziękować Panu profesorowi dr. hab. Ludwikowi Lipnickiemu za cenne uwagi i pomoc podczas redagowania niniejszego tekstu.

Edyta ADAMSKA

**XXV MIĘDZYNARODOWA BAŁTYCKA
KONFERENCJA HISTORII NAUKI I 200-
LECIE URODZIN JÓZEFA WARSZEWICZA
(WILNO, LITWA, 4–6 X 2012)**

**25th International Baltic Conference on the
History of Science and 200th anniversary of the
birth of Józef Warszewicz (Vilnius, Lithuania,
4–6 October 2012)**

W dniach 4–6 października 2012 roku odbyła się w Wilnie XXV Międzynarodowa Bałtycka Konferencja Historii Nauki „Historia Scientiarum Baltica 2012”. Jej organizatorem było Litewskie Stowarzyszenie Historii i Filozofii Nauki (Lithuanian Association of the History and Philosophy of Science). Stowarzyszenie to jest członkiem Bałtyckiego Stowarzyszenia Historii i Filozofii Nauki (BAHPS), jednoczącego krajowe stowarzyszenia historii i filozofii nauki z trzech krajów bałtyckich: Estonii, Litwy i Łotwy. Zostało założone w Rydze w 1990 roku. Bałtyckie Stowarzyszenie Historii i Filozofii Nauki współpracuje z podobnymi instytucjami z innych krajów europejskich, zwłaszcza z rejonu Morza Bałtyckiego. Głównym zadaniem Stowarzyszenia jest organizacja międzynarodowych konferencji na temat historii i filozofii nauki co 2 lub 3 lata w jednym z krajów bałtyckich. Tradycja ich organizacji liczy ponad 50 lat, jest więc ona znacznie dłuższa niż istnienie samego BAHPS. Pierwsza tego typu konferencja odbyła się w dniach 6–7 czerwca 1958 roku w Rydze, a XXIV – w Tallinie w dniach 8–9 października 2010 roku (<http://www.bahps.org/>). W XXV konferencji uczestniczyło ponad 120 historyków i filozofów nauki nie tylko z krajów Bałtyckiego Stowarzyszenia, lecz także z Białorusi, Francji, Kanady, Niemiec, Polski, Portugalii, Rosji, Ukrainy, USA i Wenezueli.

Przypadająca w 2012 roku dwusetna rocznica urodzin Józefa Warszewicza (1812–1866) oraz miejsce jego urodzenia – Wilno, były okazją do poświęcenia temu przyrodnikowi większej części jednej z sesji pt. „Unrecognized investigators”. Głównym prelegentem był prof. Romualdas Šviedrys (Polytechnic

**HISTORIAE SCIENTIARUM
BALTICA 2012**

25th BALTIC CONFERENCE ON THE
HISTORY OF SCIENCE

Lithuanian Academy of Science
(Gedimino 3, Vilnius)

Wroblewski Library of the Lithuanian
Academy of Sciences
(Zągimontų 1, Vilnius)

Lithuanian National Museum
(Arsenalo 3, Vilnius)

Conference site: www.bahps.org

25-oji BALTIJOS VALSTYBIŲ MOKSLŲ
ISTORIKŲ KONFERENCIJA

Lietuvos mokslų akademija
(Gedimino pr. 3, Vilnius)

Lietuvos mokslų akademijos
Vrublevskų biblioteka
(Zągimontų g. 1, Vilnius)

Lietuvos nacionalinis muziejus
(Arsenalas g. 3, Vilnius)

Konferencijos svetainė: www.bahps.org

October 4-6 2012, Vilnius

Institute of New York University, USA), który szeroko omówił zarówno biografię Warszewicza ze szczególnym uwzględnieniem jego badań w Ameryce Środkowej i Południowej, jak i własne poszukiwania związane z życiem tego przyrodnika. Drugim prelegentem był dr hab. Piotr Köhler (Uniwersytet Jagielloński), który skupił się w swym wystąpieniu na krakowskim okresie życia Józefa Warszewicza, a więc na latach 1853–1866, oraz na omówieniu spuścizny tego przyrodnika i form upamiętnienia jego postaci w Krakowie (np. pomnik w Ogrodzie Botanicznym UJ, ulica w dzielnicy Swoszowice). Oba referaty wzbudziły duże zainteresowanie uczestników sesji.

Podczas konferencji innych referatów związanych z historią botaniki było niewiele: Artis Ērglis (Ryga) „Hieronymus Bock. His *Kreuterbuch* publications”, Tatiana Feklova (Petersburg) „Expedition of I.G. Voznesensky to Russian America in 1839–1849 and formation of

the American collection in the Saint-Petersburg academic museums”, Silva Žilinskaitė, Audrius Skridaila (Wilno) „The first collection of Vilnius University Botanic Garden: the document search”, Aurika Ričkienė (Wilno) „Different aspects of ‘lysenkoism’ expression in Lithuanian botany science” (Krikštopaitis et al. 2012). Botanicznym akcentem była jedna z wycieczek kończących konferencję. Jej uczestnicy mieli okazję zwiedzić nie tylko muzea Uniwersytetu Wileńskiego, lecz także duży Ogród Botaniczny.

LITERATURA

KRIKŠTOPAITIS J. A., ŠVIEDRYS R., RAILIENĖ B., KONDRATAS R., LAUŽIKAS R. (red.) 2012. „*Historiae Scientiarum Baltica – 2012*” Vilnius, October 4–6, 2012. Abstracts of the XXV International Baltic Conference on the History of Science. Edukologija, Vilnius.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

<http://www.bahps.org/> (dostęp 18 X 2012)

Piotr KÖHLER

KONFERENCJA NAUKOWA „POLSKIE TRADYCJE UŻYTKOWANIA GRZYBÓW ORAZ ICH OCHRONY WKŁADEM DO EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTURY” (ŁÓDŹ, 3–5 LISTOPADA 2011)

Scientific Conference ‘Traditional use and protection of fungi in Poland: a contribution to the European cultural heritage’
(Łódź, 3–5 November 2011)

W dniach 3–5 listopada 2011 roku w Uniwersytecie Łódzkim odbyła się naukowa konferencja poświęcona polskim tradycjom użytkowania grzybów oraz ich ochrony. Patronat honorowy nad konferencją objęli prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel – Rektor Uniwersytetu Łódzkiego, Pani Jolanta Chełmińska – Wojewoda Łódzki, Pani Hanna Zdanowska – Prezydent Miasta Łodzi oraz Pan Witold

Stępień – Marszałek Województwa Łódzkiego. Konferencja organizowana była przez członków Sekcji Mikologicznej Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz pracowników Katedry Algologii i Mikologii UŁ.

W konferencji uczestniczyło 85 osób reprezentujących wszystkie polskie ośrodki mykologiczne, mykolodzy-amatorzy oraz przedstawiciele różnych instytucji. Gośćmi z zagranicy, którzy zaszczylili nas swą obecnością byli: dr David Minter – prezydent Europejskiego Towarzystwa Mykologicznego (European Mycological Association, EMA) i Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Grzybów (International Society for Fungal Conservation) oraz dr Stepanos Diamandis zastępca przewodniczącego EMA i organizator ostatniego, XVI Kongresu Europejskich Mykologów, który odbył się w Grecji w 2011 roku.

Konferencji towarzyszyła również wystawa pt. „Grzyby w sztuce użytkowej”, która cieszyła się ogromnym zainteresowaniem wielu miłośników grzybów profesjonalnie związanych z innymi dziedzinami nauki. Organizatorzy oraz uczestnicy konferencji zaprezentowali wiele przedmiotów codziennego użytku, jak również gier, ubrań, biżuterii zawierających motywy grzybowe (Ryc. 1).

Data konferencji powiązana była z setną rocznicą urodzin profesor Aliny Skirgiełło, nestorki polskich mykologów oraz pierwszą rocznicą śmierci profesora Władysława Wojewody – wybitnego polskiego mykologa z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie. Był to również rok 110 rocznicy urodzin profesora Jakuba Mowszowicza, któremu ośrodek łódzki zawdzięcza rozwój mykologii w Łodzi. Nestorów polskiej mykologii i botaniki wspominali ich uczniowie, m.in. prof. Maria Lisiewska, prof. Maria Ławrynówicz, dr hab. Janusz Łuszczynski, dr Marta Wrzosek i Justyn Kołek.

W trakcie siedmiu sesji wygłoszono 29 referatów i zaprezentowano 37 posterów naukowych. Ich tematyka obejmowała aktualne trendy i kierunki badań mykologicznych w Polsce i na świecie, a także nawiązywała do polskiej tradycji użytkowania grzybów. Referaty plenarne

wyglłosili: dr David Minter pt. „Fungal conservation – a political issue”, dr Stephanos Diamandis pt. „Mushroom richness in Greece, culinary tradition, legislation and outlook for the future”, prof. Andrzej Grzywacz pt. „Zarządzanie zbiorami grzybów leśnych w Polsce – dawniej i dziś” oraz Piotr Perz pt. „Fascynujący świat Ascomycota”.

Podczas pierwszej sesji referatowej prof. Maria Dynowska przedstawiła wkład badań Katedry Mikologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w poszerzanie wiedzy z zakresu mykologii medycznej, a prof. Wiesław Mułenko – wkład naukowy pracowników Zakładu Botaniki i Mikologii Uniwersytetu Marii-Curie Skłodowskiej w rozwój mykologii w Polsce; prof. Maria Ławrynowicz omówiła problemy taksonomii, użytkowania i ochrony trufli w Polsce i Europie.

Wieczorem, na zakończenie pierwszego dnia konferencji, odbyło się zwiedzanie najbardziej interesujących zabytków Łodzi.

Drugiego dnia miały miejsce dwie sesje referatowe i sesja posterowa. Zakres tematyczny prezentowanych zagadnień był bardzo szeroki i dotyczył m.in.:

- rozmieszczenia i ekologii macromycetes (np. prof. S. Friedrich „Charakterystyka występowania muchomora szyszkowatego *Amanita strobiliformis* (Paulet ex Vittad.) Bertillon w Szczecinie”, dr hab. J. Łuszczynski, dr B. Łuszczynska, mgr A. Sikora, mgr J. Jaworska „Nowe i rzadkie gatunki grzybów agarikoidalnych w ciepłolubnych murawach Wyżyny Małopolskiej”, dr I. Kałucka „Rodzaj *Hebeloma* (Fr.) P. Kummer w Polsce: obecny stan wiedzy o bogactwie gatunkowym, rozmieszczeniu i ekologii”, dr A. Kujawa „Rozmieszczenie stanowisk grzybów zgromadzonych przez amatorów w Rejestrze gatunków grzybów rzadkich i chronionych”),

- bioty śluzowców (np. dr D. Ślusarczyk, prof. M. Ławrynowicz, mgr A. Salamaga „Stan wiedzy o Myxomycetes w Polsce Środkowej”),

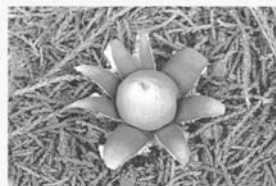
- badań mikoryz i grzybów ektomikoryzowych (np. dr T. Leski, prof. M. Rudawska

Sekcja Mikologiczna Polskiego Towarzystwa Botanicznego
Katedra Algologii i Mikologii Uniwersytetu Łódzkiego

**POLSKIE TRADYCJE UŻYTKOWANIA GRZYBÓW ORAZ ICH OCHRONY
WKŁADEM DO EUROPEJSKIEGO DZIEDZICTWA KULTURY**

Traditional use and protection of fungi in Poland:
a contribution to the European cultural heritage

STRESZCZENIA REFERATÓW I POSTERÓW
Book of abstracts

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO • ŁÓDŹ 2011

„Historia i stan obecny badań nad grzybami mikoryzowymi modrzewia na terenie Polski”),

- zawartości metali w grzybach (np. mgr A. Dryżałowska, prof. J. Falandysz „Rtęć, kadm i ołów w podgrzybku złotawym (*Xerocomus chrysenteron*)”, mgr R. Skórzewski, prof. W. Woźniak „Zawartość cezu 134+137 w borowiku w latach 1995-2010 w północno-zachodniej Polsce”),

- badań mikroskopijnych grzybów pasożytniczych roślin (np. prof. K. Mazurkiewicz-Zapałowicz, dr Z. Sotek „Grzyby fitopatogeniczne dla *Triglochin maritimum* L. i *Plantago maritima* L. na łąkach solniskowych wyspy Kępa Karsiborska”, dr E. Sucharzewska, prof. M. Dynowska, dr A. Biedunkiewicz, dr E. Ejdyś, dr D. Kubiak „Różnorodność mikroskopijnych grzybów pasożytniczych roślin miasta Olsztyna”),

- zagrożeń i ochrony grzybów mikroskopijnych (dr M. Ruszkiewicz-Michalska, prof.

Ryc. 1. Wystawa pt. „Grzyby w sztuce użytkowej” cieszyła się ogromnym zainteresowaniem wielu osób (fot. D. Ślusarczyk).
 Fig. 1. ‘Fungi in functional art’ exhibition was very popular among many participants (phot. D. Ślusarczyk).

W. Mułenko „Grzyby mikroskopijnej wielkości – zagrożenia i ochrona”).

W trzecim dniu miały miejsce dwie sesje referatowe, podczas których omówiono wzajemne relacje między pasożytami i ich żywicielami (dr M. Kozłowska, dr W. Wołczańska, prof. W. Mułenko) oraz dzielono się spostrzeżeniami, jak szukać rzadkich grzybów glebowych (dr M. Wrzosek, mgr J. Budziszewska, mgr M. Wilk, M. Prasek). Poruszane zagadnienia dotyczyły również gatunków i patotypów rdzy wierzby wiciowej oraz jej mieszańców międzygatunkowych i międzyrodzajowych z topolą (*Salix* × *Populus*) (mgr J. Ciszewska-Marciniak, mgr W. Irzykowski, dr hab. M. Jędrzycka, dr hab. J. Przyborowski, prof. E. Zenkteler) oraz wpływu biostymulatorów na wzrost i zasiedlanie korzeni roślin truskawki przez arbuskularne grzyby mikoryzowe – eksperyment polowy (dr hab. L. Sas-Paszt, dr B. Sumorok,

mgr E. Derkowska, prof. E. Żurawicz). Obrady zakończył referat dr A. Drozdowicz pt. „Śluzowce w Polsce i na świecie – nie tylko w badaniach naukowych”. Konferencja ukazała rozległość problematyki i zagadnień, które wykraczały poza zakres działalności Sekcji Mikologicznej w ramach Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Po zakończeniu konferencji miało miejsce zebranie założycielskie Polskiego Towarzystwa Mykologicznego – pierwszego w Polsce stowarzyszenia, którego celem jest przyczynianie się do rozwoju mykologii i umacnianie jej interdyscyplinarnego charakteru oraz upowszechnianie wiedzy mykologicznej. Jak czytamy na stronie internetowej Towarzystwa (www.uw.biol.edu.pl/ptmyk), ma ono za zadanie podnosić poziom wiedzy członków Towarzystwa i wspierać ich działania naukowe, przyczyniać się do integracji, rozwoju kontaktów i wymiany myśli

między członkami. Towarzystwo jest otwarte na potrzeby kultury i gospodarki. Pełni funkcje doradcze i konsultacyjne związane z szeroko pojętą mykologią.

Szczególne słowa uznania i serdeczne podziękowania należą się organizatorom konferencji, m.in. prof. Marii Ławrynowicz i jej współpracownikom oraz doktorantom, za doskonałe przygotowanie konferencji oraz stworzenie serdecznej atmosfery sprzyjającej nawiązywaniu nowych kontaktów i wymianie poglądów naukowych.

Małgorzata STASIŃSKA,
Dominika ŚLUSARCZYK

Z ŻYCIA PTB POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

X TERENOWE WARSZTATY SEKCJI BRIOLOGICZNEJ POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO „ŁYSOGÓRY 2012” (ŚWIĘTA KATARZYNA, 11–14 WRZEŚNIA 2012)

10th Field Workshop of the Bryological Section of the Polish Botanical Society ‘Łysogóry 2012’ (Święta Katarzyna, 11–14 September 2012)

Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami tegoroczne warsztaty terenowe Sekcji Briologicznej PTB odbyły się na terenie Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Spotkanie w krainie jodły i gołoborzy zorganizowali dla nas Bartek Piwo-warski (Uniwersytet Jagielloński, Kraków), Tomasz Paciorek (Polska Akademia Nauk, Kraków) i Adam Stebel (Śląska Akademia Medyczna, Katowice).

Do organizacji włączyła się też dyrekcja ŚPN, przygotowując dla nas bogaty zestaw materiałów informacyjnych oraz udostępniając ekspozycję Muzeum Przyrodniczego na Świętym Krzyżu. Tegoroczne warsztaty były dziesiątymi

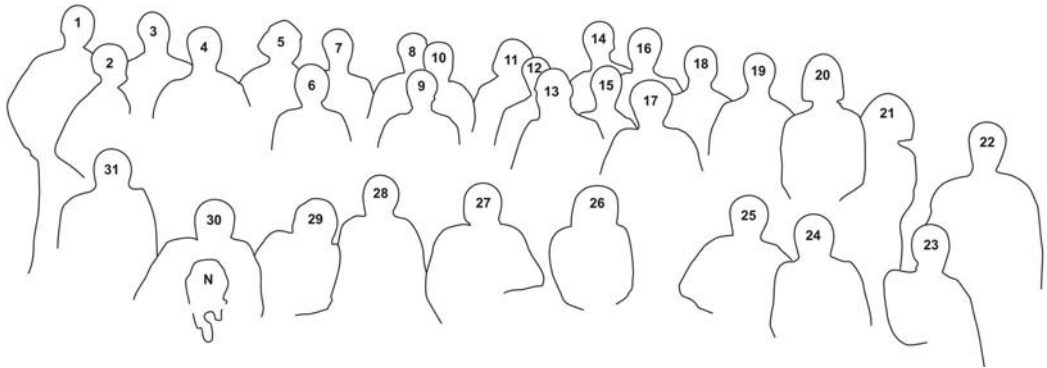
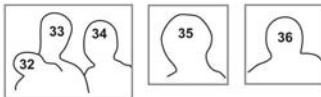
w historii naszej Sekcji, co stało się impulsem do retrospekcji, zarówno pod względem merytorycznym (podsumowanie dokonań podczas zebrania członków Sekcji) jak i sentymentalnym, do czego przyczynił się pokaz zdjęć przygotowany przez Ewę Fudali (Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu).

W warsztatach uczestniczyła rekordowa liczba osób (36) (Ryc. 1). Tradycyjnie już, oprócz „zawodowych briologów” przyjechało wiele osób chcących pogłębić swoją wiedzę dotyczącą tej grupy roślin, które zazdrośnie strzegą swojego piękna przyjmując niewielkie rozmiary.

Program warsztatów obejmował briologizowanie na gołoborzach Łysicy i Góry Agaty, w obrębie Obszaru Ochrony Ścisłej „Czarny Las” oraz na stokach wapiennej „Skarpy Zapusty”. Wyniki trzydniowej eksploracji zostaną, zgodnie z przyjętą formułą naszych spotkań, opublikowane we wspólnym opracowaniu. Jednym z niekwestionowanych przez większość z nas „hitów briologicznych” była bogata populacja *Tetraplodon angustatus*, rzadko spotykanego mchu występującego na specyficznym substracie, jakim są rozkładające się kości zwierząt. Wśród wątrobowców znalazły się takie interesujące gatunki, jak: epiksyliczny *Anastrophyllum hellerianum* na gołoborzu Góry Agaty oraz kalcyfilny *Mannia fragrans* na „Skarpie Zapusty”.

W godzinach popołudniowych i wieczornych, spotykaliśmy się w sali wyposażonej w mikroskopy i na bieżąco przeglądaliśmy zebrany materiał, ucząc przy okazji rozpoznawania gatunków osoby „niewtajemniczone”. Wysłuchaliśmy także kilku referatów. Pierwszy z nich, wygłoszony przez Leszka Buchholza na temat historii, walorów przyrodniczych i kulturowych Świętokrzyskiego Parku Narodowego, został poprzedzony minutą ciszy dla uczczenia pamięci zmarłego w tym roku prof. Krzysztofa Jędrzejko, przewodniczącego Sekcji Briologicznej w latach 1989–1995.

Sesję referatów briologicznych rozpoczęła Barbara Fojcik (Uniwersytet Śląski, Katowice) przedstawiając aktualne poglądy na temat pochodzenia roślin lądowych i przodków roślin

Ryc. 1. Uczestnicy terenowych warsztatów briologicznych „Łysogóry 2012” (fot. R. Zubel).

Fig. 1. Participants of the field bryological workshop ‘Łysogóry 2012’ (phot. R. Zubel).

1 – Stanisław Rosadziński, 2 – Sylwia Wiercholska, 3 – Jakub Sawicki, 4 – Wojciech Ciurzycki, 5 – Bartosz Piwowarski, 6 – Barbara Fojcik, 7 – Sławomir Solak, 8 – Jan Prokop, 9 – Klaudia Sobocińska, 10 – Piotr Górski, 11 – Adam Stebel, 12 – Ewelina Sonnenberg, 13 – Magdalena Rutkowska, 14 – Paweł Pawlikowski, 15 – Dorota Smolińska, 16 – Rafał Zarzecki, 17 – Maria Wojterska, 18 – Grzegorz Vončina, 19 – Magdalena Maliszewska, 20 – Agnieszka Pierścińska, 21 – Anna Cuper, 22 – Marcin Bielecki, 23 – Monika Podgórska, 24 – Anna Rusińska, 25 – Magda Podlaska, 26 – Ewa Fudali, 27 – Marcin Wilhelm, 28 – Grzegorz J. Wolski, 29 – Monika Staniaszek-Kik, 30 – Tomasz Paciorek, 31 – Mirosław Szczepański, 32 – Pawełek Marzencki (najmłodszy briolog na warsztatach / the youngest bryologist at the workshop), 33 – Krzysztof Marzencki, 34 – Beata Cykowska, 35 – Anna Salachna, 36 – Robert Zubel, N – Neska (właściciel / owner: A. Rusińska).

naczyniowych. Już sam tytuł tego referatu „Na początku były mszaki – czyli jak to było z wyjściem roślin na ląd” zapowiadał atrakcyjną treść. I nie zawiedliśmy się w tych oczekiwaniach, bo wysłuchaliśmy interesująco zestawionych hipotez i argumentacji potwierdzających ich prawdziwość. Kolejny referat zatytułowany był bardzo lakonicznie „Hepaticae TATRenses”, ale był to chyba zamierzony zabieg marketingowy, ponieważ to co i jak przedstawił nam Piotr Górski (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) na temat aktualnego rozmieszczenia wątrobowców wyleżysk śnieżnych w Tatrach oraz jak zmienia się, w świetle wyników jego badań, ocena stanu zagrożenia wielu gatunków wymienianych w polskiej i słowackiej „czerwonej liście zagrożonych mszaków”, było imponujące. Także pozostałe referaty, dotyczące różnych zagadnień briologicznych, były ciekawie przedstawione i wywołały żywą dyskusję. Beata Cykowska (Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków) zaprezentowała wstępne wyniki swoich badań nad florą glewików Boliwii, Robert Zubel (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) omówił udział chronionych i zagrożonych wątrobowców w hepatikoflorze województwa lubelskiego wskazując obszary wymagające uzupełniających badań a Adam Stebel podzielił się spostrzeżeniami na temat wartości bioindykacyjnej mszaków na terenach zdegradowanych przez przemysł wydobywczy, przedstawiając konkretne dane z kopalni wapienia „Górażdże” na Opolszczyźnie.

W programie warsztatów nie zabrakło też ogniska z „wsadem gastronomicznym” zasponsorowanym przez Pana Alojzego Przemyskiego, współautora notatki florystycznej z Gór Świętokrzyskich i właściciela firmy „Usługi Ekologiczne Alojzy Przemyski”, któremu bardzo serdecznie dziękujemy za ten gest.

Przedyskutowaliśmy też propozycje przyszłorocznych warsztatów. Chcielibyśmy je zorganizować na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Tam też mszaki czekają na opracowanie!

Ewa FUDALI, Robert ZUBEL

**OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA
NAUKOWA POLSKIEGO TOWARZYSTWA
BOTANICZNEGO (ODDZIAŁ BIAŁOSTOCKI)
„RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA
– OD KOMÓRKI DO EKOSYSTEMU”
(BIAŁYSTOK, 21-22 WRZEŚNIA 2012)**

**All-Polish Scientific Conference of the Polish
Botanical Society, Białystok Branch ‘Biological
diversity – from the cell to the ecosystem’
(Białystok, Poland, 21–22 September 2012)**

W dniach 21–22 września 2012 roku w Politechnice Białostockiej odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Różnorodność biologiczna – od komórki do ekosystemu”, zorganizowana przez Oddział Białostocki Polskiego Towarzystwa Botanicznego, przy współpracy Politechniki Białostockiej, Uniwersytetu w Białymstoku i Uniwersytetu Medycznego oraz finansowym wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku. W skład Komitetu Naukowego konferencji wchodził: Przewodnicząca Oddziału Białostockiego PTB dr hab. Grażyna Łaska z Katedry Ochrony i Kształtowania Środowiska Politechniki Białostockiej (Ryc. 1), dr hab. Iwona Ciereszko z Wydziału Biologiczno-Chemicznego Uniwersytetu w Białymstoku, dr hab. Bożena Kiziewicz z Zakładu Biologii Ogólnej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, prof. dr hab. Halina Gabryś z Zakładu Biotechnologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (Ryc. 2) oraz prof. dr hab. Czesław Hołdyński z Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Ryc. 3).

Celem konferencji była próba zobrazowania złożoności funkcjonowania przyrody w różnorodnych układach ekologicznych (monocen, democen, holocen) w świetle funkcjonowania różnych procesów ekologicznych i oddziaływania różnych czynników zagrożeń oraz podejmowania konkretnych działań na rzecz ochrony przyrody i monitorowania zachodzących w niej zmian. Problematyka konferencji skupiała się na uświadomieniu konieczności dbania o różnorodność biologiczną na wszystkich poziomach

organizacji życia biologicznego poprzez potrzebę jej wszechstronnej analizy w aspekcie wielu interdyscyplinarnych badań – genetycznych, fizjologicznych, biochemicznych, florystycznych, demograficznych i fitosocjologicznych. Konferencja stała się forum dyskusyjnym, obejmującym analizę licznych zagadnień z zakresu zróżnicowania żywych organizmów (tj. grzybów, porostów, roślin naczyniowych) występujących w ekosystemach lądowych i słodkowodnych, w aspekcie ich zmienności genetycznej, populacyjnej, biocenotycznej i fitocenotycznej, z uwzględnieniem oddziaływania różnych czynników zaburzeń (naturalnych, abiotycznych i antropogenicznych) i mechanizmów aklimatyzacji roślin do zmiennych stresów środowiskowych, na tle funkcjonowania biotycznych i abiotycznych elementów środowiska przyrod-

niczego, w świetle zasad jego zrównoważonego użytkowania i racjonalnego wykorzystania.

Obrady pierwszego dnia konferencji rozpoczęło wystąpienie dr hab. Grażyny Łaskiej, która jako Przewodnicząca Komitetu Naukowego konferencji i jednocześnie Oddziału Białostockiego PTB, powitała wszystkich zgromadzonych w imieniu władz Zarządu Głównego PTB, a jako Prorektor ds. Studenckich i Dydaktyki Politechniki Białostockiej – w imieniu Rektora prof. dr hab. inż. Lecha Dzienisa i władz uczelni. Następnie dr hab. inż. Maria Sulewska, Prodziekan ds. Nauki, powitała gości w imieniu prof. dr hab. inż. Józefy Wiater, Dziekana Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Białostockiej, gdzie odbywała się konferencja i uroczyste jej otwarcie. Swoją obecnością obrady uświetnili Goście, autorzy referatów plenarnych prezentowanych przez prof. dr hab. Halinę Gabryś z Zakładu Biotechnologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i prof. dr hab. Czesława Hołdyńskiego z Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Obecni byli również przedstawiciele różnych instytucji, w tym Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku i Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku.

W trakcie konferencji wygłoszono 19 referatów (w tym 2 plenarne), zgrupowanych tematycznie w 5 sesji, z których każda kończyła się gorącą i konstruktywną dyskusją. Poszczególne sesje referatowe prowadzili:

- dr hab. Grażyna Łaska – Sesja I (plenarna),
- prof. dr hab. Czesław Hołdyński – Sesja II (Ochrona zasobów naturalnych),
- prof. dr hab. Halina Gabryś – Sesja III (Biochemia i fizjologia roślin),
- dr hab. Bożena Kiziewicz – Sesja IV (Zmienność genetyczna i historia populacyjna),
- dr hab. Iwona Ciereszko – Sesja V (Lichenologia i mikologia).

Pierwszą Sesję referatową (plenarną) poświęcono zagadnieniom z zakresu fizjologii roślin i ochrony przyrody. Referat przedstawiony przez prof. dr hab. Halinę Gabryś (Uniwersytet

Ryc. 1. Przewodnicząca Oddziału Białostockiego PTB, dr hab. Grażyna Łaska, Politechnika Białostocka Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska (fot. A. Sienkiewicz).

Fig. 1. The chairwoman of Polish Botanical Society, Białystok Branch, dr hab. Grażyna Łaska, Department of Environmental Protection and Management, Białystok Technical University (phot. A. Sienkiewicz).

Ryc. 2. Prof. dr hab. Halina Gabryś, Zakład Biotechnologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (fot. A. Sienkiewicz).

Fig. 2. Professor Halina Gabryś, Department of Plant Biotechnology, Jagiellonian University in Kraków (phot. A. Sienkiewicz).

Jagielloński w Krakowie, Zakład Biotechnologii Roślin) dotyczył indukowanych światłem ruchów chloroplastów i mnogości ich mechanizmów, występujących u różnych grup taksonomicznych. Ruch chloroplastów – jak podkreśliła Referentka – u roślin niższych tj. mchów, paprotników, ale także i roślin wodnych, związany jest z ruchem cytoplazmy, wpływem światła niebieskiego, ultrafioletu, czerwieni i dalekiej czerwieni oraz aktywnością mikrotubul w układzie ruchowym w/w organelli. U wyższych roślin lądowych ruchy chloroplastów są indukowane przez światło niebieskie i bliski ultrafiolet za pośrednictwem fototropin, przy jednoczesnej aktywności cytoszkieletu aktywnego. Drugi z referatów plenarnych, zaprezentowany przez prof. dr. hab. Czesława Hołdyńskiego (Uniwersytet Warmińsko–Mazurski w Olsztynie, Katedra

Botaniki i Ochrony Przyrody), stał się próbą odpowiedzi na pytanie jakie są „za” i „przeciw” w sprawie powołania Parku Narodowego – Puszczy Rominckiej. Referent w swej prelekcji wykorzystał dane literaturowe, materiały jeszcze nie opublikowane, jak również badania własne, które pozwoliły na nakreślenie mapy dzisiejszej potencjalnej roślinności naturalnej. Przedstawił również mnogość argumentów przemawiających za powołaniem do istnienia Parku Narodowego Puszczy Rominckiej. Po zakończeniu obu plenarnych wystąpień miała miejsce ożywiona dyskusja, którą zdominował w znacznej mierze temat utworzenia kolejnego parku narodowego. Głos w dyskusji zabrała przedstawicielka RDOŚ w Białymstoku, pani konserwator przyrody Beata Bezubik, poddając w wątpliwość

Ryc. 3. Prof. dr hab. Czesław Hołdyński, Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Warmińsko–Mazurskiego w Olsztynie (fot. A. Sienkiewicz).

Fig. 3. Professor Czesław Hołdyński, Department of Botany and Nature Protection Warmia and Mazury University in Olsztyn (phot. A. Sienkiewicz).

potrzebę tworzenia kolejnego parku narodowego, w świetle niedostatecznych środków na finansowanie tej formy ochrony przyrody.

Kolejne cztery referaty, zaprezentowane w ramach Sesji II, dotyczyły ochrony gatunkowej i rezerwatowej oraz pojęcia zaburzeń. Dr Aleksander Kołos (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska) przedstawił wyniki badań z zasobów martwego drewna w zbiorowiskach borów mieszanych Puszczy Knyszyńskiej, w odniesieniu do ochrony rezerwatowej. Następnie, dr Beata Matowicka (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska) dokonała oceny stanu i zagrożenia populacji bagnicy torfowej *Scheuchzeria palustris* L. występującej na terenie rezerwatu Gorbacz. Kolejny referat, mgr inż. Anety Sienkiewicz (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska) dotyczył zmienności struktury ekologicznej sasanki otwartej *Pulsatilla patens* (L.) Mill. w Puszczy Knyszyńskiej na tle zaburzeń abiotycznych. Sesję II zakończyło wystąpienie dr hab. Grażyny Łaskiej (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska), prezentujące różne podejścia do pojęcia zaburzeń na tle kryteriów postępu w badaniach ekologicznych.

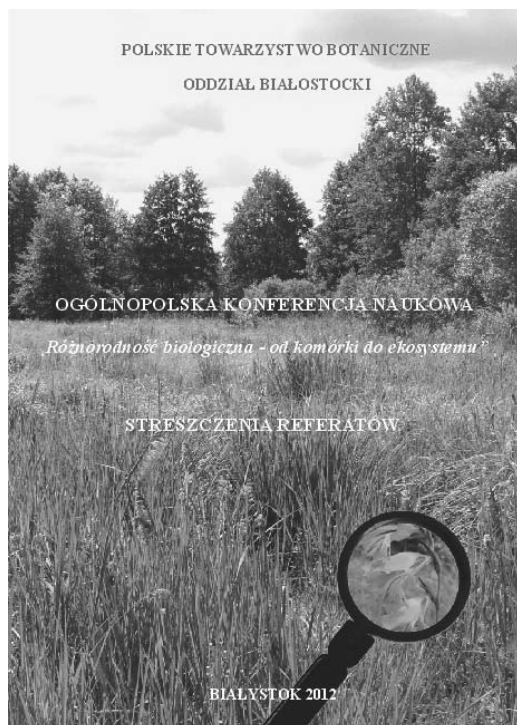
W trakcie Sesji III, dr hab. Andrzej Bajguz (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Biochemii Roślin i Toksykologii) zaprezentował różnorodne mechanizmy detoksyfikacji metali ciężkich u roślin. Dr Alicja Piotrowska–Niczyporuk (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Biochemii Roślin i Toksykologii) w swoim referacie omówiła rolę antyoksydantów w odpowiedzi roślin na stres oksydacyjny. Zagadnienie morfogenezy roślin w kulturach *in vitro* w warunkach stresowych zaprezentowała mgr Aneta Adamczuk (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Fizjologii Roślin), a problematykę odpowiedzi roślin na stres zranienia przybliżyła Uczestnikom konferencji mgr Edyta Łukaszuk (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Fizjologii Roślin).

Wystąpienia Sesji IV zdominowały zagadnienia związane ze zmiennością genetyczną analizowaną na różnych poziomach organizacji

świata żywego. Dr Katarzyna Jadwiszczak (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Genetyki i Ewolucjonizmu) przedstawiła kwestię zmienności genetycznej i historii populacyjnej brzozy niskiej *Betula humilis* Schrk. na terenie Polski. Mgr Magdalena Fiłoc (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Botaniki) omówiła przemiany flory i roślinności zachodzące w Puszczy Knyszyńskiej w okresie od ostatniego zlodowacenia. Migracje plejstoceńskie jako źródło różnorodności gatunkowej roślin arktyczno–alpejskich zreferowała dr Katarzyna Marcysiak (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Zakład Botaniki), a problemy ochrony gatunków roślin o nizinno–górskiej dysjunkcji na przykładzie niebielistki trwałej zaprezentowała mgr Urszula Biereźnoj–Bazille (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Botaniki).

Ostatnia, piąta sesja, pierwszego dnia konferencji dotyczyła zagadnień lichenologii i mikologii. Mgr Sylwia Kiercul (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska) przedstawiła referat poświęcony różnorodności gatunkowej porostów Ciechanowca i jego okolic. Dr Anna Matwiejuk (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Botaniki) w swoim wystąpieniu zaprezentowała różnorodność porostów brzozy (*Betula* sp.) na obszarze o zróżnicowanej antropopresji w granicach miasta Białystok, a dr Katarzyna Kolanko (Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Botaniki) zróżnicowanie i tendencje dynamiczne zespołów porostów epifitycznych brzozy (*Betula* sp.) w Biebrzańskim Parku Narodowym. Następnie, dr Zofia Tyszkiewicz (Politechnika Białostocka, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska) zreferowała różnorodność gatunkową zbiorowisk grzybów występujących na wybranych glebach pobagiennych, a dr hab. Bożena Kiziewicz (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Zakład Biologii Ogólnej) problematykę izolowania grzybów i organizmów grzybopodobnych z wód powierzchniowych województwa podlaskiego.

Istotną częścią drugiego dnia konferencji były warsztaty i sesja terenowa pt. „Gatunki chronione i zagrożone wyginięciem w Puszczy Knyszyńskiej”. W tym roku poświęcono je

Ryc. 4. Zeszyt materiałów konferencyjnych (fot. A. Kołos).
Fig. 4. Book of abstracts (phot. A. Kołos).

praktycznym metodom rozpoznawania chronionych i zagrożonych wyginięciem gatunków porostów na terenie Nadleśnictwa Krynki. Atrakcją tego dnia było zwiedzanie Nadleśnictwa Krynki (z siedzibą w Poczopku) – laureata licznych nagród za upowszechnianie wiedzy botanicznej i ekologicznej oraz za realizację zadań z zakresu ochrony zasobów przyrody. W malowniczej scenerii Puszczy Knyszyńskiej uczestnicy konferencji mieli możliwość obcowania z przyrodą, a o jej najciekawszych walorach opowiadał nadleśniczy, pan mgr inż. Waldemar Sieradzki. Botanicy obejrzelni niezwykłą ekspozycję w „Galerii na Skraju Puszczy”: Silvarium, Ziołową trybę i Fenologiczny pomierz (słoneczny zegar). Uroku całej wycieczce dodała tajemnicza „Tropinka”, czyli utrwalone w zastygłej zaprawie betonowej tropy dzikich zwierząt, a także liczne stado udomowionych, przechadzających się tuż obok bocianów. Zwieńczeniem warsztatów terenowych było ognisko.

Uczestnicy konferencji otrzymali opublikowane streszczenia wszystkich referatów (Ryc. 4). Ważnym pokłosiem konferencji jest wydanie w formie monografii w języku angielskim pełnych, recenzowanych tekstów zaprezentowanych wystąpień. Z perspektywy dwóch konferencyjnych dni organizatorzy uważają, że cel spotkania naukowego został osiągnięty. Każdy z uczestników, przedstawiając swoje wyniki badań na forum dyskusyjnym, włożył niemały wkład w integrację wszelkich działań, zmierzających do zachowania równowagi przyrodniczej oraz trwałości i prawidłowego funkcjonowania określonych procesów przyrodniczych na poszczególnych poziomach organizacji życia. Konferencja jest najlepszą i zarazem najskuteczniejszą formą wzajemnej wymiany doświadczeń, poglądów, a także sprzyja nawiązywaniu wzajemnych kontaktów oraz interdyscyplinarnej współpracy poszczególnych ośrodków naukowych. Organizatorzy żywią też głęboką nadzieję, że w kolejnych edycjach konferencji naukowych organizowanych przez Oddział Białostocki PTB, zaproszenia do udziału wykorzysta jeszcze większa liczba osób zainteresowanych szeroko pojętą tematyką botaniczną.

Grażyna ŁASKA, Sylwia KIERCUL

VARIA

ZDOBYWANIE BIEGUNA POŁUDNIOWEGO ZIEMI – IMPLIKACJE BOTANICZNE

The attainment of the South Pole of the Earth – botanical implications

W dniu 14 grudnia 2011 roku minęło 100 lat od zdobycia bieguna południowego Ziemi przez Roalda Amundsena i jego wyprawę. Ekspedycja Amundsena nie była jedynym tego rodzaju przedsięwzięciem. Wyprawę tę

poprzedziło kilka innych ekspedycji, a równocześnie z wyprawą Amundsena wyprawa brytyjska zmierzała do tego samego celu (Köhler 2012). Uczestnicy tych wypraw często zbierali materiały naukowe, wśród których były również okazy botaniczne i paleobotaniczne (Senchina 2005). Zadaniem niniejszego tekstu jest przypomnienie głównych efektów, jakie dla botaniki przyniosły wyprawy mające na celu zdobycie bieguna południowego.

WYPRAWA SCOTTA NA „DISCOVERY”

Pierwszą próbę zdobycia bieguna południowego podjęto podczas Brytyjskiej Narodowej Ekspedycji Antarktycznej (1901–1904). Wyprawa do Antarktyki dotarła na statku „Discovery”. Dowodził nią oficer brytyjskiej marynarki wojennej Robert Falcon Scott (1868–1912). Dla tej ekspedycji przygotowano specjalny podręcznik, w którym m.in. znalazły się informacje o florze antarktycznej i o sposobach zbierania okazów botanicznych (Murray 1901). W czasie trwania wyprawy podjęto próbę dojścia jak najdalej na południe. Robert Scott, Ernest Shackleton (1874–1922) i Edward A. Wilson (1872–1912) dotarli w dniu 31 grudnia 1902 do 82°17' szer. geogr. płd., odkrywając po drodze Górę Markhama; od południowego bieguna dzieliło ich jeszcze około 850 km. Uczestnicy wyprawy przeprowadzili pierwsze profesjonalne badania geologiczne na Antarktydzie. Określono wtedy podstawową stratyografię gór Ziemi Wiktorii. Okazało się, że magmowe i metamorficzne podstawy przykryte są głównie poziomymi warstwami osadowymi, tzw. piaskowcami Beacon (Ferrar 1907), które zawierały z rzadka skamieniałości. Kilka odcisków roślinnych tam znalezionych pozwoliło jedynie na przybliżone określenie wieku piaskowców na późny paleozoik lub wczesny mezozoik. Wśród tych skamieniałości oznaczono później szczątki *Glossopteris*, roślin drzewiastych zaliczanych do nagozależkowych wielkolistnych, co pozwoliło na precyzyjniejsze datowanie i przesądzało o późnopalaeozoicznym wieku (Edwards 1928). Te interesujące kolekcje

paleobotaniczne w różnych miejscach Ziemi Wiktorii zebrał Edward A. Wilson. Za badania botaniczne był odpowiedzialny lekarz wyprawy Reginald Koettlitz (1860–1916). Wykazał on doświadczalnie po raz pierwszy żyzność gleby antarktycznej poprzez uzyskanie lepszych plonów gorczycy i rzeżuchy zasianych na niej, niż na sztucznym podłożu (Fogg 1992).

Rezultaty naukowe pierwszej wyprawy Scotta opublikowano w latach 1907–1912 w 6 tomach¹. W trzech z nich znalazły się rozdziały dotyczące roślin. W trzecim tomie opublikowano glony morskie (brunatnice i krasnorosty) opracowane przez *Mikaela Heggelunda Fosliego* (1855–1909) (Foslie 1907) i małżeństwo Antonyego Geppa (1880–1950) i Ethel Sarel Gepp (1864–1922) (Gepp, Gepp 1907) oraz mchy opracowane przez światowej sławy botanika-briologa Julesa Cardota (1860–1934) (Cardot 1907). W tomie piątym znalazło się opracowanie porostów, które wykonał Otto Vernon Darbishire (1870–1934) (Darbishire 1910). W tomie szóstym zamieszczono rozdział poświęcony glonom słodkowodnym, które opracował Felix Eugen Fritsch (1879–1954). Było wśród nich 17 nowych dla nauki gatunków (Fritsch 1912).

Pierwsze naukowe oceny flory na podstawie dostarczonych próbek nie wyglądały okazale. Otto Vernon Darbishire, autor rozdziału poświęconego porostom, stwierdził, że na Antarktydzie nie ma nowych rodzajów porostów, a najwyżej jedynie nowe gatunki. Wśród próbek glonów słodkowodnych Felix Eugen Fritsch znalazł zaledwie kilkanaście gatunków, większość natomiast była sinicami. Wśród przywiezionych próbek skał natrafiono na kilka zagadkowych skamieniałości roślinnych. Zostały one zdeponowane w Brytyjskim Muzeum Historii Naturalnej. Wśród nich paleobotanicy oznaczyli później nie tylko *Glossopteris*, lecz także *Rhexoxylon*.

¹ Obecnie są one dostępne *on line*: <http://archive.org/search.php?query=creator%3A%22British%20National%20Antarctic%20Expedition%20%281901-1904%29%22> (dostęp 31 VII 2012)

WYPRAWA SHACKLETONA

Brytyjska Wyprawa Antarktyczna (1907–1909) kierowana przez Ernesta Shackletona była pierwszą wyprawą, która stawiała sobie za cel, oprócz badań naukowych, zdobycie bieguna południowego Ziemi. Do Antarktyki dopłynęła na pokładzie statku „Nimrod”. W dniu 29 października 1908 roku czteroosobowa grupa z Shackletonem wyruszyła z bazy na południe w celu zdobycia bieguna. Cały dystans, jaki miała do przebycia, wyniósł ok. 2767 km. Planowano pokonać go w 91 dni przebywając po ok. 30 km dziennie. Trudne warunki sprawiły, że 9 stycznia 1909 roku, po osiągnięciu 88°23' szer. geogr. płd., czyli na 157 km od bieguna południowego, wyprawa musiała zawrócić. 4 marca 1909 roku cała grupa znalazła się na pokładzie „Nimroda” (Riffenburgh 2004).

Uczestnicy wyprawy poczynili bardzo znaczące odkrycia paleobotaniczne. Shackleton wprawdzie nie zabrał ze sobą żadnego z geologów na próbę zdobycia bieguna południowego, ale sam zebrał wiele cennych okazów i próbek skał. Na ich podstawie stwierdzono, że piaskowce Beacon ciągną się aż do Lodowca Beardmore’a. W pobliżu czoła lodowca znaleziono wychodnie pokładów węglonośnych. W odległości zaledwie 583 km od bieguna południowego odkryto w piaskowcach Beacon odciski roślin. Pobrano próbki tych skamieniałości, pierwsze „oznaczalne skamieniałości roślinne z Ziemi Wiktorii”, jak je określił Shackleton (1909).

WYPRAWA AMUNDSENA

Roald Amundsen (1872–1928) był norweskim badaczem polarnym. Zanim wyruszył z własną wyprawą, uczestniczył już w ekspedycjach arktycznych i antarktycznych innych badaczy, m.in. był pierwszym oficerem na statku „Belgica” podczas belgijskiej wyprawy antarktycznej (w latach 1897–1899), która dokonała wówczas pierwszego udanego zimowania w rejonie Antarktydy. W wyprawie tej uczestniczyli dwaj Polacy: Henryk Arctowski (1871–1958) i Antoni Bolesław Dobrowolski (1872–1954).

Początkowo Amundsen planował wyprawę do Arktyki i zdobycie bieguna północnego. Jednak po zdobyciu tego bieguna przez amerykańskich polarników Fredericka Cooka (1865–1940) i Roberta Edwina Pearyego (1856–1920) zmienił cel swojej wyprawy i ostatecznie popłynął do Antarktyki. Tu na Lodowcu Szelfowym Rossa w pobliżu Zatoki Wielorybów założył obóz „Fremheim”. W pierwszym sezonie wiosenno-letnim rozmieścił składy z żywnością. W następnym sezonie z nastaniem wiosny wyprawa wyruszyła w dniu 19 października 1911 roku. Liczyła pięć osób. Oprócz Amundsena na zdobycie bieguna południowego udali się: mistrz narciarstwa biegowego i stolarz Olav Bjaaland (1873–1961), świetny nawigator, narciarz i ekspert od psich zaprzęgów Helmer Hanssen (1870–1956), marynarz, urzędnik celny i ekspert od psich zaprzęgów Sverre Hassel (1876–1928) i podoficer norweskiej marynarki wojennej Oscar Wisting (1871–1936). W dniu 14 grudnia 1911 roku około godz. 15.00 dotarli oni w pobliże bieguna południowego, gdzie zatknęli norweską flagę, a otaczający obszar nazwali Wyżyną Króla Hakona VII. Dzień 14 grudnia 1911 roku uznaje się za datę zdobycia bieguna południowego, pomimo że przez następne trzy dni pracowano nad dokładnym ustaleniem położenia bieguna. W dniu 25 stycznia 1912 roku Amundsen z czterema towarzyszami dotarł do swej bazy „Framheim”. Podróż na bieguna i z powrotem przeżyli wszyscy ludzie oraz 11 psów (spośród 52, które marsz rozpoczęły) (Amundsen 1912, 1957).

Wyprawa Amundsena była wprawdzie skrupulatnie zaplanowana, perfekcyjnie przeprowadzona i uwieńczona zdobyciem bieguna południowego, jednakże badania naukowe były całkowitym marginesem jej działalności (Fogg 1992).

WYPRAWA SCOTTA NA „TERRA NOVA”

Druga wyprawa Scotta do Antarktydy (na statku „Terra Nova”) była prywatnym przedsięwzięciem i liczyła aż 65 uczestników. Wyprawa miała dwa cele. Jednym było zdobycie bieguna

południowego, drugim – kontynuacja badań naukowych, głównie geologicznych i zoologicznych. W dniu 4 stycznia 1911 roku dopłynięto do Wyspy Rossa i następnie na Przylądku Evansa (Cape Evans) wybudowano bazę. Podczas pierwszego sezonu zakładano składy z zaopatrzeniem, z których korzystałaby grupa powracająca z bieguna południowego.

Program naukowy realizowały cztery grupy: 1) grupa wschodnia przemianowana następnie na północną – jej celem była eksploracja Ziemi Wiktorii, 2) pierwsza ekspedycja geologiczna – jej celem była geologiczna eksploracja wybrzeża zachodniej części McMurdo Sound, między McMurdo Dry Valleys a Lodowcem Koettlitz, 3) druga ekspedycja geologiczna – jej celem była kontynuacja badań geologicznych w rejonie Granite Harbour, 4) zimowa wyprawa na Przylądek Croziera – jej celem było zdobycie jaj pingwina cesarskiego (*Aptenodytes forsteri*) we wczesnych stadiach rozwoju embrionu.

Zgodnie z planami Scotta w wyprawie mającej za cel zdobycie bieguna południowego miało wziąć udział 16 ludzi. Pierwsza grupa wyruszyła już 24 października 1911 roku. Stopniowo były odsyłane do głównej bazy kolejne grupy, a w finalnym szturmie miał wziąć udział czteroosobowy zespół (wliczając Scotta). Jednakże wbrew planom (oraz poczynionym zapasom) do grupy zdobywającej biegun południowy oprócz siebie Scott wyznaczył jeszcze cztery osoby. Byli to: Henry Robertson Bowers (1883–1912), Edgar Evans (1876–1912), Lawrence Oates (1880–1912) oraz wspomniany już powyżej lekarz i zoolog Edward A. Wilson. Scott wraz z czterema towarzyszami dotarł do bieguna południowego 17 stycznia 1912 roku, gdzie zastał m.in. namiot pozostawiony przez Amundsena z listem do króla Norwegii i prośbą do Scotta, by ten dostarczył ten list królowi. W drodze powrotnej w dniu 17 lutego zmarł Evans. 17 marca, będąc w złym stanie, Oates, chcąc ulżyć towarzyszom i spodziewając się własnej śmierci, wyszedł z namiotu w śnieżycę popełniając samobójstwo. W dniu 20 marca pozostała trójka dotarła na odległość ok. 18 km od Składu Jednej Tony (czyli największego składu

żywności i innego potrzebnego sprzętu, w tym paliwa, którego Scottowi bardzo brakowało). Tam wielodniowa burza śnieżna nie pozwalała na wyruszenie na północ. Skończyła się żywność. 29 marca (lub wkrótce potem) Scott, Wilson i Bowers zamarli (Jones 2003, Scott 1960).

Grupa Scotta w powrotnej drodze z bieguna południowego zbierała w dniach 8 i 9 lutego 1912 roku przez kilka godzin okazy geologiczne na Mount Buckley i pobliskiej morenie, znaleziono wtedy m.in. skamieniałe odciski liści i łodyg (Scott 1960). Na prośbę Wilsona próbki skał (o wadze ok. 16 kg) transportowano przez następne 50 dni, zostały potem znalezione razem z ciałami Scotta i jego towarzyszy w ich ostatnim obozie. Po oznaczeniu odcisków roślin okazało się, że był to *Glossopteris indica*, po raz pierwszy opisany z Antarktyki, wskazujący na istnienie w odległej przeszłości geologicznej lasów porastających ten kontynent, datujący wiek węglonośnych skał Ziemi Wiktorii na późny paleozoik i łączący je z podobnymi formacjami na innych lądach południowej półkuli, co z kolei było dowodem na istnienie w przeszłości superkontynentu Gondwany². Wielką zasługą Wilsona i Scotta było to, że nie wyrzucili po drodze tych próbek pomimo ich znacznego ciężaru.

Wyprawa na statku „Terra Nova” przywiozła z Antarktyki około 40 tys. różnego rodzaju okazów geologicznych i biologicznych, te ostatnie należały do ponad 2000 gatunków roślin i zwierząt, wśród których było ponad 400 nowych dla nauki gatunków. Opracowanie naukowe okazów geologicznych zebranych przez wyprawę Scotta trwało długo, ostatni tom ukazał się dopiero w 1964 roku (British Museum 1964, Fogg 1992).

PODSUMOWANIE

Z powyższego skrótego przeglądu dokonania i przeprowadzonych badań przez poszczególne wyprawy zdobywające (czy usiłujące

² <http://www.nhm.ac.uk/about-us/news/2012/january/scotts-south-pole-expedition-science-legacy107676.html> (dostęp 5 II 2012)

zdobyć) biegun południowy wynika, że, pomimo znacznych trudności i niesprzyjających okoliczności, udało się przywieźć nawet sporą liczbę próbek skał i organizmów. Najbardziej owocną w rezultaty naukowe, w tym botaniczne, okazała się wyprawa najbardziej tragiczna, czyli druga wyprawa Scotta (na „Terra Nova”). Natomiast wyprawa, która zdobyła biegun, nie wniosła do botaniki żadnych nowych faktów. Wszystkie opisane powyżej wyprawy zalicza się do tzw. „heroicznego okresu” w dziejach badania Antarktyki. Przebieg i rezultaty równoczesnych wypraw Amundsen i Scotta pokazały, że nie było już dłużej możliwe łączenie śmiałych wyczynów sportowych ze żmudnymi badaniami naukowymi.

Botanika zawdzięcza wyprawom organizowanym w celu zdobycia bieguna południowego rozpoczęcie badania wnętrza kontynentu. Okazało się, że lądolód antarktyczny i polarny klimat tam panujący nie są zjawiskami odwiecznymi, że w przeszłości na Antarktydzie panowały inne warunki, klimat był znacznie cieplejszy i rosły tam lasy. Badania wykazały, że pomimo współczesnych ekstremalnych warunków klimatycznych na kontynencie występuje wiele gatunków roślin, porostów i sinic. Stwierdzenia te dały impuls do rozwoju botaniki antarktycznej.

LITERATURA

- AMUNDSEN R. 1912. Die Eroberung des Südpols. Die norwegische Südpolfahrt mit dem Fram 1910–1912. T. 1 i 2. J. F. Lehmann's Verlag, München.
- AMUNDSEN R.; przeł. z niem. B. Wojciechowski. 1957. Zdobywanie bieguna południowego. Wyd. pierwsze polskie. „Iskry”, Warszawa.
- BRITISH MUSEUM 1964. British Antarctic ('Terra Nova') Expedition, 1910. Natural History Reports, Geology. British Museum (Natural History), London.
- CARDOT J. 1907. Musci. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. III. Zoology and botany. British Museum, London.
- DARBISHIRE O. V. 1910. Lichenes. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. V. Zoology and botany. British Museum, London.
- EDWARDS W. N. 1928. The occurrence of *Glossopteris* in the Beacon Sandstone of Ferrar Glacier, South Victoria Land. *Geological Magazine* **65**: 323–327.
- FERRAR H. T. 1907. Report on the field geology of the region explored during the “Discovery” Antarctic Expedition, 1901–4. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. I. Geology. British Museum, London.
- FOGG G. E. 1992. A history of Antarctic science. Cambridge University Press, Cambridge.
- FOSLIE M. 1907. Marine algae. II. – *Corallinaceae*. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. III. Zoology and botany. British Museum, London.
- FRITSCH F. E. 1912. Freshwater algae. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. VI. Zoology and botany. British Museum, London.
- GEPP A., GEPP E. S. 1907. Marine algae. I. – *Phaeophyceae* and *Florideae*. W: L. FLETCHER, F. J. BELL (red.), National Antarctic Expedition 1901–1904. Natural History. Vol. III. Zoology and botany. British Museum, London.
- JONES M. 2003. The last great quest: captain Scott's Antarctic sacrifice. Oxford University Press, New York.
- KÖHLER P. 2012. Stulecie zdobycia bieguna południowego Ziemi. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. [w druku]
- MURRAY G. 1901. Botany. W: G. MURRAY (red.), The Antarctic Manual for the Use of the Expedition of 1901. London, Royal Geographic Society.
- RIFFENBURGH B. 2004. Shackleton's forgotten expedition: the voyage of the Nimrod. Bloomsbury, New York.
- SCOTT R. F.; przeł. z ang. I. Bukowski. 1960. Ostatnia wyprawa Scotta. Wydawnictwo Sport i Turystyka, Warszawa.
- SENCINA D. S. 2005. A historical survey of botanical exploration in Antarctica. *Huntia* **12**(1): 31–69.
- SHACKLETON E. H. 1909. The heart of the Antarctic, being the story of the British Antarctic Expedition, 1907–1909. Vol. 1 i 2. J. B. Lippincott Company, Philadelphia.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

<http://www.nhm.ac.uk/about-us/news/2012/january/scotts-south-pole-expedition-science-legacy107676.html> (dostęp 5 II 2012)

Piotr KÖHLER

**NAGRODA ŁÓDZKIEGO TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO DLA PROFESORA
ROMUALDA OLACZKA**

**Scientific Society of Lodz Award
for Professor Romuald Olaczek**

W dniu 4 kwietnia 2012 roku Profesor Romuald Olaczek został uhonorowany nagrodą Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Jest ona formą podziękowania Profesorowi za jego zasługi dla ochrony przyrody w naszym kraju oraz za pracę na rzecz regionu łódzkiego. Ponad 50-letnia działalność naukowa prof. Romualda Olaczka to około 350 publikacji, których jest autorem lub współautorem, w tym m.in.: 100 artykułów, map i rozpraw naukowych, 8 książek naukowych, 15 książek popularnonaukowych i podręczników. Swój dorobek naukowy prof. Romuald Olaczek wykorzystywał w praktyce. Wprowadził do języka naukowego i praktyki prawnej pojęcie „użytek ekologiczny”. Był współautorem koncepcji i dokumentacji naukowej 3 parków krajobrazowych i około 50 rezerwatów. W trakcie 50 lat pracy dydaktycznej w Uniwersytecie Łódzkim prof. Romuald Olaczek wypromował około 100 magistrów i 12 doktorów. Zorganizował, pierwszy w polskich uniwersytetach, kierunek studiów „Ochrona środowiska” (1991 rok). Prof. Romuald Olaczek jest członkiem licznych komitetów naukowych i redakcji czasopism. Jest członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody, a w latach 1992–1995 był jej przewodniczącym. Uczestniczy w pracach: 4 komitetów naukowych PAN, Rady Naukowej Instytutu Botaniki PAN, Rady Naukowej Instytutu Dendrologii PAN, Zarządu Głównego Ligi Ochrony Przyrody oraz rad naukowych kilku parków narodowych i krajobrazowych. Jest członkiem rad redakcyjnych 4 czasopism naukowych. Został uhonorowany licznymi odznaczeniami, m.in.: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Honorową Odznaką Województwa Łódzkiego, Medalem „UŁ w służbie społeczeństwu i nauce”. W maju 2011 roku, jako pierwsza osoba z Polski, został uhonorowany

przyznaniem tzw. „Srebrnego Liścia Planta Europa”. Książka prof. Romualda Olaczka pt. *Skarby przyrody i krajobrazu Polski* otrzymała tytuł „Książka Roku 2008” i nagrodę „Złotej Róży 2009” za najlepszą książkę popularnonaukową sezonu.

Ogromne doświadczenie, wiedza, erudycja i pasja z jaką podchodzi do swoich poczynań prof. Romuald Olaczek sprawiają, że ciągle jest on jeszcze bardzo aktywnym uczestnikiem licznych przedsięwzięć naukowych i organizacyjnych.

Leszek KUCHARSKI

**POLSKIE TOWARZYSTWO
MYKOLOGICZNE JAKO KLUCZOWE
OGNIWO W SIECI WYMIANY INFORMACJI
O GRZYBACH**

**Polish Mycological Society as a key node of the
fungi-related information exchange network**

Od wielu lat w rozmowach osób zajmujących się zawodowo i amatorsko grzybami wyrażana była potrzeba utworzenia stowarzyszenia mykologów, działającego na podobieństwo innych polskich organizacji naukowych, np. Polskiego Towarzystwa Fitopatologicznego. Czołowe postaci mykologii polskiej były przez lata blisko związane z Polskim Towarzystwem Botanicznym (PTB). Profesorowie: Alina Skirgiełło, Anna Bukiewicz, Maria Dynowska, Maria Lisiewska, Maria Ławrynowicz oraz Tomasz Majewski i Władysław Wojewoda przez lata działali aktywnie jako członkowie Sekcji Mikologicznej (pisownia oryginalna) PTB¹. Członkowie tej Sekcji przy oddziałach PTB spotykali się regularnie w kilku miastach Polski. W Poznaniu i Łodzi tradycja ta jest kultywowana po dziś dzień. Czy istniała zatem potrzeba stworzenia nowej prawnej osobowości – towarzystwa

¹ kwestię nazewnictwa omówiono w dalszej części niniejszego artykułu (patrz s. 98–99). Kopię oryginalnego pisma Rady Języka Polskiego przy Prezydium PAN można znaleźć w tekście zamieszczonym w *Wiadomościach Botanicznych* 55(1/2): 144, 2011.

szczególnie akcentującego zainteresowanie jego członków grzybami?

Niezależnie od czynnego uczestnictwa w Zjazdach PTB, polscy mykolodzy spotykali się również co kilka lat na Sympozjach Mykologicznych. Ich organizatorami byli liderzy ośrodków naukowych zrzeszających większe grupy mykologów. Przedostatnie, IV Sympozjum, odbyło się w Sandomierzu w 2004 roku, a jego organizatorem był prof. dr hab. Wiesław Mułenko (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej). W 2010 roku organizacji podjęła się natomiast prof. dr hab. Maria Dynowska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Długie obrady na olsztyńskim Sympozjum zaowocowały deklaracją utworzenia Towarzystwa zajmującego się wyłącznie grzybami. Jednym z motywów tej decyzji była udowodniona i ogólnie akceptowana pozycja grzybów na drzewie rodowym wszystkich organizmów. Grzyby od dawna przestały być traktowane jako rośliny niższe, a od opublikowania pracy Roberta Whittakera w *Science* w 1969 roku, „Fungi” stanowią niezależne królestwo świata żywego. Również podejście molekularne do badań filogenetycznych potwierdziło bezspornie, że są one blisko spokrewnione ze śluzowcami i zwierzętami, ale bardzo daleko im do królestwa roślin. Ten naukowy aspekt sprawy wydawał się ważny, ale oczywiście nie przesądzał o powołaniu Polskiego Towarzystwa Mykologicznego (PTMyk). Funkcjonowanie badaczy grzybów jedynie w ramach Polskiego Towarzystwa Botanicznego okazało się niewystarczające, mimo że współpraca z botanikami w ramach PTB układa się bardzo dobrze i wskazuje na potrzebę utrzymania w tym towarzystwie sekcji zrzeszającej mykologów. Podstawowym motywem utworzenia odrębnej struktury stał się ruch amatorski rozkwitający dzięki technologiom internetowym, dla którego PTB jako instytucja zrzeszająca profesjonalistów była zamknięta, podczas gdy od kilkunastu lat w Polsce zaczęły pojawiać się lokalne, dynamicznie działające stowarzyszenia miłośników grzybów.

W 1997 roku mgr inż. Marek Snowarski z Wrocławia założył platformę internetową pod adresem www.grzyby.pl, która początkowo miała

funkcjonować jako pierwszy polski internetowy atlas grzybów, ale wkrótce stała się punktem wymiany informacji mykologicznej. Bio-forum, które pojawiło się na tej stronie w 2002 roku, zaczęło zrzeszać z każdym miesiącem coraz więcej miłośników grzybobrań, ale również mykologów profesjonalistów oraz amatorów, którzy zapalili się do badań naukowych. Większość osób odwiedzających stronę to grzybiarze, którzy szukają na niej odpowiedzi, czy i gdzie można znaleźć w danym momencie grzyby jadalne. Liczba ich wejść na stronę w ciągu roku wynosi około pół miliona, a ich zainteresowanie skierowane jest na mapki „grzybności”, które zostały umieszczone na stronie głównej i na bieżąco wyświetlają dane z terytorium Polski. Szacuje się, że około 1000 osób odwiedzających rocznie ten portal to amatorzy interesujący się innymi grzybami, niż pospolite jadalne gatunki. Wydaje się, że platforma www.grzyby.pl miała i ma duży wpływ na pogłębianie wiedzy wielu osób. Wiemy, że co najmniej kilka z nich zaczęło podchodzić do wiedzy o grzybach metodycznie i profesjonalnie.

Kilkadziesiąt osób będących stałymi gośćmi bio-forum to pasjonaci czerpiący osobistą przyjemność z poznawania rzadkich grzybów i znajdowania ich nowych stanowisk w Polsce. Dla profesjonalistów dane zbierane przez amatorów na terytorium Polski są bezcenne, szczególnie jeśli identyfikowane grzyby i ich stanowiska są odpowiednio dokumentowane (zdjęcia i/lub okazy zielnikowe) i weryfikowane przez specjalistę. Na www.grzyby.pl jest zarejestrowanych obecnie około cztery tysiące osób, choć niektórzy pojawiają się wyłącznie jednorazowo, by przedyskutować z innymi kwestie identyfikacji grzybów. Kilkadziesiąt osób pozostaje zaangażowanych aktywnie. Marek Snowarski oceniając w perspektywie kilkunastu lat działalność bio-forum i jego wpływ społeczny zauważa, że zainspirowało ono wiele osób do hobby mykologicznego, a przy tym dało wygodną platformę komunikacji. Jest to o tyle cenne, że kilkoro specjalistów lub bardzo zaawansowanych badaczy niezwiązanych bezpośrednio z instytucjami badającymi grzyby – dr Anna Kujawa i dr Błażej Gierczyk oraz

Ryc. 1. Zebranie założycielskie Polskiego Towarzystwa Mykologicznego (Łódź, listopad 2011) (fot. B. Osiński).

Fig. 1. The founding meeting of the Polish Mycological Society (Łódź, November 2011) (phot. B. Osiński).

mykologodzy, dr Marcin Piątek i dr Dariusz Karasiński – konsultują na bieżąco internetowe doniesienia o grzybach. Niestety specjalistów jest ciągle za mało jak na rosnącą liczbę pytań. Pojawiła się na forum również możliwość systematycznego zbierania informacji w bazie rzadkich gatunków GREJ. W ślad za Bio-forum pojawiły się kolejne stowarzyszenia miłośników grzybów i kluby internetowe zrzeszające hobbystów. Wymienić należy między innymi internetowy klub „Darz Grzyb” czy Stowarzyszenie „Na grzyby”. Powszechne zainteresowanie tymi organizmami zostało zatem potwierdzone. Działalność amatorską na rzecz poznania mykobioty Polski do 2006 roku podsumowuje Kujawa (2009).

Jednocześnie – na sympozjach mykologicznych często zaczęli pojawiać się badacze grzybów nie zajmujący się grzybami wielkoowocnikowymi, czyli tymi, które tradycyjnie były traktowane jak rośliny. Biochemicy, dermatolodzy, alergolodzy, genetycy nie odnajdywali

się w środowisku związanym z grzybami leśnymi, a przecież deklarowali współpracę i chęć wymiany myśli. Międzynarodowe konferencje mykologiczne organizowane przez European Mycological Association oraz International Mycological Association również sprawiły, że polscy badacze grzybów spotykający się na zagranicznych zjazdach ze zdumieniem odkrywali, że się nie znają i że nie ma takiej platformy, która mogłaby ich połączyć. Niezwykle potrzebne stało się dla nas powołanie nowej organizacji, która mogłaby zaistnieć również w wymiarze międzynarodowym. Polska, jako bodaj jedyne z państw europejskich, nie posiadając towarzystwa grupującego mykologów, głos w sprawie grzybów zabierała z ramienia Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Wobec potwierdzonej potrzeby założenia towarzystwa mykologicznego, od jesiennego spotkania w 2010 roku w Olsztynie, grupa inicjatywna intensywnie pracowała przez rok nad

statutem, dokumentacją i nazwą dla nowego towarzystwa. Ta ostatnia okazała się sporna i budząca wiele emocji. Od lat trwała bowiem dyskusja nad przyjęciem jednej z dwóch form ortograficznych dla nauki o grzybach: mykologia lub mykologia, co przeniosło się również na brzmienie nazwy towarzystwa. Zaistniała więc konieczność odwołania się do najwyższej w Polsce instancji decydującej o formach językowych. Ostatecznie, w czerwcu 2011 roku Rada Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk „opowiedziała się za przyjęciem jako jedynej poprawnej formy zapisywanej przez „y”, czyli: mykologia, mykologiczny, mykolog”. Oryginalny list informujący o tej decyzji Rady, zamieszczony został w *Wiadomościach Botanicznych* w 2011 roku (Vol. 55, no. 1/2, s. 144).

5 listopada 2011 roku w Łodzi na spotkaniu połączonym z konferencją pt. „Polskie tradycje użytkowania grzybów i ich ochrony wkładem do europejskiego dziedzictwa kultury” (patrz str. 82 niniejszego zeszytu) zorganizowaną przez zespół prof. dr hab. Marii Ławrynowicz, przy udziale prezydenta Europejskiego Stowarzyszenia Mykologicznego (EMA) dr. Davida Mintera i organizatora 16. Kongresu Europejskich Mykologów w Grecji (2010) dr. Stefanosa Diamandisa, nastąpiło powołanie Polskiego Towarzystwa Mykologicznego (Ryc. 1). W gronie członków założycieli znalazło się 34 mykologów reprezentujących większość polskich uczelni wyższych i innych jednostek naukowych oraz kilku mykologów-amatorów. Do pierwszego zarządu zostali wybrani: dr Marta Wrzosek (Uniwersytet Warszawski) jako prezes, dr hab. Janusz Łuszczynski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) jako wiceprezes, dr Małgorzata Ruszkiewicz-Michalska (Uniwersytet Łódzki) jako sekretarz oraz mgr Julia Pawłowska (Uniwersytet Warszawski) jako skarbnik. Komisję rewizyjną utworzyły: prof. dr hab. Maria Rudawska (Instytut Dendrologii PAN) – będąca jednocześnie przewodniczącą Sekcji Mikologicznej PTB, dr Anna Drozdowicz (Uniwersytet Jagielloński) oraz dr Anna Biedunkiewicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Siedzibą nowej organizacji jest Ogród Botaniczny Uniwersytetu Warszawskiego

mieszczący się przy Alejach Ujazdowskich 4 w Warszawie – miejsce związane z osobą wielce zasłużoną dla rozwoju mykologii w Polsce, panią prof. Aliną Skirgiełło.

W ciągu ostatniego roku PTMyk uzyskało osobowość prawną, wpis do KRS pod numerem 0000422681 oraz numery REGON i NIP. Konkurs na logo Polskiego Towarzystwa Mykologicznego (Ryc. 2) wygrał w marcu tego roku profesjonalny grafik, pan Aleksander Bąk.

**POLSKIE TOWARZYSTWO
MYKOLOGICZNE**

Ryc. 2. Oficjalny znak graficzny Polskiego Towarzystwa Mykologicznego (projekt – A. Bąk).

Fig. 2. Official logo of the Polish Mycological Society (project – A. Bąk).

Aktywność naukową towarzystwa rozpoczęła, zorganizowana pod koniec sierpnia 2012 roku, sesja terenowa w Biebrzańskim Parku Narodowym (Ryc. 3), stawiająca sobie za cel wykonanie pierwszej metodycznej inwentaryzacji grzybów tego terenu. Plonem czterech dni zbiorów jest około 400 taksonów grzybów wielkoowocnikowych, mikroskopijnych (entomopatogenów, pasożytów roślin, grzybów glebowych i związanych ze szczątkami roślinnymi) oraz śluzowców. Wiele z nich nie było wcześniej znanych z tego terenu, a niektóre stwierdzono po raz pierwszy w Polsce. Zdecydowano, że przy wsparciu Parku Narodowego badania inwentaryzacyjne będą na tym terenie kontynuowane, a ich wyniki przedstawione w opracowaniu monograficznym.

17 listopada bieżącego roku w Warszawie odbyło się pierwsze Walne Zgromadzenie PTMyk (Ryc. 4), na którym poza sprawozdaniem i wyborami nowych władz podjęto tematykę bieżącą. W składzie Zarządu nastąpiła jedna zmiana – jako wiceprezes została wybrana dr Anna Kujawa, a w komisji rewizyjnej zasiadli: prof. Wiesław Mułenko, dr Jarosław Szkodzik oraz dr Magdalena Frąc. Zaprezentowane zostały propozycje nowych list grzybów chronionych, przygotowywane na zlecenie Generalnej Dyrekcji Ochrony

Ryc. 3. Sesja terenowa w Biebrzańskim Parku Narodowym (sierpień 2012) (z archiwum PTMyk).

Fig. 3. Field session in the Biebrza National Park (August 2012) (form the archive of PTMyk).

Środowiska; wystąpił również dr Andrzej Kepel reprezentujący Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra” przedstawiając kwestie prawne mające wpływ na kształtowanie list gatunków chronionych. Omówiono zmiany w Kodzie Nomenklatury Głonów, Grzybów i Roślin przegłosowane przez Międzynarodowy Kongres Botaniczny w Melbourne w 2011 roku. Część tych zmian uprawomocni się w styczniu 2013 roku i będzie dotyczyła wszystkich mykologów (wszystkie informacje, sprawozdania i prezentacje zjazdowe są dostępne na stronie PTMyk – www.ptmyk.pl lub www.biol.uw.edu.pl/ptmyk).

Podstawowym celem, jaki postawiło przed sobą Towarzystwo, jest przyczynianie się do rozwoju mykologii i umacnianie jej interdyscyplinarnego charakteru oraz upowszechnianie wiedzy

mykologicznej. Mamy nadzieję, że realizacja tych celów doprowadzi do głębszego poznania i zachowania różnorodności gatunkowej grzybów w Polsce. Towarzystwo ma za zadanie podnosić poziom wiedzy swoich członków i wspierać ich działania naukowe, przyczyniać się do integracji środowiska, rozwoju kontaktów i wymiany myśli między członkami, a także wspierać rozwój infrastruktury mykologii w Polsce, co oznacza pomoc lokalnym organizacjom grzyboznawczym i jednostkowym inicjatywom np. wystawom grzybów. Towarzystwo jest otwarte na potrzeby kultury i gospodarki, więc zajmuje się również konsultacjami tłumaczeń książek i innych wydawnictw popularno-naukowych (także filmów), wspiera amatorów zwracających się o porady w sprawach związanych z grzybami, a w razie potrzeby kieruje ich do tych organizacji, które

są wyspecjalizowane w konkretnych zagadnieniach. Cele statutowe pragniemy osiągnąć przez organizowanie posiedzeń, wydawanie własnych czasopism naukowych i popularno-naukowych oraz książek i monografii, poprzez gromadzenie własnego księgozbioru mykologicznego i jego udostępnianie, redagowanie własnej strony internetowej, będącej forum wymiany informacji. Chcemy inicjować, popierać, organizować i koordynować badania. Pragniemy również, by PTMyk stało się platformą umożliwiającą wyrażanie opinii w sprawach związanych z zagrożeniem i ochroną oraz restytucją polskiej bioty grzybów, jak również z zagrożeniami ze strony grzybów. Liczymy na to, że upowszechnianie wiedzy będzie skutkowało zmniejszającą się liczbą zatruć grzybami w Polsce. Pragniemy podjąć współpracę z innymi towarzystwami naukowymi i instytucjami

w kraju i za granicą oraz utrzymywać kontakty z nauką światową. Nade wszystko jednak liczymy na to, że będziemy działać jako węzeł wymiany informacji pomiędzy mykologami o różnych specjalnościach. W Polsce działa szereg organizacji skupiających miłośników grzybów i ludzi pracujących z grzybami. Warto wymienić tu choćby Polskie Towarzystwo Botaniczne, Polskie Stowarzyszenie Mykologów Budownictwa, sekcję mykologiczną Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego, Stowarzyszenie „Na Grzyby”, internetowy klub miłośników grzybów „Darzgrzyb” oraz bio-forum. Naszym celem jest stworzyć taką niekonkurencyjną strukturę, która będzie pomocą w rozpowszechnianiu wiadomości o sympozjach i konferencjach, będzie łączyła mykologów nie znających się osobiście i wspomagała działanie tych, którzy potrzebują informacji z terytorium

Ryc. 4. Uczestnicy pierwszego Walnego Zgromadzenia PTMyk (Warszawa, listopad 2012) (fot. M. Wrzosek).

Fig. 4. Participants of the first General Assembly of the Polish Mycological Society (Warsaw, November 2012) (phot. M. Wrzosek).

całej Polski, włączając w te działania amatorski ruch mykologiczny. Chcemy docierać również do tych, którzy nie posługują się Internetem – członkowie mogą zaznaczyć, że informacje życzą sobie odbierać drogą pocztową. Naszym celem nie jest zastępowanie struktur, które istnieją, ale ich łączenie, a jednocześnie dzięki kontaktom z mykologami z organizacji zagranicznych chcemy być reprezentacją i głosem Polski w sprawach związanych z grzybami.

BIBLIOGRAFIA

KUJAWA A. 2009. Amateur mycology in Poland today and tomorrow. W: Z. MIREK, A. NIKEL (red.), Rare, relict and endangered plants and fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, s. 41–44.

Marta WRZOSEK, Anna KUJAWA,
Małgorzata RUSZKIEWICZ-MICHALSKA,
Julia PAWŁOWSKA

OCHRONA SIEDLISK KSEROTERMICZNYCH W MAŁOPOLSCE

Xerothermic habitats protection in Małopolska voivodship

W południowej Polsce półnaturalne murawy kserotermiczne były istotnym elementem krajobrazu rolniczego, a tradycyjne sposoby użytkowania (wypas, koszenie) utrzymywały ich bogactwo gatunkowe i zróżnicowanie zbiorowisk. W wyniku przemian ekonomicznych i gospodarczych w ostatnich dekadach wiele z tych muraw zostało porzuconych, co doprowadziło do niekorzystnych przemian roślinności i zarosnięcia ich przez krzewy oraz drzewa. W Małopolsce, szczególnie na Wyżynie Miechowskiej, zachowały się jeszcze miejsca z pięknymi murawami nawapiennymi, bogatymi w rzadkie w skali Polski rośliny. Większość z tych miejsc objętych jest ochroną rezerwatową. Ten rodzaj ochrony w przypadku półnaturalnych biocenoz, jakimi są wtórne murawy kserotermiczne, jest jednak mało skuteczny. Długoterminowe obserwacje

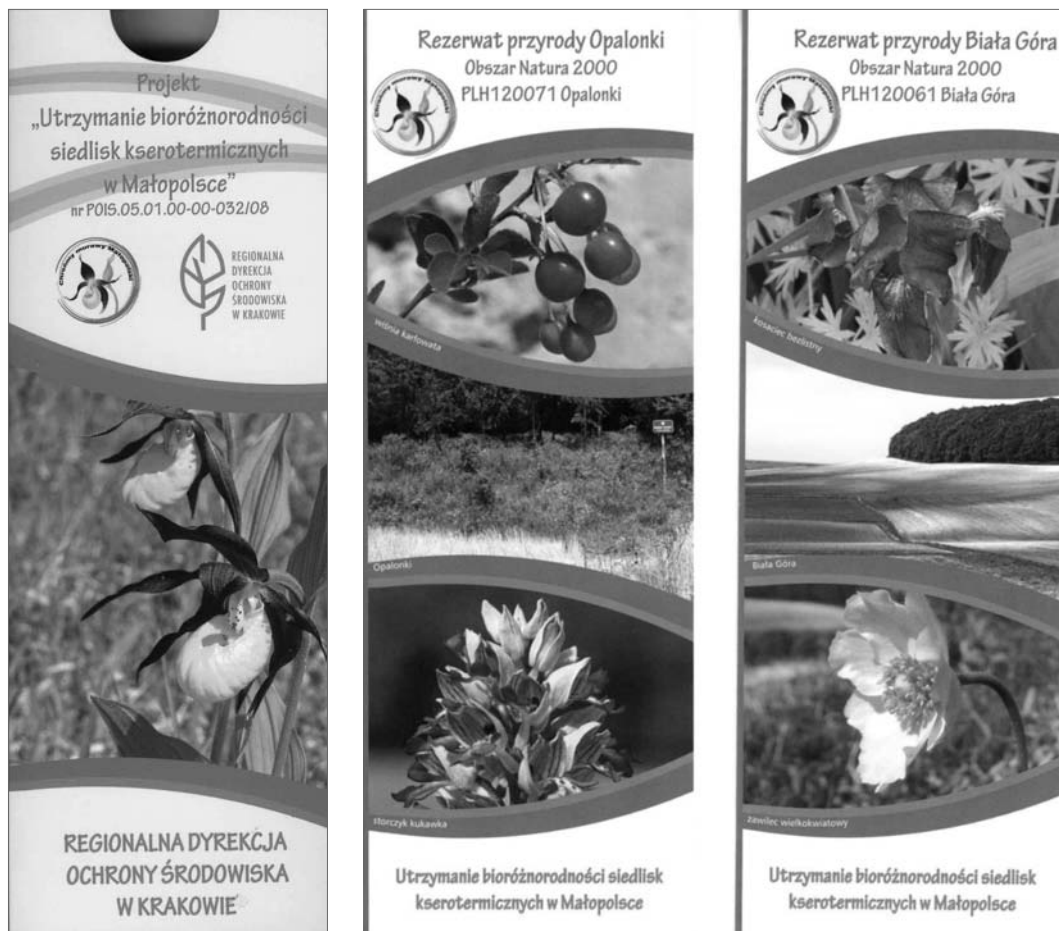
przemian roślinności takich muraw, prowadzone w kilku rezerwach w południowej Polsce (m.in. w rezerwacie Skołczanka pod Krakowem i rezerwacie Kajasówka na Wyżynie Krakowskiej), wykazały szybkie tempo ich degradacji po zaprzestaniu użytkowania. Konieczne jest zastosowanie ochrony czynnej, tzn. wprowadzenie odpowiednich zabiegów hamujących wtórną sukcesję roślinności. W ostatnich 2 latach podjęto wiele praktycznych, konkretnych działań umożliwiających skuteczną ochronę najcenniejszych siedlisk kserotermicznych znajdujących się na obszarze Małopolski. Działania te są rezultatem bardzo ważnego i potrzebnego projektu „Utrzymanie bioróżnorodności siedlisk kserotermicznych w Małopolsce”, realizowanego przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Krakowie od 2010 roku. Projekt, zaplanowany na 4 lata (2010–2013), mieści się w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko i jest współfinansowany przez Unię Europejską.

Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej www.kserotermy.krakow.pl.

Do głównych zadań realizowanych w omawianym projekcie należą m.in.:

1. Przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczych obszarów chronionych;
2. Przeprowadzenie zabiegów ochronnych, tzn. koszenia, karczowania, usuwania inwazyjnych gatunków roślin, a także wypasu owiec;
3. Monitoring przyrodniczy skuteczności zabiegów ochronnych;
4. Uprawa *ex situ* i *in situ* zagrożonych gatunków roślin kserotermicznych.

Projektem objęte są rezerваты i obszary Natura 2000: Biała Góra*, Biała Woda*, Białowodzka Góra n. Dunajcem*, Dąbie*, Dolina Eljaszówki, Dolina Klucz wody, Dolina Mnikówska, Dolina Raclawki, Dolina Szklarki, Kajasówka*, Kalina-Lisinieć*, Kwiatówka*, Michałowice*, Opalunki*, Panieńska Góra*, Skała Kmity*, Skałki Przegorzalskie*, Skołczanka*, Sterczów-Ścianka*, Wały*, Wąwóz Bolechowski, Wąwóz Homole*.

Dla 16 spośród wymienionych obiektów (opatrzonych *) opracowano i wydano barwne, dwustronicowe foldery z krótkim opisem położenia (administracyjnego i geograficznego) obszaru, występujących tam zbiorowisk roślinnych i gatunków roślin, a także z uwagami o stanie

murawy i aktualnych zagrożeniach. W każdym z folderów zamieszczona jest mapka ułatwiająca zlokalizowanie opisywanego obiektu oraz fotografie, m.in. wybranych roślin. Całość, wydana staraniem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie, zredagowała Magdalena Szymańska.

Można mieć nadzieję, że foldery dostarczą zainteresowanym nie tylko podstawowych informacji o wybranych murawach kserotemicznych, ale też uświadomią mieszkańcom gmin, na obszarze których one się znajdują, wartość przyrodniczą i walory krajobrazowe takich miejsc, a co za tym idzie – potrzebę ich chronienia.

Stefania LOSTER

**UROCZYŚĆ NADANIA IMIENIA
DR FRANCISZKA KLIMASA DĘBOWI
SZYPUŁKOWEMU (*QUERCUS ROBUR*)
– POMNIKOWI PRZYRODY**

**The naming celebration of the common oak
Quercus robur as ‘Dr Franciszek Klimas
Natural Monument’**

W dniu 19 września 2009 roku odbyła się uroczystość nadania imienia dr Franciszka Klimasa dębowi szypułkowemu – pomnikowi przyrody.

W roku 2009 Polskie Towarzystwo Botaniczne Oddział w Bydgoszczy wystąpiło do Rady Miasta Bydgoszczy z prośbą o powołanie pomnika przyrody – drzewa dębu szypułkowego *Quercus robur*, rosnącego na terenie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Fordonie, w bezpośrednim sąsiedztwie Auditorium Novum. Prośbę zaakceptowano i wydano uchwałę o ustanowieniu pomnika przyrody (Dz. U. Woj. Kuj.-Pom., nr 105, poz. 1749, z dnia 28.10.2009) (Ryc. 1).

Pomniki przyrody to najstarsza forma ochrony dziedzictwa naturalnego, którą obejmuje się szczególnie piękne dorodne drzewa,

Ryc. 1. Tabliczka pamiątkowa (fot. M. Korczyński).

Fig. 1. The commemorative plaque (phot. M. Korczyński).

aleje drzew, skały, źródła, wodospady i jaskinie. Obiekty takie zawsze traktowane były i są nadal jak sanktuaria, jak magiczna świętość. Często nadawano im imiona ludzi zasłużonych, mądrych, dobrych, kochanych, którzy swoją pracą dokonywali rzeczy niezwykłych. Takim właśnie człowiekiem był dr Franciszek Klimas (24 X 1928 – 28 II 1999).

Był on pierwszym kierownikiem i organizatorem Zakładu Botaniki Wydziału Rolniczego filii Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu. Funkcję tę sprawował w latach 1969–1981. W tym czasie prowadził badania naukowe nad nawożeniem ekosystemów leśnych, szatą roślinną i produktywnością użytków łąkowych nawadnianych ściekami z fabryki płyt pilśniowych w Czarnej Wodzie. Analizował rozwój systemów korzeniowych na siedliskach łąk i pól uprawnych. Prowadził badania nad wpływem zanieczyszczeń powietrza emitowanych przez Zakłady Azotowe we Włocławku na otaczającą je roślinność.

Był aktywnym członkiem, a później przewodniczącym Bydgoskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Botanicznego. W tym czasie organizował przyrodnicze wyjazdy dla członków PTB i pracowników Wydziału Rolniczego. Szczególnie często wyjeżdżał z nimi w Tatry i Karkonosze, skąd pochodził i gdzie wcześniej pracował. Wyjazdy te cieszyły się szczególnym powodzeniem i przysporzyły mu wielu sympatyków. Jego pasja poznawania przyrody udzieliła się również członkom Koła Naukowego Botaników, które powołał przy Katedrze Botaniki i Ekologii i nad którym sprawował opiekę merytoryczną. Letnie obozy naukowe organizowane były w najpiękniejszych miejscach naszego regionu, którym często dzięki Franciszkowi Klimasowi, przyznawano status obiektów chronionych. Współpracował z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody przy tworzeniu Zaborskiego Parku Krajobrazowego, a później Parku Narodowego Bory Tucholskie. Dr Franciszek Klimas był wspaniałym dydaktykiem. Kochał przyrodę, pracę i nade wszystko swoich uczniów, z którymi dzielił się swoją wiedzą i ogromną pasją.

Uroczystość nadania imienia dr Franciszka Klimasa dębowi szypułkowemu – pomnikowi

Ryc. 2. W jesiennej szacie (fot. M. Korczyński).

Fig. 2. In the autumn shape (phot. M. Korczyński).

przyrody odbyła się w czasie obchodów 40-lecia powołania Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, w 10 rocznicę śmierci Doktora (Ryc. 2). W uroczystości wzięło udział wielu absolwentów Wydziału Rolniczego, władze uczelni w osobie Jego Magnificencji Prorektora prof. dr hab. Wojciecha Kapelańskiego i JM Prorektora prof. dr hab. Janusza Prusińskiego. Uroczystość uświetnił swoją obecnością europoseł Eugeniusz Kłopotek.

Symbolicznego odsłonięcia dokonał JM Prorektor prof. dr hab. Wojciech Kapelański.

Życzymy naszemu drzewu – dębowi szypułkowemu *Quercus robur* – dobrego zdrowia, aby doczekało sędziwego wieku zaświadczać o historii tego miejsca, o ludziach i wydarzeniach.

Ewa KRASICKA-KORCZYŃSKA,
Tomasz STOSIK, Maciej KORCZYŃSKI

RELACJA: MISTRZ – UCZEŃ. PAMIĘCI PROFESORA JANUSZA BOGDANA FALIŃSKIEGO (1934–2004)

The Master and the followers. Professor Janusz Bogdan Faliński (1934–2004) in memoriam

Każdy z uczniów „Zbiorczej Szkoły Gminnej Doktorantów i Magistrantów w Białowieży” – a taką nazwę ukuliśmy (nikt już dzisiaj nie pamięta w jakich okolicznościach) na odbywające się od drugiej połowy lat 70. ubiegłego wieku spotkania młodych pracowników z różnych jednostek naukowych w kraju (Faliński 2004a, Holeksa 2004, Czarnecka 2005) – nosi w pamięci inny obraz naszego Mistrza. Daliśmy temu wyraz w zbiorku wspomnień o Profesorze Januszu Bogdanie Falińskim, opublikowanym w rok po Jego śmierci (Obidziński, Adamowski

2005). Jawi się z nich obraz Człowieka o niepospolitej umysłowości i niebanalnej osobowości. Jak zatem opisać Kogoś takiego w sposób niebanalny, nietuzinkowy? Postanowiłam uciec się do... aforyzmów. Sam Profesor był bowiem nie-doścignionym wzorem w doborze aforyzmów, sentencji, wierszy, którymi – jako mottami – opatrywał wszystkie swoje wystąpienia i teksty. Dlaczego chcę się posłużyć aforyzmem? Jest i na to odpowiedź w... aforyzmie:

Aforyzm jest ostatnim ogniwem długiego łańcucha myśli.

Marie von Ebner-Eischenbach (1830–1916), austriacka poetka i pisarka, najwybitniejsza aforystka świata

Zacznę tak, jak zwykł nas uczyć prof. J. B. Faliński – od znaczenia słowa „mistrz” i jego brzmienia w kilku językach.

Mistrz – 1. człowiek przewyższający innych umiejętnością czegoś, biegłością w czym, nie-dościgniony w jakiejś dziedzinie; 2. człowiek, którego się obiera za wzór, którego się naśladowuje; nauczyciel (Tokarski 1980).

łac. – magister, gr. klas. – διδάσκαλος, gr. nowoż. – ματρ, franc. – maître, ang. – master, niem. – Meister, wł. – maestro, ros. – мастер, czes. – mistr, lit. – meistras

Przygotowując się do wystąpienia¹ zadawałam sobie wielokrotnie pytanie: „**Co to znaczy być mistrzem (nauczycielem, przewodnikiem)?**” Opierając się na moich 25-letnich kontaktach z prof. J. B. Falińskim spróbuję odpowiedzieć na nie, grupując odpowiedzi w kilku blokach tematycznych, jakie nasuwają mi się w trakcie analizy postawy naszego Nauczyciela.

1. Być mistrzem to pokazywać i uczyć jak patrzeć na świat, uruchamiać wyobraźnię, зараżać innych swoim entuzjazmem, pasją, uczyć się całe życie.

Taką postawę naszego Nauczyciela znakomicie oddają poniższe myśli:

Wyobraźnia jest ważniejsza niż wiedza. Nasza wiedza jest zawsze ograniczona, podczas gdy wyobraźnią ogarniamy cały świat.

Albert Einstein (1879–1955)

Wolę błędy entuzjasty od obojętności mędrca.

Anatol France (1944–1924), pisarz francuski

Cechą wielkich ludzi jest to, że stawiają innym o wiele mniejsze wymagania niż sobie.

Marie von Ebner-Eischenbach

Dzielny nauczyciel umie innych nauczyć nawet tego, na czym sam się nie zna.

Tadeusz Kotarbiński (1886–1981), filozof, logik, prakseolog

2. Być mistrzem to pokazywać i uczyć jak wciąż poszukiwać przyczyn obserwowanych zjawisk, zadawać pytania, formułować myśli, stawiać problemy, hipotezy, realizować pomysły, organizować warsztat pracy.

Najpierw oddam głos aforystom:

Prawdziwa wiedza to znajomość przyczyn.

Arystoteles (384–322 p.n.e.), jeden z największych filozofów greckich, twórca koncepcji ontologicznej

Plan naukowy niepoparty hipotezą roboczą jest szkieletem bez żywego ciała.

Ludwik Hirsztfeld (1884–1954), polski lekarz, bakteriolog, immunolog

Gdy pytasz, wstydzisz się tylko raz; gdy nie wiesz, wstydzisz się całe życie.

Prysłowie japońskie

Jak dotąd nikt jeszcze nie wymyślił sposobu, żeby coś zrozumieć bez zadawania pytań.

Fatima Mernissi, „Dzieciństwo w Haremie. Sny o wolności” (tłum. E. Skweres)

żyć to znaczy myśleć.

Cyceron (106–43 p.n.e.), rzymski mąż stanu, mówca i filozof

Myśleć jest rzeczą mozolną.

Henryk Elzenberg (1887–1967), polski filozof, historyk filozofii, aksjolog

¹ Tekst wystąpienia na 41. Białowieskim Seminarium Geobotanicznym (14–16 listopada 2012 roku)

Podstawą myśli jest rozum, oceny – wątpliwość.

Iason Evangelu (ur. 1926),
grecki poeta, myśliciel, lekarz

Wiele wspaniałych pomysłów zmarło w drodze do biurka.

Max Frisch (1911–1991),
szwajcarski pisarz, dramaturg i architekt

Połowę zrobił, kto zaczął.

Horacy (65–8 p.n.e.),
jeden z największych liryków rzymskich

Być stałym, to nie znaczy zaczynać ciągle od nowa, ale wyrwać.

Leonardo da Vinci (1452–1519), malarz, rzeźbiarz, architekt, badacz przyrody, filozof

Unikaj badań, z których wynika dzieło umiera wraz ze swoim stwórcą.

Leonardo da Vinci

Prawdziwa szkoła to warsztat pracy.

Pierre J. Proudhon (1809–1865), francuski teoretyk anarchizmu, ekonomista, socjolog

Trudnej sztuki myślenia, podawania w wątpliwość utartych schematów, formułowania tematów prac, stawiania hipotez, sporządzania algorytmu badań, które by te hipotezy weryfikowały, podejmowania długoterminowych badań, wytrwałości w raz podjętym zamierzeniu i jeszcze wielu, wielu innych rzeczy uczyliśmy się na seminariach, zainicjowanych przed trzydziestu kilku laty przez prof. prof. Krystynę i Janusza B. Falińskich, a kontynuowanych w ostatnich latach przez jednego z pierwszych uczestników tych spotkań, prof. Jana Holeksę (Holeksa 2004). Oto jak sam prof. J. B. Faliński wspominał po latach te „seminaria nadobowiązkowe” (Faliński 2004a):

Ryc. 1. Na zboczu doliny Bugu w Mielniku. Sesja terenowa w ramach I Letniej Szkoły Geobotanicznej w Wólce nad Bugiem, czerwiec 1984 r. (z archiwum B. Czarneckiej).

Fig. 1. On the slope of the Bug river valley in Mielnik. Field session during the 1st Geobotanical Summer School, Wólka on the Bug river, June 1984 (from the collection of B. Czarnecka).

Ryc. 2. Wśród uczestników II Letniej Szkoły Geobotanicznej w Białowieży, październik 1985 r.; przed wejściem do Stacji (fot. W. Pietraszewski).

Fig. 2. Among the participants of the 2nd Geobotanical Summer School, Białowieża, October 1985 (phot. W. Pietraszewski).

[...] *na białowiejskich seminariach nadobowiązkowych wolno pytać o wszystko, wolno skrytykować profesora, można ubiec docenta, zgłaszając swój oryginalny pomysł, można godzinami dzielić się projektem z rówieśnikami...*

[...] *w Białowieży można się uczyć trudnej sztuki wyboru zadania badawczego i formułowania tytułu rozprawy lub artykułu. Czynieć to można na własnym lub cudzym przykładzie po 5, 10 i 15 razy, a potem jeszcze zabawić się poszukiwaniem jego odpowiedników w językach angielskim, niemieckim, francuskim. [...]*

Uzupełnieniem Seminariów Białowiejskich były Letnie Szkoły Geobotaniczne (LSG), ważne dla wielu początkujących wówczas badaczy roślin i roślinności, więc krótko przypomnę ich historię (Ryc. 1–5).

I LSG w Wólce nad Bugiem (czerwiec 1984 r.) była poświęcona prezentacji nowych,

dynamicznie rozwijających się kierunków badawczych z zakresu geobotaniki i ekologii populacji, jak: kartowanie florystyczne, fotointerpretacja roślinności na zdjęciach lotniczych, struktura populacji roślinnych, geobotaniczne podstawy ochrony szaty roślinnej (Kurowski 1985). Hasłem przewodnim II LSG (Białowieża, październik 1985 r.) były „Sposoby badania relacji: roślinność – inne komponenty środowiska”; realizowano tę problematykę w dwóch grupach – gleboznawczej i ekoklimatycznej (Czarnecka, Kucharczyk 1987). W trakcie III LSG (Krutyn k. Rucianego, wrzesień 1987 r.), zamiast propozycji określonych zadań badawczych, uczestnicy poznali tylko ogólną tematykę spotkania: „Dynamika roślinności i populacji roślinnych”, po czym sami musieli dokonać wyboru problemu, postawić hipotezę roboczą, a następnie w toku badań terenowych i kameralnych ustalić algorytm

postępowania, które doprowadzi do weryfikacji hipotezy (Czarnecka 1988). IV LSG odbyła się na terenie Słowińskiego Parku Narodowego (Gardna Wielka k. Łeby, wrzesień 1989 r.). Jej naczelną hasło brzmiało „Koncepcja i metodyka badań biologii rozwojowej roślin na przykładzie nadmorskich psammofitów” (Czarnecka 1990). Kameralny charakter miała ostatnia, V LSG, która odbyła się w Toruniu (wrzesień 1994 r.) i była poświęcona „Metodom numerycznym w badaniach struktury i funkcjonowania szaty roślinnej” (Czarnecka 1995).

Łącznie w obu typach spotkań wzięło udział kilkuset uczestników oraz kilkudziesięciu wykładowców i animatorów prac terenowych i kameralnych. Wszystkim spotkaniom towarzyszyła zawsze sprawna organizacja, zapał i wzajemna życzliwość „kursantów”, a zadzierzgnięte przed laty naukowe kontakty i przyjaźnie trwają do dziś.

3. Być mistrzem to pokazywać i uczyć jak tworzyć własną bibliotekę, zachęcać do czytania, pracy ze słowem (w mowie i piśmie).

Roli książki w życiu człowieka poświęcono wiele myśli, poczynając od starożytności, przytoczę zatem choćby kilka z nich:

Książki są lekarstwem dla umysłu.

Demokryt (470–361 p.n.e.), największy filozof grecki kierunku materialistycznego

Pokój bez książek jest jak ciało bez duszy.

Cyceron (106–43 p.n.e.), rzymski mąż stanu, mówca i filozof

Wszyscy ludzie świata, wiedźcie.

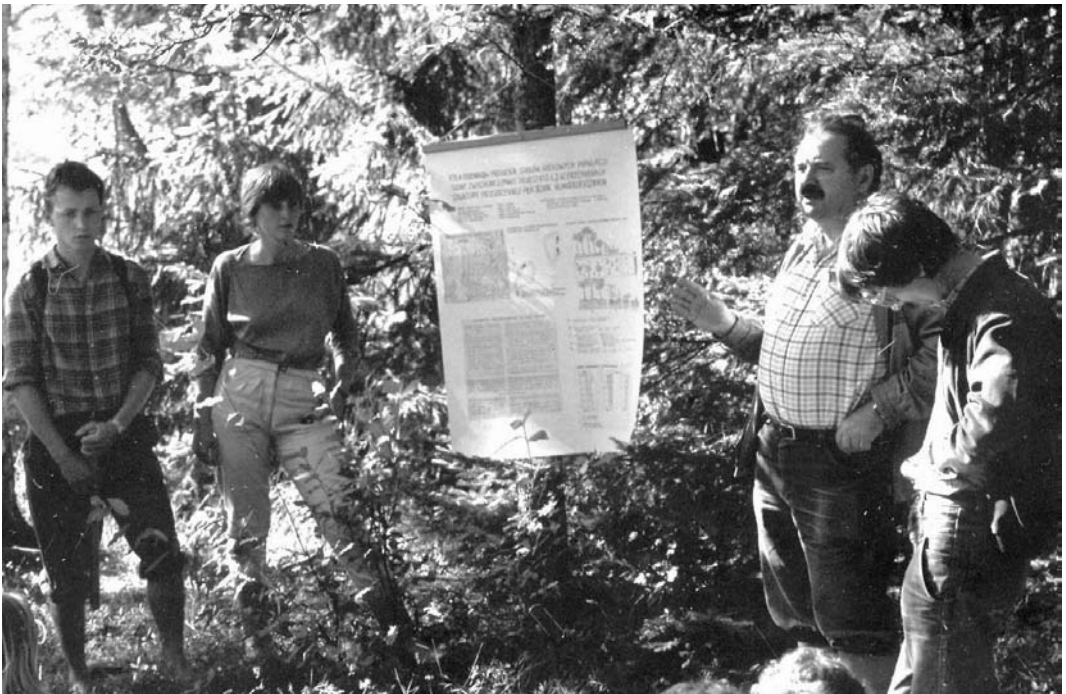
Który pismo waży lekce,

Czytających słuchać nie chce,

Jest podobien ku głuchemu

I niememu dobytкови [...]

Marcin Bielski (ok. 1495–1575), żołnierz, historyk, poeta satyryczny, pisarz i tłumacz

Ryc. 3. Podczas prezentacji wyników pracy w terenie. III Letnia Szkoła Geobotaniczna w Krutyni k. Rucianego, wrzesień 1987 r. (z archiwum B. Czarneckiej).

Fig. 3. During presentation of the results of the field studies. The 3rd Geobotanical Summer School, Krutyń near Ruciane, September 1987 (from the collection of B. Czarnecka).

Książka – najczystsza istota ludzkiego ducha.

Thomas Carlyle (1795–1881),
angielski myśliciel, historyk i pisarz

*Przyzwyczaj się do czytania książek, to zbudować
sobie schron przed większością przykrości dnia
codziennego.*

William S. Maugham (1874–1965), pisarz angielski,
z wykształcenia lekarz

*Im bardziej spoufalamy się z dobrymi książkami, tym
mniej stajemy się krąg ludzi, których towarzystwo jest
satisfakcjonujące.*

Ludwig A. Feuerbach (1804–1872), filozof niemiecki,
teoretyk ateizmu XIX w.

Myślę nieraz, jak bardzo mało satysfakcjonujące
musiało być nasze towarzystwo dla Profesora,
który był na bieżąco nie tylko z literaturą
fachową, ale i beletrystyką... Nigdy jednak nie

dawał nam tego poznać w sposób nazbyt do-
tkliwy.

Odpowiednie dać rzeczy słowo.

Cyprian Kamil Norwid (1821–1883), poeta, dramaturg,
prozaik

*Zwięzłe słowo nie zawsze jest przyjacielem jasności
myśli.*

Ks. Stanisław Musiał
(„Dwanaście koszy ułomków”)

Z krótkich i długich przemówień taki sam pożytek.

Epikur (341–270 p.n.e.), przedstawiciel greckiej filozofii
materialistycznej

Rozprawa

*O czymkolwiek rozprawa, im dłużej się wiodła,
Tym dalsza jest od prawdy, jak woda od źródła.*

Adam Mickiewicz (1798–1855)

Ryc. 4. W Słowińskim Parku Narodowym podczas IV Letniej Szkoły Geobotanicznej w Gardnej Wielkiej k. Łeby, wrzesień 1989 r. (fot. G. Wiktorowicz).

Fig. 4. In the Słowiński National Park, during the 4th Geobotanical Summer School, Gardna Wielka near Łeba, September 1989 (phot. G. Wiktorowicz).

Ryc. 5. Z uczestnikami Seminarium Geobotanicznego w Puszczy Białowieskiej, luty 2003 r. (z archiwum B. Czarneckiej).

Fig. 5. With the participants of the Geobotanical Seminar in the Białowieża Primeval Forest, February 2003 (from the collection of B. Czarnecka).

4. Być mistrzem to pokazywać i uczyć jak konfrontować się z innymi, oceniać, recenzować, krytykować, ale i przyjmować krytykę.

W nauce nie powinniśmy się kierować ludźmi, lecz faktami.

Maria Skłodowska-Curie (1867–1934)

Tylko oczyma drugich możemy dostrzec własne błędy.

Przysłowie chińskie

Bardziej miłuj tego, kto wytyka ci błędy, niż tego, kto cię chwali.

Przysłowie arabskie

Nie krytyka, a jej brak powinien budzić nasz niepokój.

Stefan Kisielewski (1911–1991), prozaik, publicysta, krytyk muzyczny, kompozytor

Nie byłby jednak prof. J. B. Faliński sobą, gdyby od czasu do czasu nie dawał wyrazu

ocenie „dzieł” nienajwyższych lotów, jak we fraszce poety staropolskiego Jana Borkowskiego „Na dawną cenzurę świeża odpowiedź”:

Księgi teraz i mądrzy, i głupi wydają.

Czemu? – Bo je mądrzy i głupi czytają.

Zatem Apollo kwoli tak różnym humorom

Tak różnym też dopuszcza drukować autorom.

5. Być mistrzem to pokazywać i uczyć jak unikać działań pozorowanych, ale też unikać „szybkiego formułowania odpowiedzi na bieżące pytania”, czyli wykonywania ekspertyz na każdy temat.

Niechęc do bicia naukowej piany, niezliczonych „nasiadówek”, do zastępu urzędników, antyszambrowania, itp., dawał Profesor wielokrotnie wyraz w esejach, publikowanych najpierw na łamach *Wiadomości Ekologicznych* na przestrzeni blisko dwóch dekad, następnie zebranych w tomie *Wyścig na okręcie „Beagle”*

(Faliński 2004b). Myślę, że bliska była Mu opinia cesarza Francuzów Napoleona Bonaparte (1769–1821), chociaż nie znalazłam jej we wspomnianym tomie:

Urzędnicy są jak książki na półkach biblioteki; im wyżej postawieni, tym rzadziej do czegoś służą.

Doskonałą ilustrację stanowiska Profesora do pracy naukowych gremiów może także stanowić wiersz „Posiedzenie” autorstwa Cypriana Kamila Norwida:

*Z ogromnej sali wyniesiono śmiecie,
I kurz otarto z krzesel – weszli męże
I siedli z szmerem, jak w pochwy orężu.
I ogłosili... cóż?... że są w komplecie!
– I siedzą... siedzą... aż tam gdzieś na świecie
Wariat wynajdzie parę, a artysta
Podręczny – promień słoneczny utrwali,
A nieuczony jakiś tam dentysta
Od wszech boleści człowieka ocali...
A Akademii milczą... lecz są w komplecie.*

6. Być mistrzem to pokazywać szerokie spektrum zainteresowań i uczyć jak się rozwijać w każdej innej, nie tylko naukowej, dziedzinie, jak się cieszyć, jak smakować życie.

Obraz naszego Mistrza byłby niepełny, gdybym przynajmniej nie napomknęła o, innych niż przyrodnicze, zainteresowaniach Profesora. Jego życie, bogactwo zainteresowań pozanaukowych, było urzeczywistnieniem przytoczonej poniżej myśli Karola Darwina (1809–1882), do którego dzieł tak często się odwoływał.

Gdybym miał raz jeszcze życie rozpocząć, trzymałbym się takiego prawidła, ażeby przynajmniej raz na tydzień przeczytać coś z poezji lub posłuchać nieco muzyki; wtedy bowiem zanikłe obecnie części mojego mózgu zachowałyby się może przez używanie. Utrata wrażliwości na takie rzeczy jest pewną utratą szczęścia i jest, być może, szkodliwa dla inteligencji.

Myślę również, że postawę prof. J. B. Falińskiego doskonale charakteryzują słowa wybitnego polskiego poety, Zbigniewa Herberta (1924–1998):

Człowiek jest nie tylko tym kim jest, ale także tym kim chciałby być.

Mieliśmy spory „kłopot” w związku z szerokim wachlarzem zainteresowań prof. J. B. Falińskiego, co najlepiej wyraziła jedna z „uczennic” naszej białowieskiej szkoły – Marlena Lembicz, dziś profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Lembicz 2005):

[...] Osobiście, w kontaktach z Profesorem, nie bałam się pytań geobotanicznych, ale pytań w rodzaju: jakie sztuki grane są w poznańskich teatrach, czy je widziałam i co o nich sądzę, czy czytałam książkę Pana X lub Pani Y, czy widziałam wystawę malarstwa w...?

Profesor umiał cieszyć się z każdego spotkania w gronie przyjaciół i uczniów. Bardzo chętnie i z wielkim entuzjazmem brał udział w ogniskach i biesiadach botanicznych, organizowanych podczas wspomnianych Letnich Szkół Geobotanicznych, sesji terenowych w trakcie zjazdów Polskiego Towarzystwa Botanicznego lub też innych spotkań naukowych (Ryc. 6–7). Każdą, najkrótszą nawet wycieczkę, starał się wykorzystać do zapoznania się z historią i tradycją danego regionu (Ryc. 8). Z całą pewnością nasz Mistrz nie mógł być adresatem przytoczonych niżej sentencji:

Powaga jest obrzędkiem ciała wymyślonym dla pokrycia braków ducha.

François de la Rochefoucauld (1613–1680), francuski pisarz i moralista

Wszyscy jesteśmy winni przestępstwa, ciężkiego przestępstwa: nie żyjemy pełnią życia.

Henry Miller (1891–1980), amerykański pisarz i malarz

Snując rozważania o relacji: mistrz – uczeń, trudno nie zadać pytania „**Jak zostać mistrzem?**” Odpowiedź na to pytanie znajdziemy w poniższych maksymach:

Mistrzostwa nie zdobędzie, kto wprzódy nie osiągnie sztuki życia krańców.

Michał Anioł (1475–1564), rzeźbiarz, malarz, architekt, poeta

Kto nie miał mistrza, nigdy nie będzie mistrzem.

Marcel Marceau (1923–2007), aktor i wybitny mim francuski

Prof. J. B. Faliński wielokrotnie odwoływał się do swojego Mistrza – prof. Władysława

Ryc. 6. W trakcie zabawy przy ognisku w uroczysku Stara Białowieża. II Letnia Szkoła Geobotaniczna, październik 1985 r. (fot. M. Kucharczyk).

Fig. 6. During the fire game in the Stara Białowieża Forest. The 2nd Geobotanical Summer School, Białowieża, October 1985 (phot. M. Kucharczyk).

Ryc. 7. Góra Włodowska k. Częstochowy. Ognisko w trakcie jednej z sesji terenowych 47. Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w Łodzi, wrzesień 1986 r. (fot. M. Kucharczyk).

Fig. 7. Góra Włodowska near Częstochowa. The fire during one of the field sessions of the 47th Congress of Polish Botanical Society in Łódź, September 1986 (phot. M. Kucharczyk).

Ryc. 8. Wycieczka po Kaszubach, wrzesień 1995 r. Prof. J. B. Faliński z wydawnictwem poświęconym wzorom haftu kaszubskiego (z archiwum B. Czarneckiej).

Fig. 8. Excursion on the Kaszuby region, September 1995. Prof. J. B. Faliński with the publication dedicated to the Casubian embroidery (from the collection of B. Czarnecka).

Matuszkiewicz, któremu z okazji 50-lecia pracy naukowej w dziedzinie geobotaniki i 70-lecia urodzin dedykował tom *Phytocoenosis* poświęcony dynamice roślinności i populacji roślinnych (Faliński 1991b). Dwadzieścia lat później, w słowie wstępnym do *Przewodnika do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski* z serii *Vademecum Geobotanicum* (Matuszkiewicz 2001), wielokrotnie podkreślał wkład prof. W. Matuszkiewicza w poznanie roślinności Polski, stworzenie jej klasyfikacji i mapy, nazywając swoim Mistrzem i Przyjacielem. Relacja: mistrz – uczeń jest bowiem przykładem swego rodzaju przyjaźni, pokrewieństwa duchowego. Oto co mówią o tym starożytni:

Doskonała przyjaźń rodzi się między dobrymi oraz między tymi, co osiągnęli jednoczący stopień cnoty.

Arystoteles

Prawdziwa przyjaźń to doskonała harmonia tego co ludzkie z tym co boskie.

Cyceron

Sięgając pamięcią wstecz, mogę stwierdzić, że kontakty młodych geobotaników i ekologów roślin z prof. J. B. Falińskim miały różną częstotliwość i siłę w zależności od tego, czy dotyczyły współpracowników, doktorantów Profesora, „kolaborantów” Białowieskiej Stacji Geobotanicznej Uniwersytetu Warszawskiego, czy też przypadkowych, jednorazowych „przybyszów i przybłędów”, używając botanicznego języka na określenie „obcych gatunków roślin w nowej ojczyźnie” (Faliński 2004a). Skłania to do postawienia kolejnego pytania: „**Jak bliska powinna być relacja: mistrz – uczeń?**” Odpowiedź znajduję u Diogenesa (ok. 413–ok. 323 p.n.e.), filozofa greckiego, przedstawiciela szkoły cyników:

Stanowisko człowieka rozsądnego wobec zwierchnika (w tym przypadku: mistrza; przyp. BC) powinno być takie, jakie jest jego stanowisko wobec ognia: nie za blisko, żeby się nie sparzyć, nie za daleko, żeby nie zmarznąć.

Lwią część wypowiedzi o relacjach na linii: mistrz – uczeń, zresztą z rozmysłem, poświęciłam naszemu Mistrzowi. Trudno jednak nie zgodzić się ze zdaniem znakomitego polskiego prozaika, dramaturga i eseisty, Witolda Gombrowicza (1904–1969), że *Bez uczniów nie byłoby szkoły, a bez szkoły nie byłoby nauczycieli*. Byliśmy najwyraźniej podatnym „materiałem szkolnym”, skoro po latach prof. J. B. Faliński podziękował nam wszystkim – uczestnikom seminariów, czyli uczniom „Zbiorczej Szkoły Gminnej Doktorantów i Magistrantów w Białowieży” takimi słowami (Faliński 2004a):

[...] *Dziękuję Wszystkim Uczestnikom seminariów za ufność i wytrwałość w ich oczekiwaniach i za gotowość poddawania się niejednemu praniu mózgow.*

Ivo Andrić (1892–1975), pisarz jugosłowiański, noblista napisał:

Czyjeś cnoty przyjmujemy i czcimy w pełni tylko wtedy, gdy odpowiadają naszym pojęciom i skłonnościom („Konsulowie ich cesarskich mości”).

Z kolei przysłowie fińskie mówi:

W pamięci uczniów najlepiej zapisują się błędy nauczycieli.

Byłoby uproszczeniem twierdzić, że nie byliśmy świadomi (czy też po latach sobie tego nie uświadamiamy), że Profesor nie był osobą nieomylną czy wszechwiedzącą. Jak każdy człowiek z krwi i kości popełniał błędy, miał swoje wady i przywary, ale też najwyraźniej nie tylko Jego błędy zachowały się w naszej pamięci. Z każdym rokiem, jaki mija od Jego odejścia, utwierdzam się w przekonaniu, że prof. J. B. Faliński zostawił nam bogatą spuściznę, że przyswoiliśmy sobie wiele Jego „cnót”, skoro idea Seminariów Białowieskich przetrwała i spotykają się na nich już trzy pokolenia badaczy roślin i roślinności.

Na koniec rozważań na temat relacji: mistrz–uczeń nasuwa się więc jeszcze jedno pytanie: **„Czy można przestać być mistrzem?”** Osobiście uważam, że jeśli jest to związek oparty na naukowej przyjaźni, to jest niezniszczalny. Przywołam w tym miejscu przysłowie chińskie:

Kto przestaje być przyjacielem, nigdy nim nie był.

PODZIĘKOWANIE

Brak tego małego rozdziałika lub choćby akapitu na końcu lub na początku pracy, dowodzi zwykle mało-duszności, niewdzięczności, a nawet krótkowzroczności autora (Faliński 1991a).

Nie może zatem zabraknąć go i w mojej wypowiedzi. Dziękuję Profesorowi za to, że przez lata poruszał naszą wyobraźnię i zmuszał do myślenia, że dzielił się z nami szczerze nie tylko wiedzą i zasobną biblioteką, ale i swoją bogatą, wielobarwną osobowością.

LITERATURA

- CZARNECKA B. 1988. Sprawozdanie z III Letniej Szkoły Geobotanicznej w Krutyń k. Rucianego (30.VIII – 5.IX.1987 roku). *Wiadom. Bot.* **32**(3): 191–193.
- CZARNECKA B. 1990. IV Letnia Szkoła Geobotaniczna (Słowiński Park Narodowy, 11–16.IX.1989 roku) – sprawozdanie. *Wiadom. Bot.* **34**(3): 29–30.
- CZARNECKA B. 1995. V Letnia Szkoła Geobotaniczna (Toruń, 12–17 września 1994). *Wiadom. Bot.* **39**(3/4): 91–92.
- CZARNECKA B. 2005. Świerki i my, czyli wokół Białowieskiej Stacji Geobotanicznej. W: A. OBIDZIŃSKI, W. ADAMOWSKI (red.), *Seminaria nadobowiązkowe. Wspomnienia o Profesorze Januszu Bogdanie Falińskim przez wdzięcznych uczniów spisane. Phytocoenosis N. S. 17, Seminarium Geobotanicum 11*: 5–8.
- CZARNECKA B., KUCHARCZYK M. 1987. II Terenowe Seminarium Geobotaniczne (Białowieża, 3–11 października 1985 roku) – sprawozdanie. *Wiadom. Bot.* **31**(1): 57–58.
- FALIŃSKI J. B. 1991a. Konstrukcja rozprawy naukowej, czyli: co? gdzie? i jak? napisać w raporcie z badań. *Phytocoenosis N.S. 3, Sem Gebot.* **1**: 299–301.
- FALIŃSKI J. B. (red.) 1991b. Dynamika roślinności i populacji roślinnych. *Phytocoenosis N. S. 3, Seminarium Geobotanicum 1*: 1–320.
- FALIŃSKI J. B. 2004a. Seminaria nadobowiązkowe. *Uniwersytet Warszawski. Pismo Uczelni* **1**(17): 11–12.
- FALIŃSKI J. B. 2004b. Wyścig na okręcie „Beagle”. Eseje o nauce i uczonych. Sorus, Poznań.
- HOLEKSA J. 2004. Moje wspomnienia z lat nauki w „Gminnej Zbiorczej Szkole Doktorantów i Magistrantów w Białowieży”. *Uniwersytet Warszawski. Pismo Uczelni* **1**(17): 10.
- KUROWSKI J. K. 1985. Letnia Szkoła Geobotaniczna w Wólce nad Bugiem. *Wiadom. Bot.* **29**(3): 267–268.

- LEMBICZ M. 2005. Pytania nie-botaniczne. W: A. OBIDZIŃSKI, W. ADAMOWSKI (red.), *Seminaria nadobowiązkowe. Wspomnienia o Profesorze Januszu Bogdanie Falińskim przez wdzięcznych uczniów spisane. Phytocoenosis* N. S. 17, *Seminarium Geobotanicum* 11: 28.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- OBIDZIŃSKI A., ADAMOWSKI W. (red.) 2005. *Seminaria nadobowiązkowe. Wspomnienia o Profesorze Januszu Bogdanie Falińskim przez wdzięcznych uczniów spisane. Phytocoenosis* N. S. 17, *Seminarium Geobotanicum* 11: 1–62.
- TOKARSKI J. (red.) 1980. *Słownik wyrazów obcych PWN. Państwowe Wyd. Naukowe Warszawa.*
- AFORYZMY, SENTENCJE, PRZYSŁOWIA POCHODZĄ Z PONIŻSZYCH ŹRÓDEŁ ORAZ WŁASNYCH WYPISÓW:
- DUBIŃSKI M. (oprac.) 2005. *Sentencje łacińskie. Świat Książki, Warszawa.*
- MASŁOWSCY D. W. 2005. *Księga aforyzmów. Świat Książki, Warszawa.*
- MASŁOWSCY D. W. 2005. *Wielka księga myśli polskiej. Aforyzmy, przysłowia, sentencje. Klub dla Ciebie, Warszawa.*
- MASŁOWSCY D. W. 2007. *Wielka księga myśli świata. Aforyzmy, przysłowia, sentencje. Klub dla Ciebie, Warszawa.*
- STRUKOWSKA D. (opr.) 2000. *O rozumie. Aforyzmy, wiersze i przysłowia na trzecie tysiąclecie. Wyd. Astrum, Wrocław.*
- ŚLEDZIK B. (red.) 1989. *Aforyzmy Greków. Wyd. Poznańskie, Poznań.*
- WOJCIECHOWSKI M. (zebr.) 1993. *Starożytni o nas. Ofic. Wyd. KOD, Sopot.*

Bożenna CZARNECKA

POEZJE BOTANIKÓW POETRY OF BOTANISTS

Cichym lotem

Cichym lotem ćmy
niespodziewanym
wracają twoje słowa
z tamtego wieczoru

spalają
w ogniu wspomnień
misternie tkaną
nadzieję

Rozczarowanie

Nie szedłem tędy
już dawno
a stało tu kiedyś
drzewo bukowe
spokojem mocarne
bezpieczne siłą
potężne
naszymi planami

i oto znalazłem
powalone
toczone hubami
spróchniałe resztki

Rezerwat Jelonka

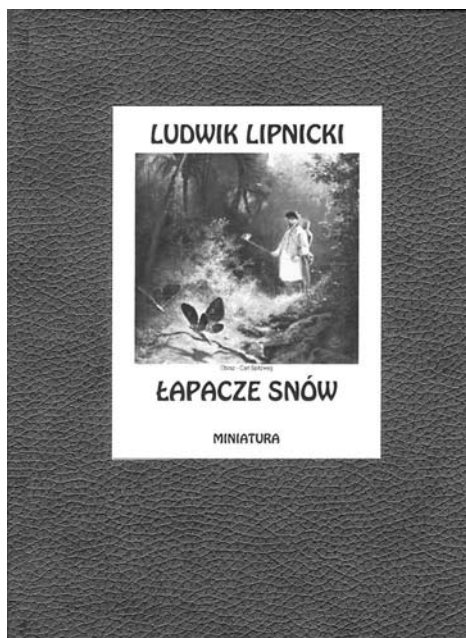
(Profesorowi Januszowi B. Falińskiemu)

Już wieść się rozeszła
– czas się wypełnił

Niczym balsam
na rany lemieszem zadane
perze, sporki, chroścze i inne pospółstwo
tylko się z miedzy przeniosło
zielono się srebrzy szcztolicha
nie chcąc miejsca ni barwy ustąpić chrobotkom
między szczawiem i macierzanką
pierwsze jeszcze dziecinna sosenka
Suną forpoczty zbrojnych hufców jałowca
Harce działwy osikowej
pospołu z wierzbą uszatą, iwą, rokitą

Na umęczoną
przed wiekami wydartą
prawowici wracają
dostojnym szeregiem złotokore sosny
świerki i brzozy

Las
niczym Naród Wybrany
na swoją Ziemię
skąd został wygnany

Już wieść się rozeszła
już czas się wypełnił

(Białowieża, w końcu sierpnia 1995)

Kryształ

Powoli sphywał
wzdłuż bruzd i zagieć
aż zawisł na końcu liścia
i rozprysnął się w słońcu
wystrzelił
setką promieni tęczyowych
i opadł w dół
i wrócił do rzeki – matki
dla ciebie
zwykła deszczu kropla

Modlitwa w Medjugorje

O Matko Pokoju
ze wzgórza nad Medjugorje
Tak niedaleko
od sarajewskiej słynnej alei
i Dubrownika Starego Miasta

z rozstrzelanymi dachówkami
i Mostu w Mostarze

Zraniona śmiertelnie
w ołtarzach kościołów
i minaretach meczetów

O Matko Pokoju
dlaczego do dzieci tylko
przemawiać potrafisz

Ludwik LIPNICKI

BOTANIKA NA WESOŁO FUN BOTANY

Saponaria – mydlnica

Polska nazwa jej, mydlnica,
może nie wszystkich zachwyca
Nie ma jednak wątpliwości
że się pieni nie ze złości
Lecz z powodu saponiny
dziwne imię tej dziewczyny
co się pieni jak mydliny.

Galanthus nivalis – śnieżyczka przebiśnieg

Śnieżnobiałe u niej liczka
stąd też nazwa jej: śnieżyczka
Jeszcze zima nie przemija
ona śniegi już przebija
Nie jest więc przypadków zbiegiem
że ją zowią przebiśniegiem.

Tatarak

Związek tataru z tatarakiem
jest niczym związek szczypiec z rakiem
Ściśle się wiąże z drugim jedno
trafiając nazwą w samo sedno
Bowiem tatarom zawdzięczamy
to, że go dzisiaj w Polsce mamy.

Po-krzywa

Niechaj nikogo to nie dziwi
że się po jej dotknięciu s-krzywi.

Lilia

Pięknem obdarza
Kwiat sprzed ołtarza

Zawilec

Zawiły splot jego kłączy
jakoś się z tą nazwą łączy.

Na fascynata barkodingu

Dawniej, od roślin specjalista
musiał mieć głowę niczym szachista
Aby oznaczyć zwykły mech
znać trzeba było dziesiątki cech
Dzisiaj, miast własnej używać głowy
wystarczy sięgnąć po kod paskowy
Nie zastąpi to myślenia
lecz ułatwia oznaczenia.

Zbigniew MIREK

**NOWE PERIODYKI I SERIE
NEW PERIODICALS AND SERIES**

BOTANICA PACIFICA

Botanica Pacifica. A journal of plant science and conservation (ISSN 2226-4701) jest nowym międzynarodowym anglojęzycznym czasopismem botanicznym, powołanym do życia przez dwie instytucje Dalekowschodniego Oddziału Rosyjskiej Akademii Nauk we Władywostoku – Ogród Botaniczny i Instytut Biologii i Gleboznawstwa. Czasopismo redagowane jest przez trzech redaktorów naczelnych i 13 członków redakcji, wspieranych przez 21 osobowy międzynarodowy zespół rady redakcyjnej, w skład której wchodzi specjalści

z Australii (1), Japonii (2), Korei (3), Niemiec (1), Rosji (11) i USA (3) oraz trzyosobowy sekretariat. Według zapowiedzi redakcji, w czasopiśmie drukowane będą oryginalne prace, monografie, prace przeglądowe i doniesienia z zakresu takich dyscyplin nauk o roślinach i organizmów pokrewnych (sinice, porosty, grzyby, śluzowce), jak systematyka, taksonomia, anatomia i morfologia, biologia populacyjna, ekologia, flora i roślinność, fitogeografia, paleobotanika, ewolucja, kariologia, ochrona przyrody, botanika użytkowa oraz historia botaniki, uwzględniające kryterium geograficzne – szeroko rozumiany obszar pacyficzny. Wszystkie nadesłane prace są recenzowane. Pełny zakres czasopisma i jego planowany docelowy kształt przedstawił P. V. Krestov, A. N. Gillison, E. O. Box i V. A. Bakalin we wstępnym artykule redakcyjnym zamieszczonym w pierwszym numerze, zatytułowanym *Exploring the ways of the plant*. W pierwszym numerze *Botanica Pacifica*, opublikowano ponadto siedem następujących artykułów: E. O. Box, K. Fujiwara – *A comparative look at bioclimatic zonation, vegetation types, tree taxa and species richness in Northeast Asia*, L. N. Vasilyeva, S. L. Stephenson – *The hierarchy*

and combinatorial space of characters in evolutionary systematics, S. Se Choi, V. A. Bakalin, B. Y. Sun – *Scapania and Macrodiplophyllum in the Russian Far East*, A. N. Gillison – *Circumboreal gradients in plant species and functional types*, A. M. Omelko, P. V. Krestov, A. N. Yakovlev – *A topography-based model of the vegetation cover of the Lanchinskie Mountains*, N. S. Probotova, V. Y. Barkalov, E. G. Rudyka – *Chromosome numbers for vascular plant from Sakhalin, Moneron and the Kuril Islands (North-East Asia)*, V. V. Chepinoga, A. A. Gnutikov, P. I. Lubogoschinsky – *Chromosome numbers of some vascular plant species from the South Baikal, Siberia*. Drukowana wersja czasopisma ukazuje się w formacie A4, redagowana jest w układzie dwułamowym, umożliwiającym ekonomiczne wykorzystanie miejsca. Każdy artykuł zaopatrzone jest w abstrakt i słowa kluczowe w języku angielskim i rosyjskim.

Zawartość pierwszego numeru *Botanica Pacifica* udostępniona jest bezpłatnie on-line w formacie pdf na stronie czasopisma pod adresem internetowym <http://www.geobotanica.ru/bp>.

Redakcja:

Botanica Pacifica

Botanical Garden-Institute

Makovskii Str. 142

Vladivostok 690024, RUSSIA

E-mail: krestov@biosoil.ru

Jan J. WÓJCICKI

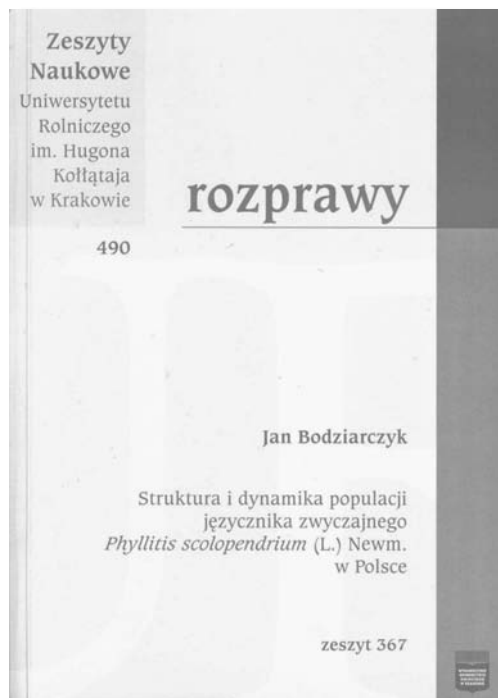
RECENZJE • BOOK REVIEWS

BODZIARCZYK J. *Struktura i dynamika populacji jęczynika zwyczajnego Phyllitis scolopendrium (L.) Newm. w Polsce*. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Rozprawy 490, zeszyt 367, Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego, Kraków, 2012, 240 str., liczne ryciny czarno-białe i barwne, fotografie

barwne. Miękka opr., lamin., format 24 × 17 cm. Cena: nie podano. ISSN 1899-3486.

Monografia ma układ typowy dla tzw. raportów z badań. Składa się z 6 części numerowanych, podzielonych – poza pierwszą i ostatnią – na szereg rozdziałów, podrozdziałów i niższych jednostek (miejscami aż do 5. rzędu): 1. Wstęp, 2. Obiekt badań, 3. Materiał i metody, 4. Wyniki, 5. Dyskusja, 6. Podsumowanie i wnioski. Uzupełniają je dwa Aneksy, wykaz literatury oraz streszczenie angielskie. Aneks A zawiera wykaz i opis stanowisk jęczynika zwyczajnego *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm. w Polsce, uporządkowany według obowiązującej regionalizacji fizycznogeograficznej; wykaz ten był uaktualniany jeszcze na etapie druku monografii. W Aneksie B pomieszczono 16 kilkuczęściowych rycin o charakterze „pomocniczym” bądź uzupełniającym względem rycin zawartych w części przedstawiającej wyniki opracowania.

Obszerna praca jest efektem wielowątkowych, trwających ponad 20 lat, badań nad biologią, ekologią oraz zróżnicowaniem zasobów i oceną

tendencji dynamicznych jęczyznika zwyczajnego w całym jego polskim zasięgu. We wstępie Autor dokonał krótkiego przeglądu wyników badań nad tym gatunkiem zawartych w piśmiennictwie światowym, określił cele własnych badań oraz postawił hipotezy. Następnie scharakteryzował obiekt zainteresowań pod kątem pozycji taksonomicznej, morfologii, zasięgu poziomego i wysokościowego, wymagań ekologicznych oraz udziału w zbiorowiskach leśnych w różnych częściach zasięgu geograficznego gatunku. W części metodycznej zainteresowany czytelnik znajdzie szczegółowy opis metod w odniesieniu do poszczególnych zadań badawczych, z podziałem na terenowe i kameralne. W pierwszej grupie podano sposób opisu każdego stanowiska, wraz z jego wewnętrzną organizacją (poszczególne płaty i skupiska osobników), schemat stałych powierzchni badawczych oraz charakterystykę stadiów morfologiczno-rozwojowych osobników jęczyznika, uzupełnioną rycinami i fotografiami. W drugiej grupie metod opisano dokładnie procedury zastosowane w analizie przestrzennego rozmieszczenia gatunku w makroskali, tj. w różnych regionach geograficznych oraz w mezoskali (w obrębie stałych powierzchni badawczych w wybranych regionach).

W części wynikowej pracy Autor zweryfikował granice występowania jęczyznika, dokumentując poszerzenie jego zasięgu poziomego w kierunku północno-zachodnim o 50 km i wysokościowego o 160 m, oraz oszacował zasoby gatunku na ok. 2,5 mln osobników. Tym samym dowiódł, że chociaż jęczyznik nadal pozostaje gatunkiem rzadkim, nie jest zagrożony i nie wymaga podejmowania zabiegów z zakresu ochrony czynnej. Następnie przeanalizował wzorec rozmieszczenia gatunku w ujęciu geograficznym, dokumentując zmniejszanie się zagęszczenia osobników w populacjach oraz spadek wskaźnika przyrostu liczebności, idąc z zachodu na wschód. Omówił zmiany w strukturze stadialnej i strukturze wielkości, opartej na pomiarach ogromnej liczby osobników, reprezentujących 93 populacje. Prześledził wieloletnią dynamikę populacji tego gatunku na 16 stałych powierzchniach badawczych. Przedstawił zależność

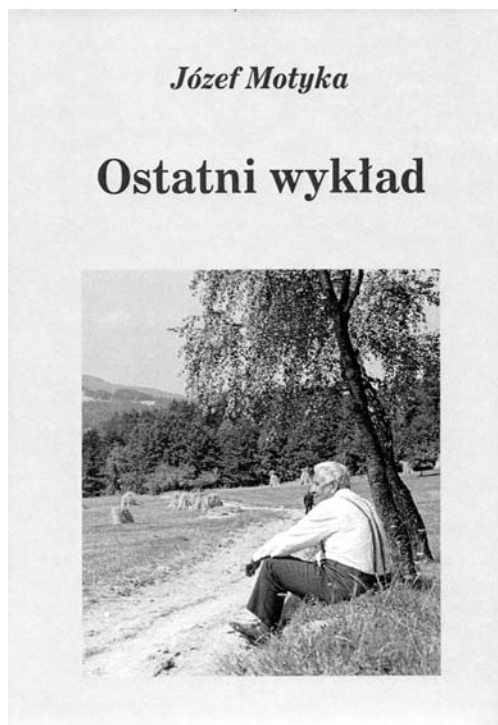
występowania jęczyznika od warunków ekologicznych w makroskali, tj. wzniesienia n.p.m., ekspozycji i nachylenia stoków oraz względnej wartości bezpośredniego promieniowania słonecznego. Przeanalizował wzajemne relacje między osobnikami różnych stadiów morfologiczno-rozwojowych, jak też określił wpływ rozmieszczenia przestrzennego dwóch czynników siedliskowych w mikroskali – rumoszu skalnego i nagromadzonej ścióły (nekromasy) – na rozwój populacji jęczyznika, odpowiednio pozytywny i negatywny. Mocną stroną pracy są zastosowane metody statystyczne, a czytelne barwne mapy rozmieszczenia stanowisk jęczyznika, fotografie osobników różnych stadiów, jak i siedlisk gatunku w zasięgu górskim i wyżynnym oraz liczne wykresy (czarno-białe i barwne) ułatwiają czytelnikowi analizę wyników badań.

W interesującej dyskusji podjął Autor m.in. problem strategii życiowej gatunku w ujęciu modelu Grime'a, uznając *Phyllitis scolopendrium* w polskiej części zasięgu za S-R-stratega, podczas gdy Grime określił go jako C-S-stratega. Dzięki temu, że J. Bodziarczyk prowadził wcześniej badania nad wzorcami rozmieszczenia drzew w jaworzynach *Phyllitido-Aceretum*, które są naturalnym środowiskiem bytowania jęczyznika, mógł znaleźć analogie w strategiach jawora i jęczyznika (pionierskość obu gatunków), umożliwiającą im przystosowanie się do stale zaburzanych siedlisk i tworzenie układów powtarzających się w czasie i przestrzeni.

Klasyczne problemy struktury, organizacji i dynamiki populacji roślin nie cieszą się w ostatnim czasie dużym zainteresowaniem badaczy. Omawiana praca plasuje się w czołówce polskich badań populacyjnych, a w odniesieniu do roślin zarodnikowych nie ma sobie równych. Ta wartościowa monografia, oparta na niezwykle bogatym materiale dokumentacyjnym i przygotowana z dużą starannością, jest godna polecenia wszystkim biologom populacyjnym, a zwłaszcza młodym badaczom, chcącym podjąć długoterminowe badania w zbiorowiskach leśnych oraz w trudnych warunkach górskich.

MOTYKA J. *Ostatni wykład*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Lublin – Poznań, 2012, 341 str., czarno-białe fotografie. Twarda opr., format 21,5 × 15,0 cm. Wydano nakładem Rodziny. Cena: nie podano. ISBN 978-83-63400-05-7.

Autor wspomnień, prof. dr hab. Józef Motyka (1900–1984), urodził się w galicyjskiej wsi Kaćlowa koło Grybowa, w wielodzietnej rodzinie chłopskiej. Kilka pierwszych rozdziałów przedstawianego obszernego tomu poświęcił uwarunkowaniom naturalnym, historii i obyczajom panującym w rodzinnej miejscowości, dowodząc tym samym wielkiej dociekliwości w poszukiwaniu własnych korzeni oraz znakomitej pamięci. Edukacja Autora wiodła od szkoły powszechnej w Kaćlowej, przez gimnazja o profilu klasycznym w Gorlicach, Tarnowie i Nowym Sączu, gdzie w 1920 roku uzyskał świadectwo dojrzałości. Wspomnieniom z lat nauki, przerwanej parokrotnie na skutek trudności życiowych lub działań I wojny światowej, poświęcił Autor ponad jedną trzecią objętości tomu. Choć bywało głodno i chłodno, piął się coraz wyżej, nie poddając zniechęceniu, a przy tym przez większość gimnazjum, pomimo zmiany szkół bądź nauki w trybie eksternistycznym, był tzw. celakiem (od ocen celujących), a i na świadectwie maturalnym miał tylko nieliczne oceny dobre, pozostałe zaś – bardzo dobre. Problemy życiowe absolwenta gimnazjum nie skończyły się jednak wraz z uzyskaniem świadectwa dojrzałości. Właśnie wybuchła wojna polsko-bolszewicka i J. Motyka zgłosił się ochotniczo do wojska. Krótki epizod wojskowy, trwający od sierpnia do listopada 1920 roku, zaważył na przyszłych losach Autora wspomnień. Dzięki zaoszczędzonemu żołdowi oraz uzyskanemu *relutum* (ekwiwalent za wyżywienie, przyznawany maturzystom i „akademikom” urlopowanym z wojska) mógł zacząć studia. Zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie wkrótce zetknął się z prof. Władysławem Szaferem. Dzięki niemu uzyskał stypendium z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, co umożliwiło kontynuowanie studiów. Brzemienny w skutki

okazał się udział w organizowanej przez prof. W. Szafera wycieczce botanicznej na Podole. To ta wyprawa, jak pisze Autor, zdecydowała o wyborze dwóch najważniejszych kierunków poszukiwań naukowych przyszłego profesora: badaniach porostów oraz ekologii gatunków i zbiorowisk roślinnych strefy krawędziowej Podola.

Porostom poświęcił J. Motyka pracę doktorską, obronioną w 1925 roku, ale zasadnicze, najważniejsze dla dalszej kariery naukowej badania w tej dziedzinie (nad rodzajem *Usnea*) rozpoczął po uzyskaniu stopnia doktora. W związku z tym odbył kilka wyjazdów zagranicznych, głównie do ośrodków, z których rekrutowali się najwybitniejsi badacze, bądź znajdowały się największe zbiory porostów (Austria, Anglia, Francja, Niemcy, Norwegia, Szwajcaria, Szwecja, Finlandia). Na kartach wspomnień zawarł wiele spostrzeżeń i refleksji na temat organizacji badań naukowych i studiów biologicznych w różnych ośrodkach. Osobne miejsce we wspomnieniach znalazł znacznie trudniejszy

od egzaminów doktorskich (tzw. rygorozum) egzamin państwowy dla przyszłych nauczycieli szkół średnich. W 1930 roku prof. J. Motyka przeniósł się do Lwowa, gdzie rozpoczął pracę w Ogrodzie Botanicznym Uniwersytetu im. Jana Kazimierza, kierowanym przez prof. Stanisława Kulczyńskiego. Równocześnie prowadził badania nad roślinnością północnej krawędzi Zachodniego Podola, które w późniejszym okresie zaowocowały kilkoma opracowaniami. Po trudnych latach okupacji niemieckiej i sowieckiej, spędzonych we Lwowie, Autor powrócił w rodzinne strony i podjął pracę nauczyciela biologii w gimnazjum w Grybowie. Wówczas to otrzymał propozycję objęcia Katedry Systematyki i Geografii Roślin na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Znajdziemy na kartach tomu *Ostatni wykład* zapis trudnych początków budowania naukowych i dydaktycznych podstaw działalności Wydziału oraz świadectwo wielkiego zaangażowania ówczesnych pracowników. Nie brak także wspomnień i refleksji związanych z pracą naukową, kształceniem na poziomie akademickim, jak i z edukacją w ogóle. Wśród nich można znaleźć również liczne odniesienia do aktualnej sytuacji w nauce, dotyczące chociażby rozbudowanej sprawozdawczości czy kontaktów na linii: uniwersytet – ministerstwo. Można by przytoczyć wiele opinii prof. J. Motyki o środowisku akademickim, klasyfikacji ludzi zajmujących się nauką (naukowcy, pracownicy naukowcy, uczeni, badacze), wymaganych predyspozycjach uczonego ... Mimo upływu kilkudziesięciu lat, często nie straciły one na aktualności.

Tom wspomnień prof. Józefa Motyki jest interesującą lekturą, obrazującą drogę chłopskiego dziecka z wielodzietnej, niezamożnej rodziny na naukowe szczyty, drogę „z Kałowej w świat”. Bez niej życiorys cenionego w świecie znawcy porostów, geobotanika i ekologa roślin byłby niepełny, tak jak niepełna byłaby historia polskiej botaniki i lichenologii.

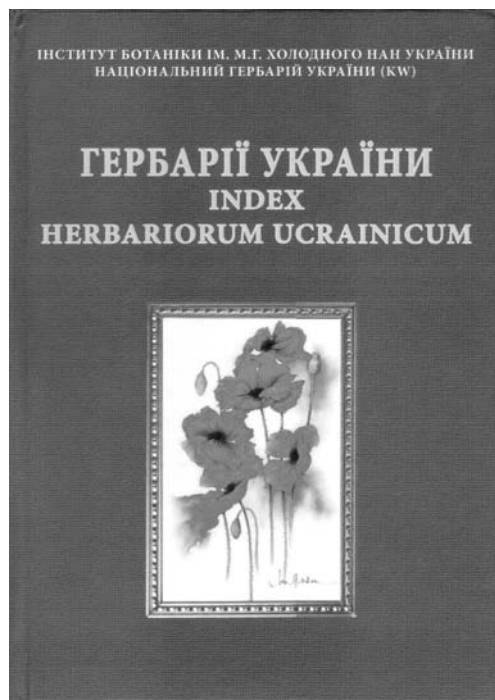
Bożenna CZARNECKA

ŠIÂN N. M. (red.), *Gerbariî Ukraîni. Index Herbariorum Ucrainicum* / [na str. redakcyjnej równoległy tytuł anglojęzyczny: SHIYAN N. M. (ed.), *Herbaria of Ukraine. Index Herbariorum Ucrainicum*.]. Ínstitut Botaniki ím. M. G. Holodnogo NAN Ukraîni, Nacional'nij Gerbarij Ukraîni (KW), „Al'terpres”, Kiîv, 2011, 444 str., twarda opr., format 20,6×14,7 cm. Cena: nie podano, ISBN 978-966-542-492-5.

Zasoby zielnikowe Ukrainy, kraju prawie dwukrotnie większego i niemal o 1/4 ludniejszego od Polski, nie są może imponujące – liczą w sumie ok. 4360 tys. okazów (tzn. arkuszy, kopert, preparatów i tym podobnych tzw. jednostek katalogowych lub archiwizacyjnych), czyli w przybliżeniu tyle, ile 15 lat temu liczyły zbiory polskie (wg *Polish Herbaria*, Mirek et al. 1997). Jednak ukraińskie zielniki mogą pochwalić się wieloma ważnymi kolekcjami historycznymi, które dla polskich badaczy mają ważne znaczenie już choćby ze względu na sąsiedztwo geograficzne terenów reprezentowanych w zbiorach. Stąd, jak sądzę, z dużym zainteresowaniem naszych botaników powinno spotkać się 2. wydanie ukraińskiego „Index Herbariorum”, które ukazało się w zeszłym roku. Od wydania poprzedniego, podającego dane z 39 zielników (gromadzących wówczas ok. 3,5 mln okazów), dzieli je nie tylko 16 lat, ale i liczba uwzględnionych kolekcji: obecnie zebrano informacje pochodzące z 59 zielników. W nowym wydaniu, powstałym w ciągu dwóch lat pod redakcją dr Natalii Šiân z zielnika Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie (KW) i przy współudziale 105 innych autorów, opisano poza bogatymi, powszechnie znanymi kolekcjami również kilkanaście lokalnych, tworzonych przy mniejszych uczelniach, instytutach rolniczych i leśnych, muzeach przyrodniczych czy parkach narodowych. Osiemnaście z tych zielników nie przekracza progu 5000 okazów (warunek umieszczenia w międzynarodowym *Index Herbariorum*), jednak ze względu na tereny pochodzenia, częstokroć słabo znane i nielicznie reprezentowane nawet w dużych zbiorach, lub na specjalizację kolekcji, mogą być one również warte uwagi specjalistów.

Część wstępna opracowania, poza ogólnym przedstawieniem zagadnienia i prezentacji zasobów zielnikowych Ukrainy na tle Europy i świata, zawiera dane na temat kolekcji krajowych zestawione w pięciu tablicach: 1) liczby i liczebności zbiorów zielników w poszczególnych miastach, 2) liczby i liczebności zbiorów zielników we władaniu poszczególnych władz zwierzchnich (ministerstw, akademii itp.), 3) wykaz zielników wg daty założenia, 4) wykaz zielników wg liczby posiadanych okazów oraz 5) wykaz zielników wg liczby posiadanych typów.

Zasadniczą część książki stanowi 66 rozdziałów-haseł poświęconych poszczególnym zbiorom, przy czym 7 z nich dotyczy na tyle samodzielnych działów większych zielników, że zasłużyły one na oddzielne potraktowanie. Hasła te ułożone są w kolejności (wg alfabetu ukraińskiego) nazw miast, w których się one mieszczą, zaś w obrębie tego samego miasta – jak się zdaje w kolejności przypadkowej (poza wspomnianymi 7 „pod-hasłami” umieszczonymi bezpośrednio po charakterystykach zielników macierzystych). Pierwszą część każdego z haseł stanowią strukturyzowane dane podstawowe. Ponieważ opracowanie przygotowano w ten sposób, by można było łatwo włączyć je do ogólnostanowionego *Index Herbariorum* (obecnie aktualizowany jest on tylko jako wersja on-line, na stronie Ogrodu Botanicznego w Nowym Jorku <http://sciweb.nybg.org/science2/IndexHerbariorum.asp>), więc zasób i w dużym stopniu układ tych informacji jest analogiczny do stosowanego w tamtym dziele: nazwa zielnika, akronim (oprócz zatwierdzonych, są również proponowane we wcześniejszym i w bieżącym wydaniu *Gerbarii Ukraini*), status własności, instytucja, adres pocztowy, numer telefonu i telefaksu, adres poczty elektronicznej, data powstania, liczba okazów (arkuszy, jednostek katalogowych), liczba typów i geograficzna specjalizacja kolekcji, ważniejsi zbieracze, ważniejsze zbiory (ze względów historycznych itp.), możliwość wymiany, osoba odpowiedzialna za zbiór (kurator, dyrektor), personel zielnika. Dane te, w wersji anglojęzycznej, zebrane zostały również na końcowych (prawie 50)

stronach książki, umożliwiając korzystanie z nich również osobom nie znającym cyrylicy. Dla tych, którym język wschodnich sąsiadów niestraszny, przeznaczona jest druga część każdego z rozdziałów-haseł – pisana swobodnym tekstem historia powstania i rozwoju danego zbioru (z wymienieniem najważniejszych osób, które opiekowały się danym zbiorem lub najbardziej przyczyniły się do jego wzbogacenia), jego bardziej szczegółowa charakterystyka (np. podział na podzbiory geograficzne, informacja o okazach z różnych grup systematycznych, zbiory towarzyszące, archiwa, posiadane typy nomenklatoryczne, dane techniczne, jak sposób przechowywania, układ, format arkuszy/kopert, sposób mocowania okazów, stopień skomputeryzowania), wykaz najważniejszych prac powstałych na podstawie badań okazów z danego zbioru czy wydawnictw zielnikowych itd. Słowem, poza cenną funkcją ściśle informacyjną, może być to bardzo ciekawa lektura dla tych (przyczając umieszczone we wstępie słowa redaktor książki), „... dla których zielnik to nie tylko niema kolekcja sprasowanych czy zakonserwowanych

roślin ułożonych zgodnie z przyjętym systemem, ale cały osobny wszechświat, ze swym wyraźnym ładem i jasnymi zasadami, który kryje w sobie pasjonujące tajemnice, w którym każdy zakątek Ziemi oddalony jest zaledwie o kilka kroków, a czas ma zdolność kurczenia się, co daje ciekawym możliwość niemal bezpośredniego spotkania z uczonymi i mędrcami różnych krain i epok”.

Każdy rozdział poświęcony danemu zielnikowi zakończony jest wykazem literatury źródłowej, w którym odnaleźć można dodatkowe informacje na temat zbioru. Niestety, cytaty tych źródeł (w większości lokalnych) nie są transliterowane, stąd czytelnicy nie władający ukraińskim czy rosyjskim będą tu znowu w kłopotliwej sytuacji.

Strona ilustracyjna pracy jest dość skromna – stanowi ją barwna wkładka ze zdjęciami obrazującymi sposób przechowywania zbiorów w sześciu zielnikach, wygląd przykładowych arkuszy z czterech z nich oraz dwu wybranych kolekcji historycznych. Najbardziej informatywna ilustracja to mapa rozmieszczenia na terytorium Ukrainy poszczególnych ośrodków, w których znajdują się uwzględnione w opracowaniu zielniki (na tej mapie pojawiły się niestety dwie poważne usterki, bowiem podpisy przy dwu miastach – Kijowie i Krzywym Rogu – zastąpione zostały zduplikowanymi nazwami miast sąsiednich).

Użytkowanie omawianej książki ułatwiają znacznie zamieszczone w niej indeksy alfabetyczne: pełnych ukraińskich nazw zielników, akronimów (w tym obecnie nieużywanych lub używanych nieoficjalnie), zielników specjalnych (znanych badaczy i instytucji, wcielonych do większych zbiorów) oraz nazwisk ważniejszych zbieraczy, wymienionych w charakterystykach poszczególnych zbiorów. Dzieło zamyka, wspomniana już powyżej, część anglojęzyczna, zawierająca jednostronicowy wstęp i podstawowe charakterystyki wszystkich opisanych zielników (w kolejności alfabetycznej transkrybowanych na angielski nazw miast, w których są one przechowywane).

Na zakończenie warto dodać, że *Index Herbariorum Ucrainicum* umieszczony został przez

wydawcę, Instytut Botaniki im. M. G. Chołodnego UAN w Kijowie, na stronie internetowej (http://www.botany.kiev.ua/doc/Herbarium_Ukr_2011.pdf) w formie pliku PDF, co niewątpliwie przyczyni się do szerszego rozpowszechnienia tego pożytecznego wydawnictwa.

Wojciech PAUL

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- SAGE 2013 – 2ND SOUTHEAST ASIAN GATEWAY EVOLUTION MEETING, 11–15 III 2013

Informacja: Dr. Thomas von Rintelen, Museum für Naturkunde, Leibniz Institute for Research on Evolution and Biodiversity at the Humboldt University Berlin, Invalidenstr. 43, 10115 Berlin, GERMANY
<http://www.sage2013.org>

- CBS SPRING SYMPOSIUM – “ONE FUNGUS = WHICH GENES”, 10–11 IV 2013, AMSTERDAM, THE NETHERLANDS

Informacja: <http://www.cbs.knaw.nl/News/NewsDetails.aspx?Rec=78>

- 7TH INTERNATIONAL CONFERENCE “RESEARCH AND CONSERVATION OF BIOLOGICAL DIVERSITY IN BALTIC REGION” 25–27 IV 2013

Informacja: Institute of Systematic Biology, Daugavpils University, Vienības Str. 13 – 229, Daugavpils, LV-5401, LATVIA

Tel./Fax: +371 65426719

E-mail: conference@biology.lv

<http://www.biology.lv/biodiversity7th>

- SCIENTIFIC CONFERENCE “MODERN PHYTOMORPHOLOGY”, 14–16 V 2013

Informacja: Department of Botany, Biology Faculty of I. Franko LNU, Grushevskogo Str. 4, Lviv, 79000, UKRAINE

E-mail: phytomorphology2013@gmail.com

<http://www.phytomorphology.org>

- 32ND CONFERENCE OF POLISH PHYCOLOGISTS – “DO THERMOPHILIC SPECIES THREATEN US?”, 20–23 V 2013

Informacja: Dr. Dorota Messyasz, Department of Hydrobiology, Institute of Environmental Biology, Adam Mickiewicz University, Umultowska 89, 61-614 Poznań

Tel./Fax: +61 8295765

E-mail: fykolog@amu.edu.pl

<http://www.staff.amu.edu.pl/~fykolog/index.php?lang=pl&id=konferencje>

- 11TH SYMPOSIUM ON THE FLORA OF SOUTHEASTERN SERBIA AND NEIGHBORING REGIONS, 13–16 VI 2013

Informacja: Vladimir Randelović, Department of biology and ecology, Faculty of Sciences and Mathematics, University of Nis, SERBIA

Tel. +381 18 533015, +381 63 1045178

E-mail: sfses@pmf.ni.ac.rs

<http://sfses.com/homeBothEnglish.html>

- 56 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO – „INTERDYSCYPLINARNE I APLIKACYJNE ZNACZENIE NAUK BOTANICZNYCH”, 24–30 VI 2013

Informacja: Prof. dr hab. Czesław Hołdyński, Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Plac Łódzki 1, 10-727 Olsztyn

Tel.: +(48) 89 523 34 94

Fax: +(48) 89 523 35 46

E-mail: biuro@zjazd56ptb.olsztyn.pl

<http://zjazd56ptb.olsztyn.pl>

- BOTANY 2013 – “CELEBRATING DIVERSITY”, 26–31 VII 2013, New Orleans, USA

Informacja: <http://www.2013.botanyconference.org>

- MONOCOTS V: 5TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON COMPARATIVE BIOLOGY OF MONOCOTYLEDONS, 7–13 VII 2013

Informacja: The New York Botanical Garden & Fordham University, 718-817-8168, 2900 Southern Boulevard, Bronx, New York 10458, USA

E-mail: monocotsv@gmail.com

<http://www.regonline.com/builder/site/Default.aspx?EventID=1060172>

- AGORA PALEOBOTANICA 2013 – “A CONGRESS IN THE COUNTRYSIDE”, 9–13 VII 2013

Dr. José B. Diez Ferrer (Bienve), Dpto. Geociencias Marinas y Ordenación del Territorio, Facultad de Ciencias del Mar, Universidad de Vigo, 36310 Vigo, Spain

Tel: + 34 986812622

E-mail: arino2013@grupopaleobotanicaiberica.es

<http://www.grupopaleobotanicaiberica.es/eventos/congresos/arino2013.htm>

- ASIAN MYCOLOGICAL CONGRESS & 13TH INTERNATIONAL MARINE AND FRESHWATER MYCOLOGY SYMPOSIUM, 14–19 VIII 2013

Informacja: Dr. Na Jiang *lub* Dr. Sha Qi, Room B410, Institute of Microbiology, Chinese Academy of Sciences, NO.1 West Beichen Road, Chaoyang District, Beijing, 100101, CHINA

Tel./Fax: +86 10 64807455, +86 10 64807515

E-mail: AMC2013@163.com

<http://www.amc2013.com>

- 11TH INTECOL CONGRESS – ECOLOGY: INTO THE NEXT 100 YEARS, 18–23 VIII 2013

Informacja: Intecol 2013, c/o Congrex UK Ltd, 26–28 Hammersmith Grove, London W6 7BA, UNITED KINGDOM

Tel. +44 20 88341014

Fax: +44 20 88341151

E-mail: info@intecol2013.org

<http://www.intecol2013.org>

- 19TH AUSTRALASIAN PLANT PATHOLOGY CONFERENCE – “PROTECTING OUR COPS AND NATIVE FLORA”, 25–28 VIII 2013

Contact: University of Auckland, Auckland, NEW ZEALAND

E-mail: events@plantandfood.co.nz

<http://www.apps2013.co.nz>

- 10TH INTERNATIONAL CONGRESS OF PLANT PATHOLOGY (ICPP 2013) – “BIOSECURITY, FOOD SAFETY AND PLANT PATHOLOGY: THE ROLE OF PLANT PATHOLOGY IN A GLOBALIZED ECONOMY”, 25–30 VIII 2013

Informacja: ICPP2013 Congress Secretariat, Room 406, Plant Protection Building, China Agricultural University, No. 2 Yuanmingyuan Xilu, Haidian District, Beijing 100193, CHINA

Tel. +86 10 62731025, 86 10 62732049

Fax: +86 10 62813785

E-mail: lihui@cspp.org.cn

<http://www.icppbj2013.org>

- 2ND INTERNATIONAL JOINT CONGRESS APLE-APLF – “POLLEN BIOTECHNOLOGY, DIVERSITY AND FUNCTION IN A CHANGING ENVIRONMENT, 17–20 IX 2013

Informacja: Pollen 2013 Congress Scientific Secretariat, Pollen Biotechnology of Crops Plants group, Biological Research Center, CIB-CSIC, Ramiro de Maeztu 9, 28040 Madrid, SPAIN
Tel. +34 91 8373112 ext. 4366
E-mail: info@pollen2013.com
<http://pollen2013.com>

- FIRST INTERDISCIPLINARY SYMPOSIUM – “BIOGEOGRAPHY OF THE CARPATHIANS: EVOLUTION OF BIODIVERSITY IN A SPATIO-TEMPORAL CONTEXT”, 26–28 IX 2013, Kraków

Informacja: <http://bio.botany.pl/carthians-biogeography>
E-mail: carpathians-biogeography@botany.pl
Tel. +48 12 4241801
Fax: +48 12 4219790

- XIV INTERNATIONAL CONGRESS OF MYCOLOGY, 27 VII – 1 VIII 2014, Montreal, CANADA

Informacja: e-mail: iums3014@nrc-cnrc.gc.ca
<http://www.montrealiums2014.org>

- 10TH INTERNATIONAL MYCOLOGICAL CONGRESS, 3–8 VIII 2014

Informacja: Lekha Manoch, Bangkok Convention Center, Bangkok, THAILAND
e-mail: agrlkm@ku.ac.th

- 9TH EUROPEAN PALAEOBOTANICAL – PALYNOLOGICAL CONFERENCE, 2014

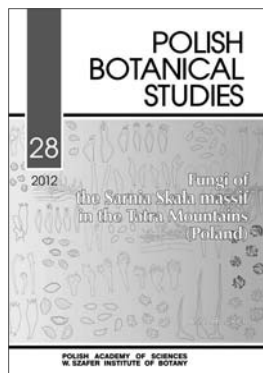
Informacja: Evelyn Kustatscher, Museum of Nature South Tyrol, Bindergasse 1, 39100 Bozen/Bolzano, ITALY
Tel. +39 0471 412960
Fax: +39 0471 412979
E-mail: Evelyn.Kustatscher@naturmuseum.it
<http://www.geoscienze.unipd.it/9th-european-palaeobotany-palynology-conference>

- 4TH INTERNATIONAL PALAEOONTOLOGICAL CONGRESS – “THE HISTORY OF LIFE: A VIEW FROM THE SOUTHERN HEMISPHERE”, 28 IX – 3 X 2014, Mendoza, ARGENTINA

Informacja: <http://www.ipc4mendoza2014.org.ar>

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

A. RÓNIKIER 2012. *Fungi of the Sarnia Skala massif in the Tatra Mountains (Poland)*. Polish Botanical Studies, Vol. 28, W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 293. ISSN: 0867-0730; ISBN: 978-83-62975-07-5. Cena 29,90 zł.

W książce przedstawione zostały wyniki badań grzybów kapeluszowych masywu Sarniej Skały w Tatrzańskim Parku Narodowym. Jest to pierwsze opracowanie monograficzne grupy grzybów z obszaru Tatr. W wyniku prac terenowych, prowadzonych przez sześć sezonów wegetacyjnych (1999–2004) na całym obszarze badań oraz na 12 powierzchniach stałych, zlokalizowanych w trzech piętrach roślinnych (regiel dolny, regiel górny i piętro subalpejskie), Autorka odnotowała obecność 297 taksonów grzybów, spośród których aż 115 (39%) to taksony podane z Tatr po raz pierwszy. Wszystkie taksony zostały zaopatrzone w odpowiednie opisy, a 172 gatunki szczególnie rzadkie zostały dodatkowo zilustrowane oryginalnymi rysunkami szczegółów mikromorfologicznych. W monografii przedstawiono ponadto wyniki badań mykocenologicznych, a także biogeograficznej analizy porównawczej. Na końcu książki zamieszczono punktowe mapy rozmieszczenia poszczególnych taksonów i ekodiagramy, w których uwzględniono ich rozmieszczenie pionowe, zbiorowiska roślinne i fenologię.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. 12-4241831, fax: 12-4219790, e-mail: wydawnictwa@botany.pl

Opracował: Jan J. WÓJCICKI